

Participatieplan, Notitie Reikwijdte en Detailniveau en advies Commissie m.e.r.

Nota van Antwoord

Zienswijzen Windpark De Lutte

25-10-2023

Inhoud

1	Colofon	2
2	Terinzagelegging	3
2.1	Inleiding	3
2.2	Kennisgeving en ontvangen zienswijzen en reacties	3
2.3	Commissie m.e.r.	5
2.4	Leeswijzer en vervolprocedure.....	5
3	Beantwoording zienswijzen Participatieplan.....	6
4	Beantwoording zienswijzen Notitie Reikwijdte en Detailniveau	31
5	Beantwoording reacties / zienswijzen adviespartners	93
6	Bijlagen.....	96

1 Colofon

Dit document is opgesteld door de provincie Overijssel.

In samenwerking met:

- De gemeente Losser
- Initiatiefnemer Prowind B.V.

Uitgave: provincie Overijssel

Datum: 25 oktober 2023

Inlichtingen bij
Contactpersoon:
Telefoon:
Email:
Onder vermelding van:

Iris Wolters
038-499 9226
info@windparkdelutte.nl
Windpark de Lutte

Kijk ook op: www.windparkdelutte.nl

Adresgegevens Provincie Overijssel
Luttenbergstraat 2
Postbus 10078
8000 GB Zwolle
Telefoon 038 499 88 99
Fax 038 425 48 88
www.overijssel.nl
postbus@overijssel.nl

2 Terinzagelegging

2.1 Inleiding

Initiatiefnemer Prowind B.V. heeft de Provincie Overijssel gevraagd medewerking te verlenen aan de realisatie van 3 of 4 windturbines in de buurt van de grensovergang de Poppe in de Lutte. Op 27 september 2022 hebben Gedeputeerde Staten van Overijssel besloten om hiervoor een projectbesluitprocedure te starten. Dit is gepubliceerd in een kennisgeving van het voornemen in november 2022. Op 8 december 2022 heeft er een startbijeenkomst over dit project plaatsgevonden in het gebied.

Na het besluit van Gedeputeerde Staten om te starten met de projectbesluitprocedure, heeft de initiatiefnemer Prowind een participatieplan opgesteld. In het participatieplan is beschreven op welke manieren de omgeving wordt geïnformeerd over dit project en op welke manieren men betrokken wordt of formeel kan reageren.

Om het windpark straks te kunnen realiseren moet er, op grond van zowel de huidige wetgeving (Besluit m.e.r.) als de nieuwe wetgeving (Omgevingswet) een Milieueffectrapport (MER) opgesteld worden. De eerste stap in de procedure die daarbij hoort is die van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau. De initiatiefnemer Prowind B.V. heeft deze Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) door het adviesbureau Bosch en van Rijn laten opstellen. Bij het opstellen van de NRD is, via de nieuwsbrief die door Prowind B.V. verstuurd wordt, aan omwonenden gevraagd om input te leveren op de NRD. Hierop zijn een zestal reacties binnengekomen. Deze zijn meegenomen bij de afronding van de NRD. Een NRD is een soort plan van aanpak voor het op te stellen MER. Hierin wordt onder andere het volgende beschreven:

- op welke wijze het MER wordt opgesteld;
- aan welke milieuaspecten het project wordt getoetst (bijvoorbeeld geluid, slagschaduw, veiligheid);
- hoe de beoordeling van de milieuaspecten plaatsvindt en;
- welke alternatieven er worden afgewogen.

Er worden in een NRD nog geen inhoudelijke keuzes gemaakt. Het MER is bedoeld om verschillende varianten af te wegen op basis van de zowel positieve als negatieve te verwachten effecten. Het is een onderbouwing voor het te nemen projectbesluit en gecoördineerde vergunningen over het te realiseren windpark.

Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben op 23 mei 2023 ingestemd met het participatieplan en de NRD en deze vrij gegeven voor de terinzagelegging. Voorafgaand aan de besluitvorming heeft er op 20 april een informatiebijeenkomst plaatsgevonden in het gebied om informatie te delen over het participatieplan en de NRD.

2.2 Kennisgeving en ontvangen zienswijzen en reacties

In de periode van 6 juni tot en met 17 juli 2023 hebben het participatieplan en de NRD ter inzage gelegen. De documenten waren digitaal in te zien via:

- www.overijssel.nl/loket/ter-inzage
- [Provinciaal blad 2023, 5997 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](https://provinciaalblad2023.5997.nl/Overheid.nl/Officiële_bekendmakingen_(officielebekendmakingen.nl))
- www.windparkdelutte.nl

en als inlijpexemplaar op:

- Het gemeentehuis van Losser, Raadhuisplein 1, 7581 AG LOSSER
- Het provinciehuis van Overijssel, Luttenbergstraat 2, 8012 EE ZWOLLE

In deze periode kon eenieder een zienswijze indienen op deze documenten. Er zijn 2 zienswijzen ingediend door partijen in het gebied op het participatieplan en 2 zienswijzen op de NRD.

Daarnaast hebben we onze wettelijke adviespartners om advies gevraagd. Dit zijn:

- Enexis B.V.
- Tennet TSO B.V.
- Vitens

- Gasunie Transport Services
- Prorail
- Rijkswaterstaat Oost-Nederland, afdeling Netwerkontwikkeling en Visie (NOV)
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Directie Vastgoed Defensie – Rijksdienst Vastgoed Noord
- Het Oversticht
- Veiligheidsregio Twente
- Omgevingsdienst Twente
- Gemeente Losser
- Landkreis Grafschaft Bentheim
- Stadt Bad Bentheim

Van deze partijen hebben we 4 reacties en/of zienswijzen ontvangen.

Naar aanleiding van de binnengekomen zienswijzen en reacties is het participatieplan op enkele punten aangepast. De aanpassingen betreffen met name verduidelijkingen in de tekst en de tekst over de financiële participatie is aangepast. Verder zijn een aantal data aangepast en is toegevoegd dat er een Facebookcampagne wordt gestart en er regelmatig interviews in 't Luitke worden geplaatst.

Naar aanleiding van de binnengekomen zienswijzen en reacties is de NRD ook op enkele punten aangepast. De aanpassingen betreffen met name verduidelijkingen in de tekst. Verder is aangepast dat:

- de Duitse windturbines en de Nederlandse windturbines in het MER worden beschouwd als 1 project;
- bij het onderdeel geluid ook de norm van 45 dB (naast de vormen van 43 en 47 dB) wordt meegenomen in de onderzoeken;
- in de NRD wordt opgenomen hoe we om zullen gaan met de toekomstige regels met betrekking tot afstandsnormen die door het Rijk worden vastgesteld. Kort gezegd houdt dit in dat we de wettelijke regels hiervoor volgen: worden de landelijke normen vastgesteld voordat de vergunningaanvragen worden ingediend, dan wordt er getoetst aan de landelijke normen. Worden de landelijke normen vastgesteld nadat de vergunningaanvragen zijn ingediend, dan kunnen we formeel niet toetsen aan deze landelijke normen en stellen we lokale normen vast. Bij het bepalen van de lokale normen kunnen we de landelijke normen hanteren, mits die tijdig vastgesteld zijn (dus voordat de termijn voor de vergunningverlening verloopt). Op dit moment zijn de ontwerp normen al bekend, in dit project zullen we alvast voorsorteren op deze normen;
- infrason geluid en laag frequent geluid meegenomen worden in het MER;
- bij het aspect gezondheid meer onderwerpen worden meegenomen dan alleen geluid;
- de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving expliciet wordt vernoemd in de NRD;
- dat er een omschrijving in het MER wordt opgenomen met betrekking tot Leading Edge Corrosion;
- er een verwijzing in de NRD wordt opgenomen naar de Regeling algemene regels ruimtelijke ordening (Rarro) met betrekking tot radarverstoringsgebieden;
- er bij de beoordeling van de landschappelijke effecten wordt gekeken naar het huidige aanwezige landschap (waaronder ook het Dinkeldal) en de bijbehorende gebiedskenmerken die beschreven staan in de Catalogus Gebiedskenmerken Overijssel. En dat er ook ingegaan wordt op eventuele bijdragen aan accentuering van dragende structuren, samenhang en verschillen tussen voorkomende landschapselementen. En een eventuele bijdrage aan de ambitie voor het jong heide- en broekontginningslandschap.

Daarnaast zijn er aan deze Nota van Antwoord twee bijlagen toegevoegd naar aanleiding van de zienswijzen en reacties:

- Bijlage 1: het onderzoek van HNS met betrekking tot mogelijke locaties van voor windturbines binnen de Noordoost Twente gemeenten;
- Bijlage 2: een overzicht van de onderwerpen van de ingediende zienswijzen op het gemeentelijke windbeleid.

Burgerforum krijgt de eerder uitgevoerde ecologische quickscans op verzoek toegestuurd. Stichting Tegenwind Noordoost Twente heeft deze al ontvangen door middel van een informatieverzoek. Stichting Tegenwind Noordoost Twente heeft in haar zienswijze aangegeven kennis te willen nemen van de oplegovereenkomst en samenwerkingsovereenkomst die gesloten is tussen Prowind B.V. en de provincie met betrekking tot het lokaal eigendom. Deze documenten maakten geen onderdeel uit van de ter inzage legging, omdat deze besluiten niet openstaan voor bezwaar en beroep. Ter informatie sturen wij deze stukken wel toe aan de Stichting.

2.3 Commissie m.e.r.

De NRD is voorgelegd aan de Commissie voor de milieueffectrapportage (commissie m.e.r.) voor advisering. Op 24 juli 2023 heeft er een startgesprek en een bezoek aan het plangebied plaatsgevonden met de leden van de commissie m.e.r. De commissie m.e.r. heeft op 6 september 2023 een toetsingsadvies (projectnummer 3725) gegeven (zie bijlage 3 van deze Nota van Antwoord). De commissie m.e.r. beschouwt de volgende punten als essentiële informatie voor het MER:

- Onderbouwing van de locatiekeuze en vergelijking met andere locaties. Geef aan waarom het windpark op de voorgenomen locatie moet komen. Vergelijk de milieueffecten van de locatie met andere potentiële locaties binnen de provincie.
- Een beschrijving van de windturbines en de andere onderdelen van het project. Beschrijf de onderdelen waaruit de voorgenomen activiteit bestaat, zoals de eigenschappen van de windturbines en de bijbehorende installaties, en de bouw- en gebruiksfase.
- Opstellingsalternatieven die samenhangen met het initiatief in Duitsland. Het beoogde windpark in Losser hangt sterk samen met de bouw van twee windturbines aan de Duitse zijde van de grens. Over die turbines heeft al gedeeltelijke besluitvorming plaatsgevonden. De Commissie beschouwt beide initiatieven desondanks, vanuit milieuoogpunt, als één grensoverschrijdend project. Beschrijf en vergelijk voor dit gehele project opstellingsalternatieven die vanuit milieuperspectief (landschap, leefomgeving en natuur) verschillen.
- De milieugevolgen van alternatieven. Beschrijf voor elk alternatief de gevolgen voor het milieu. Beschrijf effecten in de aanleg- en gebruiksfase, effecten in Duitsland en cumulatieve effecten. Zorg dat in ieder geval de maximale negatieve gevolgen voor het milieu in beeld komen en de manieren om die gevolgen te beperken.
- De keuze voor het voorkeursalternatief. Licht op basis van alle informatie toe hoe het windpark er uiteindelijk precies uit komt te zien, welke rol het milieubelang bij de keuze voor locatie en inrichting heeft gespeeld en wat de milieueffecten van het project zijn.

Met in achtneming van dit advies wordt het Milieueffectrapport (MER) opgesteld. De locatiekeuze wordt onderbouwd, de voorgedragen alternatieven worden onderzocht en de twee windturbines in Duitsland worden als onderdeel meegenomen in het project voor wat betreft het beoordelen van de milieueffecten.

Nadat het MER gereed is zal de commissie m.e.r. gevraagd worden het MER te toetsen. Het MER zal tegelijkertijd met het projectbesluit en de gecoördineerde vergunningen in procedure worden gebracht.

2.4 Leeswijzer en vervolgprocedure

In hoofdstuk 3 van deze Nota van Antwoord zijn de zienswijzen samengevat en van antwoord voorzien die gaan over het participatieplan. In hoofdstuk 4 van deze Nota van Antwoord zijn de zienswijzen samengevat en van antwoord voorzien die gaan over de NRD. In hoofdstuk 5 van deze Nota van Antwoord zijn de reacties van de adviespartners samengevat en van antwoord voorzien.

Met het oog op privacyoverwegingen zijn de zienswijzen niet voorzien van NAW-gegevens, maar zijn deze geanonimiseerd voor zover het natuurlijke personen betreft.

Deze Nota van Antwoord wordt in het najaar van 2023 ter vaststelling voorgelegd aan Gedeputeerde Staten van Overijssel. Zij ontvangen ook de volledige ingediende (geanonimiseerde) zienswijzen en reacties. Na die besluitvorming wordt de Nota van Antwoord toegestuurd aan de indieners van de zienswijzen en de partijen die advies hebben ingediend.

Prowind B.V. zal vervolgens het MER, de vergunningaanvraag en een concept projectbesluit opstellen en het participatieproces doorlopen. De Nota van Antwoord wordt betrokken bij het opstellen van het MER, de vergunningaanvraag en het concept projectbesluit en zal meegenomen worden in het verdere participatieproces. De verwachting is dat in de eerste helft van 2024 het MER, de vergunningaanvraag en het concept projectbesluit worden ingediend bij de Provincie Overijssel.

3 Beantwoording zienswijzen Participatieplan

Nr.	Inhoud zienswijze	Reactie	Aanpassing Participatieplan nodig?
P1	<p>Burgerforum</p> <p>U geeft in uw zienswijze aan dat er sprake is van onvoldoende inspanning door de RES, gemeenten, provincie om maatschappelijk draagvlak te creëren in het RES proces. Inwoners en maatschappelijke organisaties zijn onvoldoende betrokken en dat heeft geen recht gedaan aan participatie. Bij dit windproject De Lutte wordt nu een participatieplan vastgesteld waarin participatie gedurende het project wordt vastgelegd. In dit geval is dat met het uitgangspunt de realisatie van het windproject De Lutte. U wilt hiermee allereerst benadrukken dat u het proces volstrekt onder de maat vindt wat participatie betreft.</p>	<p>U geeft in uw zienswijze aan dat u het participatieproces van de RES onvoldoende vindt. U benadrukt daarnaast in uw zienswijze dat u het participatieproces volstrekt onder de maat vindt. Op basis van uw inleidende tekst erboven gaan wij ervan uit dat u het participatieproces van het RES bedoeld en niet het proces van dit project. Wij vinden het vervelend dat te horen.</p> <p>Het participatieproces voor het RES staat echter los van dit project voor Windpark De Lutte. Wij hebben vroegtijdig duidelijkheid geboden door aan de start van dit project een participatieplan vast te stellen over het te doorlopen participatieproces. U heeft daarbij de mogelijkheid gekregen om uw mening en adviezen mee te geven om dit participatieproces te verbeteren. Daarvan heeft u gebruik gemaakt door een zienswijze in te dienen op het participatieplan voor Windpark De Lutte.</p>	Nee
	<p><i>Wat is er tot nu toe gebeurd?</i></p> <p>In hoofdstuk 2 van het participatieplan staat de voorgeschiedenis van het project beschreven. U vindt dat dit geen goede omschrijving is. Op basis van de omschrijving in het participatieplan zou de lezer volgens u kunnen concluderen dat het niet vaststellen van een windbeleid tot gevolg heeft gehad dat Prowind B.V. het windproject in De Lutte in gang heeft gezet. Het gaat volgens u voorbij aan het traject in de jaren ervoor. Volgens u heeft het niet vaststellen van het windbeleid alleen tot gevolg gehad dat de aanvraag niet bij de</p>	Wij zijn het eens met uw tekstvoorstel en we verwerken dit in het participatieplan.	Ja, het participatieplan wordt aangepast op basis van het aangeleverde tekstvoorstel.

	<p>gemeente ingediend werd, maar bij de provincie. Dat het windproject ook onderdeel uitmaakte van vastgestelde RES 1.0 is ook feitelijk onjuist. U verzoekt ons om de tekst aan te passen als volgt;</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2018: de gemeente Losser heeft in haar coalitieprogramma 2018-2022 vastgelegd in te zetten voor 1 windpark (6-7 windmolens bij voorkeur in de grensstreek en daarover in gesprek te gaan met de provincie) • In 2022 is een intentieovereenkomst tussen Prowind en de provincie getekend over de grondpositie. • Na de Raadsverkiezingen in Losser (maart 2022) was er geen meerderheid in de Raad om het concept-windbeleid vast te stellen. • Prowind heeft september 2022 een aanvraag ingediend voor het project bij de provincie en niet bij de gemeente. De gemeente Losser zag af van de regierol. De provincie is bevoegd gezag voor een windproject van deze omvang. 		
	<p><i>Rol van de Provincie</i> U wijst ons bij dit onderdeel op het voorzorgsprincipe wat gezondheidseffecten betreft en de nog lopende onderzoeken. De landelijke richtlijnen liggen nog niet voor en worden pas begin 2024 verwacht. U vindt dat dit eerst afgewacht moet worden, zodat alle aspecten meegenomen kunnen worden.</p>	<p>U geeft in uw zienswijze niet aan wat u bedoelt met uw verwijzing naar het voorzorgsprincipe wat gezondheidseffecten betreft. Hierop kunnen wij daarom ook niet reageren in deze Nota van Antwoord.</p> <p>Wat betreft uw tweede punt (het wachten op de landelijke richtlijnen) reageren wij als volgt:</p> <p>Om geen vertraging op te lopen (omdat we in de RES 1.0 hebben afgesproken dat we de afgesproken ambitie voor 2030 gaan halen), is het van belang dat we nu al starten met de procedure van dit project. We kiezen er daarom voor om de procedure, waaronder het uitvoeren van de onderzoeken en het opstellen van het MER, voor dit windpark gelijktijdig te laten oplopen met het opstellen van het MER voor de nieuwe landelijke milieuregels. Bij het opstellen van het MER voor dit project zullen we het landelijke proces nauwgezet in de gaten houden om te zien of het MER voor dit project passend is</p>	<p>Nee</p>

		bij het MER voor de nieuwe landelijke milieuregels. Waar nodig zullen wij onze normen hierop aanpassen. De nieuwe landelijke milieunormen zullen naar verwachting vastgesteld worden in 2024 (het ontwerpbesluit en het bijbehorende MER zijn inmiddels bekend gemaakt, maar nog niet vastgesteld). Als de nieuwe landelijke milieunormen gedurende de procedure van dit project vastgesteld worden (voordat de vergunningaanvragen worden ingediend), dan zullen we die meenemen in dit project. Indien de afstandsnormen vastgesteld worden nadat de aanvragen zijn ingediend, dan toetsen we toetsen we het project aan de dan geldende wet- en regelgeving.	
	<i>Lokaal eigendom</i> U stelt in uw zienswijze dat tijdens de startbijeenkomst door de Gedeputeerde de toezegging is gedaan dat 50% lokaal eigendom een harde voorwaarde was en het project anders niet door zou gaan. U wilt dit ook in het participatieplan opgenomen zien worden.	In ons provinciale beleid (Provinciale Programma Energie) hebben we vastgelegd dat onze doelstelling is dat er minimaal voor 50% lokaal eigendom voor windprojecten op land wordt gerealiseerd. Om als provincie hierop te kunnen sturen hebben we daarom met Prowind B.V. een overeenkomst hierover gesloten. Op deze manier is dat wat ons betreft voldoende vastgelegd en geborgd en is het niet nodig om dit op te nemen in het participatieplan. Het is vervolgens aan de omgeving van het project om te bepalen of ze daar ook gebruik van willen maken. Als men dat niet wil dan is dat geen reden om het project niet van de benodigde toestemmingen te voorzien. 50% lokaal eigendom is daarom ook geen harde voorwaarde.	Nee
	<i>Klankbordgroep</i> U vraagt waarom er niet is gekozen voor een Omgevingsadviesraad, zoals ook in het PPE (Provinciaal Programma Energiestrategie) staat vermeld?	In het PPE wordt aangegeven dat er een omgevingsadviesraad (OAR) of soortgelijk orgaan wordt ingesteld. Voor windpark de Lutte wordt een klankbordgroep ingesteld. In het participatieplan staat hierover meer beschreven. Een klankbordgroep is een soortgelijk orgaan als	Ja, in het participatieplan wordt opgenomen dat

	<p>U vraagt ook of het begrip Omgeving nader ingekaderd kan worden?</p> <p>En wat het alternatief is als er geen Omgevingsadviesraad of klankbordgroep gevormd kan worden?</p> <p>In het participatieplan staat dat de initiatiefnemers uiteindelijk beslissen of iets onderdeel van het plan wordt. U vraagt zich af of de inbreng van de klankbordgroep op voorhand niet al een farce is.</p> <p>Aan het einde van uw zienswijze verwijst u naar een tekst in het participatieplan waarin staat beschreven dat iedereen het recht houdt op zijn of haar standpunt (gaat over de klankbordgroep). U hoopt dat hier recht aan wordt gedaan.</p>	<p>een OAR. Wij zullen dit opnemen in het participatieplan.</p> <p>Belangrijker dan de naamgeving is de samenstelling van het overlegorgaan. Als bevoegd gezag zien we er op toe dat die een correcte afspiegeling van de omgeving vormt.</p> <p>Door het begrip Omgeving in te kaderen loop je het risico dat belangrijke stakeholders buiten dat kader vallen, en dat is niet wat we willen. Als bevoegd gezag zullen we beoordelen of de omgeving betrokken is en wordt. Wat de omgeving is kan daarbij per keer verschillen. Zo kan de omgeving verschillen afhankelijk van waar het over gaat: lokaal eigendom, gebiedsfonds, direct omwonenden, etc.</p> <p>Participatie komt van twee kanten. De ontwikkelaar(s) moeten hiertoe de gelegenheid bieden en de omgeving moet daar vervolgens op in willen gaan. Als er geen behoefte is aan een klankbordgroep zal de initiatiefnemer op een andere manier de omgeving proberen te betrekken. Er zullen dan onder andere inloopavonden worden georganiseerd. Daarnaast zal de omgeving in alle gevallen geïnformeerd blijven worden via de website, nieuwsbrief (voor wie dat wil) en kan men altijd individueel contact zoeken. En natuurlijk wordt een formele procedure doorlopen met mogelijkheden voor zienswijzen en beroep.</p> <p>Wij zijn het niet met u eens dat de klankbordgroep bij voorbaat een farce is. Over het algemeen is de ervaring dat adviezen uit een klankbordgroep en vanuit de omgeving in algemene zin waardevol zijn. Toch kan een advies vanuit de klankbordgroep strijdig zijn met bijvoorbeeld wet- en regelgeving, resultaten uit onderzoeken of anderszins niet uitvoerbaar zijn.</p>	<p>de klankbordgroep vergelijkbaar is met de omgevingsadviesraad zoals genoemd in het PPE.</p>
--	---	---	--

		De initiatiefnemer kan en/of wil in sommige gevallen daarom niet alle adviezen overnemen. Als dat het geval is, dan zal dat ook door de initiatiefnemers besproken worden met de leden van de klankbordgroep en gemotiveerd worden waarom er toch wordt afgeweken van een advies of voorstel.	
	<i>Rol raadsleden</i> U vraagt in uw zienswijze welke rol voor raadsleden is weggelegd in dit proces.	De gemeenteraden hebben in deze procedure geen formele rol, de bevoegdheid tot het nemen van besluiten ligt bij de provincie. Er is door de provincie aan de gemeente gevraagd of zij zelf de rol van bevoegd gezag op zich wil nemen, maar de gemeente heeft aangegeven dit niet te willen. In de procedure zal de gemeenteraad, op dezelfde manier als andere belanghebbenden en betrokkenen, geïnformeerd worden. Waar nodig of gewenst is een gesprek mogelijk.	Nee
	<i>Rol tegenstanders</i> U vraagt aan ons of deze groep actief wordt benaderd of geïnformeerd of zijn ze aangewezen op de info via de website?	In principe worden tegenstanders net zo behandeld als een ieder die geïnteresseerd of belanghebbend is bij dit project. Dat betekent dat ze onder andere zich kunnen aanmelden voor de 2-maandelijksse nieuwsbrief, vragen en/of opmerkingen kunnen sturen naar info@windparkdelutte.nl , uitgenodigd worden voor informatiebijeenkomsten, etc. Daarnaast staan alle partijen die betrokken zijn bij dit project open voor gesprekken met de tegenstanders als zij daar behoefte aan hebben (dit geldt natuurlijk ook voor andere geïnteresseerden en belanghebbenden).	Nee
	<i>Vastgesteld beleid en randvoorwaarden</i> In het participatieplan staat dat het gebied (plangebied) is aangewezen als zoekgebied voor windenergie in de regionale energiestrategie RES Twente (RES 1.0). Dit is volgens u onjuist. In de RES 1.0 zijn geen zoekgebieden aangewezen. U verzoekt ons dit aan te passen.	U heeft gelijk, het plangebied is in de RES 1.0 niet aangewezen als zoekgebied, maar in onze provinciale Omgevingsverordening aangeduid als locaties die mogelijk, onder voorwaarden, geschikt zijn voor het plaatsen van windmolens. Wij zullen de zin over het zoekgebied verwijderen uit het participatieplan.	Ja, in het participatieplan wordt de zin over het zoekgebied in het kader van de

	<p>In het participatieplan staat dat zonne-energie en windenergie NU de best beschikbare technieken voor duurzame energie zijn. U geeft aan dat dat inderdaad nu het geval is, maar dat de ontwikkeling van alternatieven razendsnel gaat.</p> <p>In het participatieplan staat daarbij ook dat er met zonne-energie en windenergie sprake is van leveringszekerheid van elektriciteit. U stelt dat hiervan geen sprake is, omdat bij geen zon en geen wind er altijd nog een back-up aan energievoorziening moet zijn die de volledige energievraag moet kunnen afdekken.</p> <p>Bij het citaat 'tot woningen dient er....(Wet natuurbescherming)' geeft u de opmerking dat ook hier het voorzorgsbeginsel geldt m.b.t. de effecten op de gezondheid en dat de landelijke normen en resultaten van (lopende) onderzoeken leidend zou moeten zijn.</p>	<p>Het klopt dat er alternatieven voor zonne-energie en windenergie ontwikkeld worden. Om echter de opgaven en ambities voor 2030 te kunnen halen, is het wel nodig om nu gebruik te maken van de mogelijkheden voor zonne-energie en windenergie die er nu zijn.</p> <p>Het Nederlands energiesysteem maakt onderdeel uit van een veel groter Europees leveringssysteem dat is verbonden met Duitsland, Engeland, Frankrijk en Noorwegen. Daarnaast is er in Nederland meer dan voldoende productievermogen aanwezig. Daarmee is er voldoende sprake van leveringszekerheid.</p> <p>Verder vullen opgewekte energie door zon en wind elkaar goed aan. Zonnepanelen produceren overdag energie, terwijl windturbines in ons land 's nachts vaak meer opleveren. Ook in de seizoenen vullen beide elkaar aan: windturbines leveren in de winter de meeste elektriciteit, terwijl zonnepanelen dit juist in de zomer doen. Om vraag en aanbod van duurzame energie beter op elkaar te kunnen afstemmen, zijn er ontwikkelingen gaande met opslag en/of conversie.</p> <p>U geeft in uw zienswijze niet aan wat u bedoelt met uw verwijzing naar het voorzorgsprincipe met betrekking tot de effecten op de gezondheid. Hierop kunnen wij daarom ook niet reageren in deze Nota van Antwoord.</p> <p>Wat betreft uw opmerking dat de landelijke normen en resultaten van (lopende) onderzoeken leidend moeten zijn, verwijzen wij deels naar ons antwoord onder 'rol van de provincie'. Daarnaast wordt er in deze procedure gebruik gemaakt van de tot dan toe bekende onderzoeksresultaten. Bijvoorbeeld het</p>	<p>RES 1.0 verwijderd.</p>
--	--	---	----------------------------

		<p>onderzoek van het Zwitserse Milieubureau Bundesamt für Umwelt (een systematisch literatuuronderzoek over de mogelijke effecten van geluid van windturbines op de gezondheid van omwonenden, 2020). Daarnaast geldt dat als er lopende onderzoeken tijdig worden afgerond, dan worden die resultaten meegenomen.</p>	
	<p><i>Doelstellingen van de communicatie</i> U vraagt ons wat er verstaan wordt onder een 'bepaalde mate' van acceptatie en draagvlak en hoe meten we dat? Wie bepaalt of hier in voldoende mate aan voldaan is?</p>	<p>Participatie en communicatie is primair bedoeld om de omgeving te informeren, te betrekken en waar mogelijk wensen en ideeën vanuit de omgeving mee te nemen in het project. Hiertoe is de initiatiefnemer verplicht het participatieplan uit te voeren. Naarmate de participatie beter wordt georganiseerd en waar mogelijk wensen vanuit de omgeving worden meegenomen in het project is het denkbaar dat het draagvlak voor het project groeit. Dat neemt echter niet weg dat er tegenstanders kunnen blijven bestaan voor het project. Het is daarom niet mogelijk om volledig draagvlak als doelstelling op te nemen, aangezien dat erg afhangt van iemands persoonlijke wensen. De mate van draagvlak wordt dan ook niet gemeten en is geen criterium in het toestaan van het windpark.</p>	Nee
	<p><i>Participatiepunten uit uw zienswijze op de NRD (die niet al in uw zienswijze op het participatieplan naar voren is gekomen)</i> Ten aanzien van zeggenschap van de participanten vraagt u ons om te borgen dat de stem van iedere deelnemer even zwaar weegt als het gaat om meebeslissen over het project en de opbrengsten, nu en in de toekomst en onafhankelijk van de inbreng. U vindt het zaak om de geldstroom en de participatiestroom gescheiden te houden.</p> <p>Het windpark is 100% dochter van Prowind Holding. Het is volgens u zaak om de organisatiestructuur van deze holding in relatie tot zeggenschap en financiële participatie van het windpark goed in beeld te krijgen. Ook in het kader van het 50% lokaal eigendom. U vraagt ons om dit te onderzoeken en</p>	<p>Om in deze Nota van Antwoord een scheiding te kunnen maken tussen zienswijzen op het participatieplan en zienswijzen op de NRD, hebben we er in deze Nota van Antwoord voor gekozen om de opmerkingen die in uw zienswijze op de NRD staan, maar die gaan over het participatieplan, te beantwoorden bij deze zienswijze van u op het participatieplan.</p> <p>Participatie in dit project is op verschillende manieren mogelijk, zoals bijvoorbeeld:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Door 50% lokaal eigendom. Vaak in de vorm van een coöperatie. Omwonenden worden mede eigenaar en dus ontwikkelaar. 	Ja, de tekst over financiële participatie in het participatieplan is aangepast.

	<p>vast te leggen, met daaraan gekoppeld het voorkomen van risico's door die constructie op het gebied van zeggenschap en inleg (ook in de toekomst) is wat u betreft een voorwaarde.</p> <p>U stelt tot slot nog de vraag of bij de financiële participatie gekozen wordt voor deelname van alleen natuurlijke personen, of ook voor rechtspersonen.</p>	<p>2. Door procesparticipatie. Deze vorm van participatie gaat over de inhoud en staat los van geldstromen. Hier valt bijvoorbeeld de klankbordgroep onder.</p> <p>3. Door financiële participatie. Inbreng van financiën door particulieren of organisaties te einde hier een financieel rendement op te behalen. Deze vorm van participatie heeft geen zeggenschapscomponent en gaat puur over investeren ten behoeve van financieel rendement.</p> <p>Over 50% lokaal eigendom is een separate overeenkomst tussen ons en Prowind B.V. gesloten. Daarmee is gewaarborgd dat ten minste 50% van het project beschikbaar is voor lokaal eigendom. De manier waarop de omgeving/een coöperatie en Prowind B.V. samen het lokaal eigendom invullen en welke eigendomsafspraken en structuren hierbij komen kijken is aan hen.</p> <p>Financiële participatie is in principe mogelijk voor zowel natuurlijke personen, als ook voor rechtspersonen. Uiteindelijk zal de organisatie die voorziet in de 50% lokaal eigendom (waarschijnlijk een coöperatie) bepalen of en onder welke voorwaarden dit mogelijk is.</p> <p>We hebben de tekst in het participatieplan m.b.t. de financiële participatie aangepast. De eerste twee bullits zijn vervangen door:</p> <p>Inbreng van Eigen Vermogen: zowel voor de ontwikkeling als voor de realisatie heeft de (nog op te richten) lokale coöperatie geld nodig om de ontwikkelingskosten en de daadwerkelijk investering in de windturbines te betalen. Het overgrote deel (circa 80 tot 90%) zal geleend worden bij bijvoorbeeld een bank. Daarnaast is ook een deel Eigen Vermogen nodig. Dat deel</p>	
--	---	---	--

		kan worden ingebracht door de omgeving. De straal waarbinnen het Eigen Vermogen wordt opgehaald is bij voorkeur zo klein mogelijk rondom het project. Mocht het niet lukken om het benodigde Eigen Vermogen te verzamelen in die straal, dan wordt de straal steeds groter getrokken, totdat het Eigen Vermogen bij elkaar is. De coöperatie bepaald hoe groot de straal is en wie er geld in mag leggen. Diegene die het geld inlegt, ontvangt daarop een rendement. Ook dit rendement wordt bepaald door de coöperatie. Op deze manier is het mogelijk voor de omgeving om financieel te participeren door geld in te leggen in het windproject en daarop een rendement te behalen.	
P2	Stichting Tegenwind Noordoost-Twente <i>1. Inleiding</i> In de inleiding van uw zienswijze stelt u dat bij de communicatie en participatie behoorlijke tekortkomingen hebben plaatsgevonden en u betreurt dat. Dit had volgens u voorkomen kunnen worden door meer eerdere zienswijzen van uw zijde meer te honoreren. U vindt het teleurstellend dat er überhaupt op diverse zienswijzen in het geheel niet is gereageerd. <i>1.1. Projectfase</i> U bent van mening dat de genoemde projectfase van dit project eigenlijk de uitvoeringsfase is. Volgens u heeft de introductiefase, de voorbereidingsfase, de ontwerpfase en de planningsfase als plaatsgevonden. U gaat hier op in, omdat er voor de verschillende fasen verschillende verplichtingen betreffende communicatie en participatie gelden. U verwijst daarvoor naar de Europese wetgeving, met name de Europese Richtlijn 2001/42/EG en op de nationale wetgeving, met name de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Deze wetgeving noemt verplichtingen die van	<i>1. Inleiding</i> Wij vinden het vervelend dat u vindt dat de communicatie en participatie tot nu toe teleurstellend is geweest. Wij gaan bij die opmerking ervan uit dat u het hier over het RES proces heeft. Dat RES proces staat los van dit project. Met betrekking tot dit project voor Windpark De Lutte hebben wij vroegtijdig duidelijkheid geboden door aan de start van dit project een participatieplan vast te stellen over te doorlopen participatieproces. U heeft daarbij de mogelijkheid gekregen om uw mening en adviezen mee te geven om dit participatieproces te verbeteren. Daarvan heeft u gebruik gemaakt door een zienswijze in te dienen op het participatieplan en op de NRD voor Windpark De Lutte. Wij hebben uw zienswijzen samengevat en beantwoord. U kunt hieronder lezen waar wij op uw aangedragen punten tegemoet komen.	Nee

	<p>toepassing zijn op het proces van participatie. U gaat daar bij de volgende punten verder op in.</p>	<p>U geeft ook aan dat u en anderen op eerdere zienswijzen nog geen antwoord hebben ontvangen. Uit uw zienswijze op de NRD maken wij op dat dit gaat om de zienswijzen op de NRD van de RES en uw reactie aan Prowind B.V. op hun oproep om onderwerpen aan te leveren voor het op te stellen participatieplan en NRD. Wij hebben voor u navraag gedaan en u heeft inmiddels een reactie op uw zienswijze op de NRD van de RES ontvangen. Uw reactie op het verzoek van Prowind B.V. hebben wij ontvangen en doorgezonden aan Prowind B.V., omdat het een reactie betrof naar aanleiding van een oproep van hen. Wij beschouwen die reactie niet als een formele zienswijze, omdat er destijds geen besluit was genomen door ons waartegen zienswijzen ingediend konden worden. Wij hebben bij Prowind B.V. nagevraagd of alle indieners van een reactie een reactie terug hebben ontvangen. Zij gaven aan dat inmiddels iedereen een reactie heeft ontvangen.</p> <p><i>1.1.Projectfase</i> Wij delen uw mening niet dat het project zich in de uitvoeringsfase bevindt. Als we puur kijken naar dit project en de bijbehorende projectbesluitprocedure, dan zitten we nog vrijwel aan de start. In deze projectfase wordt het voornemen om drie of vier windturbines te plaatsen binnen het plangebied nog verder uitgewerkt, op basis van verschillende onderzoeken en het MER (waarin ook een afweging van opstellingsalternatieven plaatsvindt). Dat noemen wij de planfase.</p>	
	<p><i>2.De theorie</i></p> <p><i>2.1.De Europese Richtlijn 2001/42/EG</i> De Richtlijn schrijft verschillende verplichtingen voor aan lidstaten, dus ook Nederland, in het geval er sprake is van plannen of programma's, die aanzienlijke effecten op het milieu</p>	<p><i>2.1.De Europese Richtlijn 2001/42/EG</i> U haalt in uw zienswijze Artikel 6 van de richtlijn aan (2001/42/EG), waarin staat dat een ontwerpplan en milieurapport voor het publiek beschikbaar moeten worden gesteld (lid 1) en dat het publiek 'tijdig, daadwerkelijk en binnen</p>	<p>Nee</p>

<p>kunnen hebben. Windpark De Lutte valt onder de verplichtingen van deze Richtlijn. De Richtlijn berust op het Voorzorgsbeginsel. Dit houdt in dat de verplichtingen al ingaan bij voorbereidingen en het vaststellen van het plan. Deze waren voor dit plan De Lutte al in 2018 aan de orde, wat blijkt uit het door ons ingestelde WOO onderzoek bij de gemeente Losser en op blz. 11 van het Concept (Wat is er tot nu toe gebeurd?) wordt dit bevestigd.</p> <p>In dit geval gold volgens u op grond van het Voorzorgsbeginsel van deze Richtlijn, in de hiervoor genoemde initiatiefase van het project, de volgende verplichting: Overeenkomstig art.6 Richtlijn wordt het ontwerpplan of -programma en het MER rapport ter beschikking gesteld aan het publiek (lid 1). Het publiek wordt tijdig, daadwerkelijk en binnen een passend tijdschema de gelegenheid geboden om vóór de vaststelling of vóór de onderwerping aan de wetgevingsprocedure van het plan/programma, hun mening te geven over het plan en het MER (art.2).</p> <p>U haalt hierbij ook het volgende citaat aan: <i>“Om bij te dragen tot een doorzichtiger besluitvorming en om ervoor te zorgen dat de voor de beoordeling verstrekte informatie volledig en betrouwbaar is, is het nodig te bepalen dat de voor de relevante milieuaspecten bevoegde autoriteiten, alsmede het publiek in de loop van de beoordeling van de plannen en programma’s worden geraadpleegd en dat er passende tijdschema’s worden vastgesteld met voldoende tijd voor raadpleging en het uiten van meningen.”</i> En de volgende definitie van ‘publiek’ is (art. 2 lid d): <i>één of meer natuurlijke of rechtspersonen en, in overeenstemming met de nationale wetgeving of praktijk, hun verenigingen, organisaties of groepen.</i></p> <p>U concludeert in uw zienswijze dat onder andere uit Europese, als uit nationale wetgeving blijkt dat maatschappelijk draagvlak, raadpleging en inspraak wettelijke voorwaarden zijn bij omgevingsplannen en milieueffecten. Deze verplichtingen golden al bij de eerste fasen van het Windpark De Lutte.</p>	<p>een passend tijdschema’ de gelegenheid wordt geboden om vóór de vaststelling van het plan haar mening te geven over het ontwerpplan en het bijbehorende milieुरapport (lid 2).</p> <p>Artikel 8 van de richtlijn stelt dat bij de voorbereiding en vóór de vaststelling van het plan rekening moet worden gehouden met het milieुरapport en de ingekomen meningen. Dit is ook zo verwerkt in onze nationale wetgeving, namelijk de Wet milieubeheer. Artikel 7.11 lid 2 Wm is van toepassing op de wijze van ter inzage leggen van het MER. Dat artikel bepaalt dat als het milieueffectrapport (in dit geval dus het MER) niet opgenomen is in het ontwerp van het plan, dat rapport tegelijkertijd ter inzage gelegd moet worden.</p> <p>Op dit moment heeft de NRD ter inzage gelegen waarop u een zienswijze kon indienen (uw mening kon geven). Zodra het MER gereed is zal deze, samen met de ontwerpbesluiten, ook ter inzage gelegd worden, zodat u de mogelijkheid heeft om uw mening te geven in de vorm van een zienswijze. Uw zienswijze wordt vervolgens beantwoord en waar nodig verwerkt in het MER en de definitieve besluiten. Dan pas worden het MER en de besluiten definitief vastgesteld. Dit is dus in overeenstemming met de nationale wetgeving en ook de Europese wetgeving. Er is ook geen jurisprudentie die reden zou vormen om te twifelen aan een juiste doorvertaling van de Richtlijn in de huidige nationale wetgeving. Als er al jurisprudentie zou zijn, zou dat verwerkt zijn in de Omgevingswet. Dat is niet het geval. Artikel 16.40 van de geconsolideerde Omgevingswet kent qua strekking dezelfde voorbereidingsprocedure als de Wet milieubeheer.</p>	
---	--	--

<p><i>2.2. Nationale Omgevingsvisie (NOVI)</i> U geeft in uw zienswijze aan dat in de NOVI de voorwaarde van maatschappelijk draagvlak herhaaldelijk wordt gesteld bij ruimtelijke opgaven. U haalt hiervoor de volgende citaten aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beleidsopgave 1.4. keuzes bij inpassing duurzame energie, waarover maatschappelijk draagvlak wordt gesproken. Citaat: Voorwaarde is dat bewoners echt goed betrokken zijn, invloed hebben op het gebruik en waar dat kan meeprofiteren in de opbrengsten. • Beleidsopgave 4.4. citaat: De energietransitie wordt natuur- en landschap inclusief vormgegeven. Dit vanuit de belangen van klimaat, maatschappelijk draagvlak, biodiversiteit, landschap en cultureel erfgoed. <p>Volgens de Handreiking RES 1.0 (begrippenlijst), betekent 'draagvlak': Positieve houding of steun t.o.v. een doel, principiële keuze of concreet besluit. Om te kunnen bepalen of er sprake is van 'steun' is volgens u onderzoek en communicatie nodig met de bevolking en omwonenden van het plangebied.</p> <p>U vindt dat het bepalen van maatschappelijk draagvlak in dit verband één van de eerste activiteiten bij de planvorming is. Daarbij betreft het voornamelijk de keuze tussen opwekking van duurzame energie via zon of wind en de voorwaarden waaronder dit gerealiseerd wordt, de smalle reikwijdte vastgesteld door RES. De NOVI noemt specifiek maatschappelijk draagvlak als de energietransitie effect heeft op natuur en landschap (natuur- en landschap inclusief). Bij het windpark De Lutte is hiervan beslist sprake. Geen enkele instantie, noch de gemeente Losser, noch de provincie, noch RES Twente, heeft een objectief en zorgvuldig onderzoek verricht naar maatschappelijk draagvlak. Er zijn een paar enquêtes geweest, maar die kunnen niet als objectief en zorgvuldig worden beschouwd en bovendien bleken er meer tegenstanders dan voorstanders te zijn van windenergie. Een voorbeeld is het door de RES Twente uitgebrachte rapport van Momentum waaruit bleek dat slechts 30% zich kon vinden in de voorgestelde combinatie van zon en wind. Overigens zijn er meer aanwijzingen dat maatschappelijk draagvlak voor windenergie ontbreekt, zoals de meer dan 200 zienswijzen op</p>	<p>Wij zijn daarom van mening dat we voldoen aan de eisen uit de Europese Richtlijn en de nationale wetgeving (en indirect daarmee het door u aangehaalde voorzorgsbeginsel). Daarnaast organiseren we ook extra momenten om het gebied (inwoners, aanwonenden en andere belanghebbenden) tussentijds te betrekken bij het op te stellen MER. Denk hierbij aan informatiebijeenkomsten (NRD en MER), eventuele bijeenkomst(en) over specifieke onderwerpen, nieuwsbrieven, informatie op een website. Zie hiervoor ook het participatieplan. En natuurlijk is er altijd de mogelijkheid om met elkaar in gesprek te gaan, waarvan u ook al gebruik maakt.</p> <p><i>2.2. Nationale Omgevingsvisie (NOVI)</i> De Nationale Omgevingsvisie is geen nationale wetgeving, maar een beleidsstuk. Een Omgevingsvisie is zelfbindend, dit betekent dat het alleen het bestuursorgaan bindt (in dit geval dus de Rijksoverheid) dat het document heeft vastgesteld. De nationale Omgevingsvisie heeft pas doorwerking naar lagere overheden, als dat geregeld is in algemene regels of beschikkingen, zoals wetgeving. Hierboven hebben wij beschreven waarom wij van mening zijn dat wij voldoen aan de nationale wetgeving.</p> <p>Wij zijn het met u eens dat het tijdens een procedure voor bijvoorbeeld dit windproject het belangrijk is om te werken aan draagvlak. Dit betekent niet dat er sprake moet zijn van 100% draagvlak. Daarnaast heeft elke procedure zijn eigen participatieproces. U verwijst naar het RES proces, dat is een eigenstandig proces met een eigen participatieproces. Voor dit project is er een participatieplan opgesteld. Door het uitvoeren van het participatieplan, met daarin onder andere de oprichting van een lokale</p>	
---	---	--

<p>het concept windbeleid van NOT, de meer dan 4000 handtekeningen op petitie tegen windturbines en het vele zichtbare verzet in media en door spandoeken.</p> <p>Het Fundament voor de nieuwe Omgevingsvisie vormt de basis voor het bepalen van het Omgevingsbeleid van de provincie. Hoofdstuk 8.1 blz. 58 vermeldt de rollen en de verwachtingen. Er wordt gesproken over samenwerking en wederzijdse verantwoordelijkheid. De omgeving en partners zijn nodig. Hierbij veronderstelt u gelijkwaardigheid en dus invloed.</p> <p><u>Vraag:</u> Kunt u zich vinden in deze constatering? Zo niet, waarom niet?</p> <p><u>Vraag 2.2.a:</u> Bent u het ermee eens dat maatschappelijk draagvlak een voorwaarde is bij inpassing van duurzame energie? Zo niet, waarom niet?</p> <p><u>Vraag 2.2.b:</u> Bent u het ermee eens dat bij het vormgeven van de natuur- en landschap inclusieve energietransitie, maatschappelijk draagvlak een voorwaarde is? Zo niet, waarom niet?</p>	<p>coöperatie en een klankbordgroep, denken wij het draagvlak te kunnen vergroten.</p> <p>Tijdens de procedure en het bijbehorende participatieproces wordt de omgeving betrokken. Dan wordt er een beeld verkregen van het maatschappelijk draagvlak voor dit plan. Er wordt de mogelijkheden geboden aan mensen om mee te praten en te adviseren in een klankbordgroep. Daarnaast kunnen mensen deelnemen in de nog op te richten coöperatie, waarmee er ook ruimte is voor zeggenschap en de opbrengsten voor de helft ook naar het gebied gaan (50% lokaal eigendom). En tot slot vinden er formele momenten plaats waar mensen zienswijzen en beroep kunnen indienen. Op deze manier wordt er een democratisch proces doorlopen met een goed participatieproces.</p>	
<p><i>3.De praktijk</i> U haalt in uw zienswijze een onderzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) aan 'Wind op land: lessen en ervaringen, (2019) een reflectie op de implementatie van windenergie vanuit een ruimtelijk perspectief'. U haalt een aantal citaten aan uit dit onderzoek. U stelt dat dit onderzoek bevestigt dat het proces van participatie en communicatie bij dit windproject volstrekt onjuist en onzorgvuldig is en dat weerstand daardoor voorspelbaar is.</p> <p>Onder <i>3.1. RES Twente</i> en <i>3.2. Ontbreken van proactieve opstelling</i> van uw zienswijze gaat u in op het proces van de RES Twente. U constateert dat er nauwelijks sprake is van gerichte acties voor maatschappelijk draagvlak, raadpleging van burgers en inspraak voor burgers. Volgens u werd er juist vooral gestuurd op het realiseren van de RES plannen, tegenspraak werd genegeerd. De noodzakelijke proactieve opstelling die een burger mag verwachten en wat wettelijk ook als zodanig is uit</p>	<p><i>3.De praktijk</i> Wij delen uw mening niet dat het onderzoek van PBL een bevestiging is van een onjuist en onzorgvuldig participatie- en communicatieproces voor dit windpark. De procedure voor dit windpark is net pas gestart, en vanaf de start daarvan hebben wij gezorgd voor participatie en communicatie. Gedurende de rest van de procedure zal er sprake blijven zijn van participatie en communicatie, zoals ook in het participatieplan beschreven.</p> <p><i>3.1.RES Twente en 3.2. Ontbreken van proactieve opstelling</i> U gaat in uw zienswijze in op het RES proces, en koppelt dat aan het voorliggende participatieplan. Zoals eerder aangegeven staat</p>	Nee

<p>te leggen als voorwaarde ontbrak. U stelt dat dat in tegenspraak is met de uitgangspunten voor de communicatie in het voorliggende participatieplan (blz. 21 'we proactief, tijdig en transparant communiceren'). Dat is volgens u niet de praktijk en niet in lijn met de wettelijke voorschriften.</p> <p>Concreet werd op 08 april 2023 een bijeenkomst, met de misleidende aankondiging NRD-bijeenkomst, georganiseerd door Provincie, gemeente Losser en Prowind B.V. om omwonenden van het windplan De Lutte en inwoners van De Lutte te informeren. Dit was een chaotische bijeenkomst die het doel compleet miste. Een eerdere bijeenkomst op 8 december in de Vereniging in De Lutte verliep net zo chaotisch.</p> <p><u>Vraag 3.2.a.:</u> Waarom is Prowind B.V. niet vanaf de beginfase gestart met het betrekken van de lokale samenleving, vooral de omwonenden? Waarom nu 4-5 jaar na dato?</p> <p>Daarbij merken we op dat de RES kennelijk op eigen titel, maar in strijd met de term maatschappelijk draagvlak in de NOVI, deze term heeft gewijzigd in maatschappelijke acceptatie en inmiddels in financiële participatie. Er dient echter nog steeds uitgegaan te worden van de wettelijke voorwaarde maatschappelijk draagvlak, welke bij de aanvang van de RES ook werd gehanteerd.</p> <p><u>Vraag 3.2.b.:</u> Wat is de aanleiding en de reden om maatschappelijk draagvlak te wijzigen in maatschappelijke acceptatie en daarna in te perken tot (financiële) participatie?</p>	<p>het RES-proces los van het proces voor dit windpark.</p> <p>U geeft verder aan dat er niet voldaan wordt aan de wettelijke eisen met betrekking tot participatie en communicatie, hierboven hebben wij al geantwoord dat wij die mening niet delen.</p> <p>U geeft ook aan dat de twee informatiebijeenkomsten op 8 december en 20 april chaotisch verliepen en het doel misten. U onderbouwd dit verder niet. Wij delen uw mening niet. Natuurlijk hadden een aantal zaken beter gekund op de avonden, maar wij zijn van mening dat de beoogde informatie gedeeld is met de aanwezigen.</p> <p><u>Vraag 3.2.a.:</u></p> <p>U vraagt waarom niet vanaf de beginfase van het project (volgens u in 2018) is gestart met het betrekken van de lokale omgeving, met name de omwonenden. Prowind B.V. heeft zich in eerste instantie beperkt tot afstemming met lokale grondeigenaren, om zo te kunnen onderzoeken of hun idee voor het realiseren van windturbines qua grondeigendom überhaupt haalbaar was. Pas daarna zijn ze verder gegaan met het vormgeven van hun idee tot een project. Daartoe hebben zij contact opgenomen met allereerst de gemeente Losser en later ons als provincie om te onderzoeken of het starten van een procedure mogelijk zou zijn. In deze periode is door de gemeente Losser geregeld gesproken met voornamelijk tegenstanders van het idee.</p> <p>De uitkomst van de afstemming tussen Prowind B.V., de gemeente Losser en wij als provincie was dat wij als provincie de rol van bevoegd gezag invullen (op basis van de geldende wet- en regelgeving). Hiertoe is op 27 september 2022 besloten om een projectbesluitprocedure te starten. Vanaf dat moment is er actief</p>	
---	--	--

		<p>gecommuniceerd richting de omwonenden, omdat er toen pas sprake was van daadwerkelijk een project en niet alleen maar een idee voor het realiseren van windturbines in het gebied. Wij zijn dus van mening dat er dus wel aan de start van het project actief naar buiten is gecommuniceerd. Bijvoorbeeld door het bekendmaken van het besluit om te starten met de projectbesluitprocedure, het organiseren van de startbijeenkomst in december 2022 en het ophalen van input voor het participatieplan en de NRD door middel van de nieuwsbrieven die verstuurd worden vanuit Prowind B.V.</p> <p><u>Vraag 3.2.b.:</u> Uw vraag gaat over een veronderstelde actie van de RES-organisatie en kan daarmee niet beantwoord worden in deze reactienota waarin we als bevoegd gezag antwoord geven op de ingediende zienswijzen op de NRD en het participatieplan voor windpark de Lutte.</p>	
	<p><i>4. Gevolgen discrepantie theorie en praktijk</i> U bent van mening dat er bij het proces voor het Windpark De Lutte gehandeld is in strijd met de Europese Richtlijn en met de NOVI. U vindt dat bewoners en omwonenden in een veel eerder stadium bij de plannen betrokken hadden moeten worden. Ook vindt u dat de MER al gereed had moeten zijn, en ook had bekend moeten zijn in welke mate er sprake is van maatschappelijk draagvlak.</p> <p>U gaat in uw zienswijze ook in op het gewijzigde beleid in de Omgevingsvisie en -verordening 2020 van de gemeente Losser en van de Provincie en de actualisaties daarvan (met als onderdeel het opheffen van uitsluitingsgebieden voor plaatsing van windturbines binnen het Nationaal landschap NOT). U stelt dat als de Europese richtlijn en de NOVI was nagekomen, dat er dan veel meer info ter beschikking zou zijn over effecten van IWT's (Industriële Wind Turbines) op mens, flora en fauna. U denkt dat het zeer aannemelijk is dat deze wet- en regelgeving en het beleid over de ruimtelijke ontwikkeling van windenergie</p>	<p>Zoals hierboven al geantwoord, delen wij uw mening niet dat het proces voor het Windpark De Lutte in strijd is met de Europese en nationale wetgeving. Ook hebben wij hierboven geantwoord op uw stellingen over het eerder betrekken van de omgeving en het maatschappelijk draagvlak.</p> <p>Wij herkennen daarom ook niet dat het betrekken van de bevolking, bewoners en omwonenden bij het proces van dit project bewust achterwege is gelaten. Immers, er heeft een participatieplan – dat nog uitgevoerd moet gaan worden – ter inzage gelegen om eerst te kijken wat onder andere omwonenden vinden van het voorgestelde participatieproces.</p>	Nee

	<p>er anders uit had gezien. Nu staat vrijwel alles vast, zoals het aantal IWT's, de tiphoogte, de locatie van het zoekgebied, de planning, de infrastructuur, enz. Hierop was geen tijdige en passende betrokkenheid, inspraak of invloed van de bevolking en omwonenden georganiseerd. De communicatie en informatie zijn uitsluitend gericht op de onafwendbaarheid van de komst van de IWT's en in dit stadium beschouwt u dat als een ondemocratisch proces. Mede door het onderzoek van TNO, d.d. 23-12-2021, is de totstandkoming van het Klimaatakkoord in Nederland in een ander daglicht komen te staan. Onder leiding van de heer E. Nijpels zijn er afspraken gemaakt, waarbij maatschappelijk draagvlak, raadpleging en inspraak door burgers buiten de procesgang zijn gebeven. Het betrekken van bevolking, bewoners en omwonenden bij het proces is bewust nagelaten, vanwege de noodzakelijk geachte grote snelheid van de transitie.</p>		
	<p><i>5.Participatieladder</i> U stelt dat de participatieladder zoals die is opgenomen in het participatieplan niet voldoet aan de verplichtingen uit de Europese Richtlijn, de NOVI en de NWEA (Nederlandse WindEnergie Associatie) vanwege de volgende constatering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zoals hiervoor uitvoerig is beschreven, gelden de bedoelde verplichtingen uit de Richtlijn en uit NOVI in het beginstadium van het project. Dat was tussen 2018 en 2020. Dit project bevindt zich in een vergevorderd stadium, waardoor de participatieladder niet past bij de verplichtingen in het beginstadium. • Maatschappelijk draagvlak is niet onderzocht, waardoor de mate van maatschappelijk (dus brede) 'steun' onbekend is. Steun betekent ook goedkeuring van dit plan, dus bindende invloed. De participatieladder geeft bij de 4^e trede 'coproduceren' bindende invloed. De eerste 3 treden geven geen enkele invloed. • Er bestaat onderscheid in de mate van invloed, overeenkomstig de rol die in de participatieladder wordt toegekend. Bij maatschappelijk draagvlak (NOVI) en raadpleging en inspraak (de Richtlijn) is eenieder gelijkwaardig (qua rol en invloed). Door steun, raadpleging en inspraak bestaat vanaf de start al invloed op de planvorming. 	<p><i>5.Participatieladder en 5.1.Alternatieve participatieladder</i> Zoals hier boven al aangegeven zijn wij van mening dat dit proces voldoet aan de Europese en nationale wetgeving. Tijdens de procedure en het bijbehorende participatieproces wordt de omgeving betrokken. Dan wordt er een beeld verkregen van het maatschappelijk draagvlak voor dit plan. Er worden mogelijkheden geboden aan mensen om mee te praten en te adviseren in onder andere een klankbordgroep. Daarnaast kunnen mensen deelnemen in de nog op te richten coöperatie, waarmee er ook ruimte is voor zeggenschap en de opbrengsten voor de helft ook naar het gebied gaan (50% lokaal eigendom). En tot slot vinden er formele momenten plaats waar mensen zienswijzen en beroep kunnen indienen. Op deze manier wordt er een democratisch proces doorlopen met een goed participatieproces. Wij zijn van mening dat er hierdoor geen onderzoek naar draagvlak noodzakelijk is.</p>	<p>Ja, in het participatieplan wordt bij alle treden 'democratisch proces' toegevoegd.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • De definitie van participatieproces is: "Proces Participatie is het actief betrekken van de omgeving bij de plan- en besluitvormingsprocedure van het windpark." Men wordt betrokken bij het plan- en besluitvormingsproces. Deze definitie geeft al aan dat de betrokkenheid niet geldt voor de beginfase. Deze betrokkenheid is van een andere aard dan de wettelijk verplichte betrokkenheid, waarvan de uitvoering geruime tijd voorafgaat aan de in de definitie bedoelde betrokkenheid. • De participatieladder bepaalt de onderwerpen van invloed (versmalde scope), terwijl NOVI en Richtlijn geen beperkingen oplegt. <p><u>Vraag 5.a.:</u> Kunt u zich in deze benadering vinden? Zo nee, waarom niet?</p> <p>Hieruit volgt dat de participatieladder ongeschikt is om de wettelijke voorwaarden voor communicatie en participatie uit te voeren.</p> <p><u>Vraag 5.b.:</u> Bent u van mening dat deze participatieladder voldoet aan alle wettelijke voorwaarden, over het betrekken van de omgeving en andere belanghebbenden, zoals vastgesteld in onder meer NOVI, Europese wetgeving, handreiking RES, gedragscode Acceptatie en Communicatie (NWEA)? Zo ja, kunt u dat toelichten? Zo nee, wat is dan de reden om deze voorwaarden niet na te komen?</p> <p><i>5.1. Alternatieve participatieladder</i> U stelt voor om de participatieladder te wijzigen in:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trede 1: onderzoek maatschappelijk draagvlak voor windenergie. Hiermee wordt dan voldaan aan de voorwaarde uit de NOVI. Als doelgroep geldt dan in ieder geval alle inwoners uit de gemeente Losser. Deze trede houdt ook informeren in, conform het participatieplan, zodat er bewustwording ontstaat hetgeen nodig is voor het onderzoeken van het maatschappelijk draagvlak. • De volgende trede is afhankelijk van de mate van draagvlak. Een draagvlak van 51% of hoger betekent dat er voldoende steun is voor het plan. Dit rechtvaardigt de 	<p>Er is geen sprake van het vragen van een bindend advies uit de omgeving, omdat de wet hiervoor geen mogelijkheden biedt. De Omgevingswet biedt de mogelijkheid voor participatie en inspraak, er is geen voorwaarde opgenomen over draagvlak (bijvoorbeeld minimaal 51% moet het met het plan eens zijn). Als het plan straks blijkt te voldoen aan de geldende wet- en regelgeving (ook de wet- en regelgeving met betrekking tot natuur, milieu, gezondheid, etc., maar ook eerdere besluitvorming door de provincie (ons beleid)) dan is er geen grond om de aanvraag voor dit plan af te wijzen.</p> <p>U stelt een alternatieve participatieladder voor, dat leest meer als een stappenplan. De participatieladder in het participatieplan is geen stappenplan, de treden van de ladder worden niet in een bepaalde volgorde doorlopen. Een participatieladder geeft alleen de verschillende vormen van participatie weer. In het participatieplan is vervolgens beschreven wanneer en voor welk doel welke trede toegepast wordt en voor welke doelgroep dat geldt. Dat is weergegeven in de tabellen vanaf pagina 23 in het participatieplan. Wij zijn daarom van mening dat de participatieladder niet aangepast hoeft te worden.</p> <p><i>5.2. Democratisch proces</i> Het klopt dat bij de trede meebeslissen, maar ook bij de trede coproduceren, de term democratisch proces staat. Wij zijn het met u eens dat deze term ook bij de andere treden zou moeten staan. Elke stap draagt onzes inziens namelijk bij aan het democratische proces. Wij zijn het eens met uw conclusie, en passen dit aan in het participatieplan.</p>	
---	---	--

<p>volgende trede. Bij een draagvlak van 50% of lager vervalt het Windplan De Lutte.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trede 2: raadplegen en adviseren, met het doel van inspraak. Er is sprake van gelijkwaardigheid. Dit betekent invloed op de besluitvorming met bindend advies. Afwijken door het bevoegde gezag van de inspraak is uitsluitend mogelijk wanneer het bevoegd gezag dit onderbouwt met objectieve, onafhankelijke, zuivere en inhoudelijk argumenten. De RES plannen zijn niet heilig. Onderwerpen zijn: zoeklocatie, aantal IWT's, hoogte IWT's en MER aspecten, waaronder afstand tot bebouwing. • Trede 3 is conform het Concept, coproduceren. • Trede 4 is conform het Concept, meebeslissen op grond van mede- eigenaarschap. <p><u>Vraag 5.1.a.:</u> Bent u met ons van mening dat er onvoldoende onderzoek is verricht naar maatschappelijk draagvlak, dus naar steun/ goedkeuring van het plan? Zo ja, kunt u dat toelichten? Zo nee, hoe gaat u dat onderzoek alsnog uitvoeren?</p> <p><u>Vraag:</u> Wij vragen Prowind/de provincie of zij bereid zijn de participatieladder van ons voorstel te volgen en uit te voeren. Zo niet, wat zijn dan de inhoudelijke argumenten voor deze afwijzing?</p> <p><i>5.2. Democratisch proces</i> Bij de trede meebeslissen van de participatieladder in het participatieplan wordt melding gemaakt van 'democratisch proces'. Hiermee lijkt te worden aangegeven dat hiervan alleen sprake is bij de trede meebeslissen. Op blz. 10 wordt het democratische proces beschreven, waarbij dit kennelijk geldt voor de treden coproduceren en meebeslissen. Dat impliceert dat Prowind en de provincie (die dit Concept al heeft goedgekeurd) bij de andere treden (1 t/m 3) geen democratisch proces voor ogen hebben. Invloed en medezeggenschap is uitsluitend aan de orde voor diegenen die financieel bijdragen; gekochte medezeggenschap vindt u. Dit participatieproces past overigens geheel bij de ervaring tot nu toe, zoals u hiervoor al uiteengezet heeft en is beslist onacceptabel. Het participatieproces behoort in haar totaliteit een democratisch en zuiver proces te zijn. Bij een democratisch</p>	<p>Wat betreft uw punt over de gedragscode en uw daarbij opgenomen opmerking dat er niet vanaf de start van het project met de omgeving is afgestemd, verwijzen wij u naar de beantwoording hierboven. Wij zijn van mening dat er wel vanaf de start is gecommuniceerd richting de omgeving en om input is gevraagd aan de omgeving.</p> <p>De omgeving is onder andere betrokken bij het opstellen van het participatieplan en de NRD. Ten tijde van het opstellen van het participatieplan en de NRD heeft Prowind B.V. een oproep gedaan om input te leveren voor het op te stellen participatieplan en de NRD. Vervolgens heeft Gedeputeerde Staten het concept participatieplan vastgesteld en ter inzage gelegd. Eenieder kon in deze periode een zienswijze indienen waarin aanpassingen / aanvullingen / etc. konden worden ingediend op het participatieplan. Hiervan heeft u gebruik gemaakt. De ingediende zienswijzen zijn samengevat en beantwoord en waar nodig verwerkt in het definitieve participatieplan. Hierdoor is de omgeving dus actief betrokken bij het opstellen en vaststellen van het definitieve participatieplan.</p> <p>Wat betreft het vertrouwen. U geeft hier aan dat enig herstel hiervan zou kunnen optreden als alle door u genoemde onderwerpen in uw zienswijze naar aanleiding van de oproep aan Prowind B.V. wordt betrokken in het MER. Zoals eerder aangegeven heeft u destijds geen formele zienswijze ingediend, maar een reactie gegeven op de oproep van Prowind B.V. Bij uw zienswijze op de NRD (verderop in deze Nota van Antwoord) hebben wij aangegeven op welke wijze wij omgaan met uw genoemde punten in uw zienswijze.</p>	
--	--	--

<p>proces hoort invloed/ heerschappij (kratos) van het volk (demos).</p> <p><u>Vraag 5.2.a.:</u> Bent u het eens met onze constatering en conclusies? Zo nee, waarom niet? U gaat bij dit punt ook in op de Gedragscode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land (NWEA). U citeert uit de gedragscode het volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de definitie acceptatie staat: "tevreden zijn over het gevoerde proces en de gemaakte afspraken". • De definitie van Participatie is: "Het betrekken van en op basis van gelijkwaardigheid in overleg gaan met belanghebbenden over de locatiekeuze, ontwikkeling, bouw en exploitatie van een windproject" • Bij par 1.2 staat: "Uitgangspunt is dat de omgeving zo vroeg mogelijk geïnformeerd en actief betrokken wordt". • Bij par 1.3 Participatieplan staat: "Uitgangspunt is dat alle belanghebbenden op gelijkwaardige wijze meewerken aan het opstellen hiervan". • Er wordt verwezen naar de participatiewaai, waarin het volgende staat. "Omwonenden moeten worden betrokken bij alle fasen van de ontwikkeling". <p>U bent van mening dat verschillende uitgangspunten van de gedragscode niet zijn nagekomen, zoals het betrekken van de omgeving bij de start van het project in 2018, dus van tijdig en bij alle fasen betrekken van de omgeving is geen sprake. U stelt dat de omgeving niet is betrokken bij het opstellen van het participatieplan.</p> <p>Volgens u is vertrouwen ook een essentiële voorwaarde bij participatie (gedragscode). Gedrag en communicatie creëren vertrouwen en wantrouwen. Gebrek aan gelijkwaardigheid, het onvoldoende proactief betrekken van omwonenden en andere belanghebbenden, de eenzijdige sturing en besluitvorming, het negeren van bezwaren en alternatieve voorstellen, dragen beslist niet bij aan het vertrouwen. Enig herstel zou kunnen optreden bij het serieus nemen van uw zienswijzen en vooral het opvolgen van uw oproep in de Zienswijze NRD Windpark De Lutte door alle door u genoemde milieuaspecten te betrekken bij de MER en daadwerkelijk te onderzoeken op de effecten en</p>	<p>Wij betreuren het dat u van mening bent dat het participatieproces geenszins is verlopen volgens de voorwaarden. Zoals eerder aangegeven, delen wij die mening van u niet. Ook vinden wij het niet nodig om de participatieladder aan te passen aan uw voorstel (op het ene punt met betrekking tot het democratische proces na). Wij zien daarom ook geen noodzaak om de in gang gezette activiteiten om te komen tot financiële participatie voorlopig op te schorten.</p>	
---	---	--

	<p>deze niet te beperken tot slagschaduw, geluid en lichtschittering.</p> <p>Helaas moet u vaststellen dat het participatieproces geenszins is verlopen conform de voorwaarden, die u hiervoor heeft aangehaald. Gezien de planning moeten alle participatie-activiteiten en fasen nog gaan starten. Dat geeft aanleiding voor u om het volgende voorstel te doen. Om werkelijk waarde te hechten aan democratische participatie en gelijkwaardigheid is uitvoering van de door u voorgestelde participatieladder noodzakelijk met de daarbij horende planning. Daarbij past om de in gang gezette activiteiten, om te komen tot financiële participatie, voorlopig op te schorten.</p>		
	<p><i>6.Lokaal eigendom</i> U geeft in uw zienswijze aan dat tijdens de bijeenkomst van 8 april jl. door de Gedeputeerde is gezegd dat 50% lokaal eigendom een harde eis is voor het doorgaan van het Windpark De Lutte. In het participatieplan staat: "Mocht het uiteindelijk niet mogelijk blijken om 50% lokaal eigendom te realiseren dan is er ruimte om hier vanwege lokale project gerelateerde redenen van af te wijken".</p> <p><u>Vraag 6.a.:</u> Wij vragen de Provincie uitleg te geven van de uitspraak van de heer Tijs de Bree en hoe zich dit verhoudt tot de zojuist geciteerde tekst.</p> <p><u>Vraag 6.b.:</u> Ook wensen we volledige uitleg over wat er bedoeld wordt met "lokale project gerelateerde redenen" en welke criteria hiervoor gehanteerd worden.</p> <p>U vindt het opmerkelijk dat er verderop in de tekst weer wordt gesproken over 'eis'. Citaat: "De eis van 50% lokaal eigendom staat los van financiële compensatie".</p> <p>Prowind heeft op 12 januari 2023 een voorstel gepresenteerd aan de provincie op welke manier een nog op te richten coöperatie in financiële zin kan deelnemen, en onder welke voorwaarden het aandelen kan verwerven van de al opgerichte vennootschap van het project. Hierover zijn de betrokken partijen, na overleg, tot overeenstemming gekomen. De</p>	<p>Wij gaan ervan uit dat u in uw zienswijze de bijeenkomst van 8 december 2022 bedoeld en niet 8 april 2023 (toen was er namelijk geen bijeenkomst).</p> <p><u>Vragen 6.a. en 6.b.:</u> In ons provinciale beleid (Provinciale Programma Energie /PPE) hebben we vastgelegd dat onze doelstelling is dat er minimaal voor 50% lokaal eigendom voor windprojecten op land wordt gerealiseerd. En ook staat in het PPE beschreven dat 'mocht het uiteindelijk niet mogelijk blijken om 50% lokaal eigendom te realiseren dan is er ruimte om hier vanwege lokale project gerelateerde redenen van af te wijken'. Om als provincie op het behalen van 50% lokaal eigendom te kunnen sturen hebben we met Prowind B.V. een overeenkomst hierover gesloten. Op deze manier is geborgd dat er 50% lokaal eigendom wordt gerealiseerd.</p> <p>Het is vervolgens aan de omgeving van het project om te bepalen of ze daar ook gebruik van willen maken. Indien men dat niet wil dan is dat geen reden om het project niet van de benodigde toestemmingen te voorzien. Van de initiatiefnemer Prowind B.V. kan immers niet</p>	<p>Nee</p>

	<p>voorwaarden voor financiële participatie tussen beide partijen zijn niet openbaar gemaakt, u vindt dat dit de transparantie en openheid van het proces schaadt.</p> <p><u>Stelling 1.6.a.:</u> Wij zijn, als STNOT, derhalve niet in staat om op dit onderdeel een Zienswijze in te dienen en gaan hiermee niet akkoord.</p>	<p>verlangd worden samen te werken met een partij die er niet is. Dit neemt niet weg dat we als bevoegd gezag – in samenwerking met de gemeente Losser en Prowind B.V. – alles in het werk stellen om de 50% lokaal eigendom daadwerkelijk te realiseren.</p> <p>Met project gerelateerde redenen worden oorzaken bedoeld die ertoe leiden dat het niet reëel is om 50% lokaal eigendom te eisen. Bijvoorbeeld omdat de omgeving niet voor 50% wil participeren.</p> <p><u>Stelling 1.6.a.:</u> Zoals aangegeven is er een separate overeenkomst tussen provincie en Prowind B.V. opgesteld en ondertekend (een oplegovereenkomst). Daarmee is gewaarborgd dat ten minste 50% van het project beschikbaar is voor lokaal eigendom. Concreet bevat deze overeenkomst de afspraken over hoe een toekomstige coöperatie en Prowind B.V. gaan samenwerken. Dat is opgenomen in een bijlage behorende bij de overeenkomst, die bijlage betreft een zogenaamde concept samenwerkingsovereenkomst.</p> <p>De oplegovereenkomst, incl. samenwerkingsovereenkomst, maakte geen onderdeel uit van de ter inzage legging, omdat deze besluiten niet openstaan voor bezwaar en beroep. Ter informatie sturen wij deze stukken wel aan u toe.</p>	
	<p><i>7.Klankbordgroep</i> U geeft aan te aarzelen om over dit onderwerp iets te zeggen, gezien uw fundamentele bezwaar tegen de plannen voor het Windpark De Lutte. Toch maakt u bij dit onderdeel ook een kanttekening: er wordt een Klankbordgroep samengesteld, die een afspiegeling is van de lokale samenleving. Bij andere windprojecten wordt gesproken over een omgevings-adviesraad</p>	<p>In het PPE wordt aangegeven dat er een omgevingsadviesraad (OAR) of soortgelijk orgaan wordt ingesteld. Voor windpark de Lutte wordt een klankbordgroep ingesteld. In het participatieplan staat hierover meer beschreven. Een klankbordgroep is een soortgelijk orgaan als</p>	<p>Ja, in het participatieplan wordt opgenomen dat de</p>

<p>(OAR), overeenkomstig het Provinciaal Programma Energiestrategie (PPE). Gezien de informatie uit de Windladder, doet een OAR meer recht aan gelijkwaardigheid en invloed dan een klankbordgroep.</p> <p><u>Vraag 7.a.:</u> Bent u bereid de klankbordgroep te vervangen door een OAR met procedures en bevoegdheden, zoals in de Windladder is bedoeld?</p>	<p>een OAR. Wij zullen dit opnemen in het participatieplan.</p> <p>Belangrijker dan de naamgeving is de samenstelling van het overlegorgaan. Als bevoegd gezag zien we erop toe dat die een correcte afspiegeling van de omgeving vormt.</p>	<p>klankbordgroep vergelijkbaar is met de omgevingsadviesraad zoals genoemd in het PPE.</p>
<p><i>8. Tegemoetkoming omwonenden</i> In het participatieplan wordt aandacht besteed aan de tegemoetkoming voor omwonenden. De tegemoetkoming wordt betaald door de initiatiefnemer, dus Prowind B.V.. De structuur hoe de tegemoetkoming wordt bepaald is nog niet bekend. Het betreft 52 Nederlandse huishoudens.</p> <p><u>Vraag 8.a.:</u> Moeten omwonenden voor deze tegemoetkoming een overeenkomst tekenen? En zo ja, welke voorwaarden staan daarin?</p>	<p>De tegemoetkoming wordt betaald uit de opbrengst van het windpark door de vennootschap van dat park (dat zijn Prowind B.V. met een eventuele nog op te richten coöperatie).</p> <p>Om de tegemoetkoming te kunnen ontvangen dient er inderdaad een overeenkomst getekend te worden met de bewoners van de woning in kwestie. Deze overeenkomst ziet erop toe dat de tegemoetkoming toekomt aan de bewoners die wonen op dat adres. En ook dat de overeenkomst bij wijze van kettingbeding wordt overgedragen aan de nieuwe bewoners in geval van verkoop van de woning of verhuizing van de bewoners in geval van een huurhuis/vakantiewoning. Verder zal het bedrag en de looptijd opgenomen zijn in een overeenkomst. Door een overeenkomst te sluiten ontstaat er zekerheid dat er ook daadwerkelijk een tegemoetkoming wordt uitgekeerd.</p>	<p>Nee</p>
<p><i>9. Tegenstanders van het windpark</i> Hieraan wordt in het participatieplan kort aandacht besteed. U als STNOT herkent zich hierin. U bent van mening dat u daar zeer goede argumenten voor heeft. Dat wil niet zeggen dat u geen meerwaarde kan hebben door kritisch naar processen, inhoud en besluitvorming te kijken en daarop te wijzen door zienswijzen of anderszins. Het betrekken van tegenstanders maakt juist de participatie completer en leidt tot meer kwaliteit in de afwegingen. Er is volgens u al veel mis gegaan als het gaat om tijdige participatie en gelijkwaardigheid. Veel voorwaarden en wettelijke bepalingen waarop u terechtwijst,</p>	<p>Wij zijn het met u eens dat ook tegenstanders een goede en belangrijke bijdrage kunnen leveren aan een plan of proces. Wij betrekken u daarom ook op verschillende manieren (zoals ook uiteengezet in het participatieplan) bij het proces om te komen tot het uiteindelijke plan voor het Windpark De Lutte. Wij nemen uw inbreng ook zeker serieus en wegen het mee bij de verdere planvorming en het proces.</p>	<p>Nee</p>

	<p>zijn niet nagekomen. Het is jammer en teleurstellend dat u zoveel onjuistheden aan de orde moet stellen. De Provincie als regisseur en Prowind als initiatiefnemer zouden zich toch minimaal uw waarnemingen over tekortkomingen kunnen aantrekken en daarover met u in gesprek gaan. Hierbij wijst u nog eens op het eerder genoemde onderzoeksrapport, getiteld: 'Wind op land: lessen en ervaringen' dat het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft opgesteld in 2019. Het toont duidelijk aan dat windprojecten vooral zijn gericht op het proces van realisering van de duurzame doelen en niet op een proces van gelijkwaardige participatie. Er valt volgens u dus veel te verbeteren. Citaat: "Vanuit het argument 'dat er nu eenmaal grotere belangen zijn', worden tegenstanders al snel weggezet als NIMBY's (Not In My BackYard – Wolsink 2000; Koers 2015). Maar tegenstanders brengen vaak een andere lijn van argumentatie naar voren, waarover net zo goed zinvol te discussiëren valt. Zij wijzen vaak op specifieke, zelfs uitzonderlijke ruimtelijke kenmerken ('de landelijke sfeer in dit gebied is uniek', 'dit gebied heeft een geschiedenis van uitbuiting, deze windmolens staan symbool voor een herhaling daarvan'). Daarnaast hebben argumenten van tegenstanders vaak een maatschappelijke insteek, wanneer ze gaan over de manier waarop erover wordt besloten ('Ik vind de windmolens niet lelijk. Maar als de overheid de burgers volledig negeert, word zelfs ik actievoerder"). U herkent zich hierin nadrukkelijk.</p>		
	<p><i>10.Aanvulling op de zienswijze STNOT op het participatieplan</i> U heeft na de ter inzage termijn, met ons goedkeuren, een aanvulling gestuurd op uw zienswijze u het participatieplan.</p> <p>U stelt hierin nog de volgende vragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. in hoeverre is zo'n windpark op de langere termijn winstgevend? Hoe wordt daarop ingespeeld? 2. als allerlei wet- en regelgeving ook in de toekomst wordt aangepast o.a. subsidie bedragen gekort of afgeschaft worden? 3. als er geen wind is, is er ook geen opbrengst, toch? 4. onderhoud/ opruimingsplicht is ingecalculeerd tot op een bepaalde hoogte. Als er bijvoorbeeld trekvogels langs of door het windpark gaan wordt het park stil 	<p>Wij merken op dat merendeel van de door u gestelde vragen in uw aanvulling op uw zienswijze op het participatieplan geen betrekking hebben op het participatieplan of de NRD. Daarom beperken we ons in de beantwoording tot de vragen die dat wel hebben. Voor andere vragen staan we altijd open voor nader contact.</p> <p>Voor tenminste 50% lokaal eigendom wordt een aparte project BV opgericht. Tenminste 50% van de aandelen zullen niet meer in eigendom zijn van Prowind B.V., maar van (een) lokale organisatie(s). De zeggenschap is 50/50 verdeeld tussen Prowind B.V. en (een) lokale</p>	<p>Nee</p>

<p>gelegd. Geen wind, geen winst, lagere belastingafdracht, etc.</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. als men lokaal eigendom / participatie wil (minimaal 50%) en het windpark draait verlies, wordt het verlies door lokaal (50%) ook gedragen? 6. Bent u het eens met onze stelling dat lokaal eigendom een riskante investering is? Er is alleen omzet / winst als de windturbines draaien. Alle stilstand betekent in beginsel verlies. 7. Wie heeft zeggenschap over de financiële reservering voor het onderhoud en sanering (ontmanteling) na de te verwachten looptijd? Wordt dit in een aparte BV ondergebracht? Wat gebeurt er wanneer tussentijds het windpark failliet gaat en er dus geen aanvulling meer komt om de ontmantelingskosten te betalen? Wie draait hiervoor op? 8. Wordt er in de overeenkomst met de initiatiefnemer ook de hele infrastructurele inrichting om een windpark te kunnen opzetten meegenomen? Denk hierbij vooral aan toevoer- en afvoerwegen die de zwaarste verkeerslast (VOSB 60) moet kunnen dragen, maar ook de beton constructies onder en rond de windturbines, alle elektriciteitskabels, etc. 9. wat betekent een faillissement, wat wordt daar over vastgelegd en hoe wordt dit afgewikkeld? 10. in veel gevallen wordt er met een energieleverancier een vaste prijs voor 15 jaar afgesproken. Met de huidige negatieve energie prijzen zal dit naar ca €0.10 gaan per kWh. Hoe gaat de initiatiefnemer dit onderwerp meenemen in de af te sluiten leveringscontracten? 11. U noemt het voorbeeld van Windpark Staphorst (Bovenwind). Hierbij is de coöperatie eigenaar, is de financiering 80% ASN bank en 20% eigen inwonerinleg en de ASN bank heeft het eerste hypotheekrecht. Als de exploitatie dus verlies draait behoudt ASN haar renteopbrengsten. De inwoners hebben tweede hypotheekrecht en krijgen geen rendement uitgekeerd bij slechte exploitatie resultaten. Verder kunnen de inwoners hun inleg kwijtraken. Als het rendement tegenvalt en het park verkocht gaat worden dan zal de 	<p>organisatie(s). Alle inwoners van de Lutte worden in de gelegenheid gesteld om mee te doen met deze 50% lokaal eigendom.</p> <p>Of lokaal eigendom een riskante investering is of niet, is niet aan ons als bevoegd gezag om te bepalen. Dat is aan de persoon die overweegt om te investeren. De op te richten project BV zal bedreven worden net als ieder andere professionele organisatie, met als doel succesvol en winstgevend te zijn, maar vanzelfsprekend met alle bijbehorende risico's. Zoals gebruikelijk is bij een dergelijke constructie liggen deze risico's bij de BV en dus niet bij inwoners van de Lutte.</p> <p>We hebben de tekst in het participatieplan m.b.t. de financiële participatie aangepast. De eerste twee bullits zijn vervangen door:</p> <p>Inbreng van Eigen Vermogen: zowel voor de ontwikkeling als voor de realisatie heeft de (nog op te richten) lokale coöperatie geld nodig om de ontwikkelingskosten en de daadwerkelijk investering in de windturbines te betalen. Het overgrote deel (circa 80 tot 90%) zal geleend worden bij bijvoorbeeld een bank. Daarnaast is ook een deel Eigen Vermogen nodig. Dat deel kan worden ingebracht door de omgeving. De straal waarbinnen het Eigen Vermogen wordt opgehaald is bij voorkeur zo klein mogelijk rondom het project. Mocht het niet lukken om het benodigde Eigen Vermogen te verzamelen in die straal, dan wordt de straal steeds groter getrokken, totdat het Eigen Vermogen bij elkaar is. De coöperatie bepaald hoe groot de straal is en wie er geld in mag leggen. Diegene die het geld inlegt, ontvangt daarop een rendement. Ook dit rendement wordt bepaald door de coöperatie. Op deze manier is het mogelijk voor de omgeving om financieel te participeren door geld</p>	
--	--	--

	<p>taxatiewaarde lager worden dan de investering. Omdat inwoners tweede hypotheek recht hebben zullen zij als eerste aan de beurt zijn en hun inleg verliezen. Bent u het eens met de door ons gedane vaststelling?</p> <p>12. U denkt dat als burgers / deelnemers hiermee geconfronteerd worden, er anders over financiële deelname wordt nagedacht. Worden participanten over deze feiten vooraf geïnformeerd en bent u het hiermee eens?</p> <p>13. Hoe gaat het bevoegd gezag om met een 'doorverkocht' windpark (zoals bijvoorbeeld bij windpark Nieuwleusen) m.b.t. wet- en regelgeving en hoe het staat met tegemoetkomingen en verlies verdelingen? Toegezegde en verleende subsidies? U zou hierover inzage en onderliggende informatie.</p> <p>14. Door inmenging / deelname van een buitenlandse investeerder(s) wordt de omgeving (burgers) wel de met de lasten (negatieve effecten van industriële windturbines) geconfronteerd, maar de lusten (dus winsten) vloeien naar het buitenland. Dit kan toch niet de bedoeling zijn van de huidige energietransitie? Er wordt toch altijd door het bevoegd gezag gesteld dat de lokale bevolking in de onmiddellijke nabijheid van het windpark maximaal moet kunnen profiteren van de in gang gezette lokale participatie. Of ziet u dat verkeerd?</p>	<p>in te leggen in het windproject en daarop een rendement te behalen.</p> <p>Als bevoegd gezag zullen we als onderdeel van een uiteindelijke eventuele vergunning afspraken met de initiatiefnemer maken over de toekomstige ontmanteling.</p> <p>De uiteindelijke besluiten over het windpark die we als bevoegd gezag zullen vervatten in een projectbesluit gaan ook over de inrichting/bouw van het windpark.</p>	
--	---	--	--

4 Beantwoording zienswijzen Notitie Reikwijdte en Detailniveau

Nr.	Inhoud zienswijze	Reactie	Aanpassing NRD nodig?
N1	<p>Burgerforum</p> <p><i>1.Participatie</i> In uw zienswijze op de NRD gaat u onder het eerste punt in op zaken met betrekking tot de participatie.</p>	<p>Om in deze Nota van Antwoord een scheiding te kunnen maken tussen zienswijzen op het participatieplan en zienswijzen op de NRD, hebben we er in deze Nota van Antwoord voor gekozen om de opmerkingen die in uw zienswijze op de NRD staan, maar die gaan over het participatieplan, te beantwoorden bij uw zienswijze op het participatieplan.</p>	Nee
	<p><i>2.Beleidskader</i> U geeft aan dat in ons Fundament voor de nieuwe Omgevingsvisie geschreven staat dat onze voorkeur is dat windturbines gerealiseerd worden in clusters op locaties waar maatschappelijke betrokkenheid en democratische legitimatie is'. U denkt dat dit bij het windpark De Lutte niet het geval is. U wilt graag weten wat onze onderbouwing is van maatschappelijke betrokkenheid en democratische legitimatie. Wanneer is hier (voldoende) sprake van? U wilt graag dat hier normen voor worden opgenomen.</p>	<p>Het heeft onze voorkeur dat windturbines gerealiseerd worden op plekken waar maatschappelijke betrokkenheid en democratische legitimatie is. Een democratisch besluit over een bepaalde locatie betekent niet altijd dat de directe omgeving het er in volledigheid mee eens is en vice versa. Het gaat ons als bevoegd gezag erom dat de omgeving goed is betrokken (door participatie en communicatie) en dat de benodigde besluiten op een zorgvuldige manier genomen worden.</p> <p>Participatie en communicatie is primair bedoeld om de omgeving te informeren, te betrekken en waar mogelijk wensen en ideeën vanuit de omgeving mee te nemen in het project. Hiertoe is de initiatiefnemer verplicht het participatieplan uit te voeren. Naarmate de participatie beter wordt georganiseerd en waar mogelijk wensen vanuit de omgeving worden meegenomen in het project is het denkbaar dat het draagvlak voor het project groeit. Dat neemt echter niet weg dat er tegenstanders kunnen blijven bestaan voor het project. Het is daarom niet mogelijk om volledig draagvlak als doelstelling op te nemen, aangezien dat erg afhangt van iemands persoonlijke wensen.</p>	Nee

		De mate van draagvlak wordt dan ook niet gemeten en is geen criterium in het toestaan van het windpark.	
	Ten aanzien van de locatie wilt u opmerkingen dat deze locatie eerst wel degelijk binnen het uitsluitingsgebied viel, maar dat de grenzen (na lobby) door de provincie zodanig zijn opgerektdat het gebied er nu net buiten valt.	<p>Wij herkennen ons niet in uw opmerking dat de grenzen zijn opgerektdaardoor het gebied nu net buiten het uitsluitingsgebied (NOT) valt.</p> <p>De Noordoost Twente gemeenten hebben ten behoeve van de RES-ambities onderzoek laten doen door HNS Landschapsarchitecten naar de ruimtelijke mogelijkheden (op basis van landschappelijke analyse, beschermde natuurgebieden en stedelijke invloedssfeer) om windturbines te plaatsen in hun gemeenten. Op basis van dat onderzoek (zie ook bijlage bij deze Nota van Antwoord) hebben ze ons als provincie gevraagd dit op een aantal plekken mogelijk te maken in onze Omgevingsverordening, waaronder de plek waar windpark de Lutte beoogd is. Op dat verzoek hebben Provinciale Staten positief gereageerd en dit mogelijk gemaakt door middel van de Actualisatie van de Omgevingsverordening in 2022.</p>	Ja, we voegen het HNS onderzoek als bijlage toe aan deze Nota van Antwoord.
	U stelt voor om pas te beginnen met de MER procedure voor dit windpark, zodra het MER 2.0 (voor de RES) en de landelijke MER zijn vastgesteld.	<p>Het klopt dat het Rijk momenteel werkt aan een MER ter onderbouwing van de nieuwe landelijke milieuregels die zullen worden opgenomen in de Algemene Maatregelen van Bestuur (AmvB's), zoals het Activiteitenbesluit. Er wordt daarnaast momenteel ook gewerkt aan het opstellen van een MER voor de RES Twente.</p> <p>Voor dit project wordt een eigen MER opgesteld, waarin de milieueffecten van dit project worden beoordeeld, evenals de locatieafweging. Omdat er een eigenstandige toetsing van dit project zal plaatsvinden in dat MER, is het niet nodig om te wachten op te resultaten van de MER van het Rijk of het MER van de RES. Waar mogelijk zullen we de informatie uit die MERren, als die tijdig</p>	Nee

		beschikbaar zijn, gebruiken bij de beoordeling van de milieueffecten van dit project.	
	<i>Ten aanzien van uw opmerking over het landschap / KGO, verwijzen we u naar de beantwoording onder punt 5. De beantwoording met betrekking tot dit onderwerp staat daarmee bij elkaar.</i>		
	<p>4. Wettelijk kader U stelt voor om eerst de landelijke richtlijnen af te wachten, alvorens de procedure voor dit windpark voort te zetten. U beseft dat er weliswaar lokale normen kunnen worden opgesteld, maar als deze te veel afwijken van strengere landelijke normen is het de vraag of de lokale normen stand kunnen houden.</p>	<p>Het is mogelijk om voor windplannen lokale normen op te stellen. Dit is ook bevestigd in een recente uitspraak van de Raad van State (Uitspraak 202003882/3/R3 – Raad van State). Een bevoegd gezag is namelijk niet verplicht om bij het verlenen van omgevingsvergunningen of een projectbesluit aansluiting te zoeken bij de Activiteitenbesluit regels (zie ook Europees recht dwingt tot milieubeoordeling voor windturbijnennormen – Raad van State). Het is ook toegestaan om als bevoegd gezag een eigen beoordeling te doen en het daarop gebaseerde besluit (de omgevingsvergunning en/of het projectbesluit) van een actuele, deugdelijke, op zichzelf staande en op de aan de orde zijnde situatie zijnde toegesneden motivering. Dit zal plaatsvinden in het nog op te stellen MER voor dit windplan.</p> <p>Om geen vertraging op te lopen (omdat we in de RES 1.0 hebben afgesproken dat we de afgesproken ambitie voor 2030 gaan halen), is het van belang dat we nu al starten met de procedure van dit project. We kiezen er daarom voor om de procedure, waaronder het uitvoeren van de onderzoeken en het opstellen van het MER, voor dit windpark gelijktijdig te laten oplopen met het opstellen van het MER voor de nieuwe landelijke milieuregels. Bij het opstellen van het MER voor dit project zullen we het landelijke proces nauwgezet in de gaten houden om te zien of het MER voor dit project passend is bij het MER voor de nieuwe landelijke milieuregels. Waar nodig zullen wij onze normen hierop aanpassen. De nieuwe landelijke milieunormen zullen naar</p>	Nee

		<p>verwachting vastgesteld worden in 2024 (het ontwerpbesluit en het bijbehorende MER zijn inmiddels bekend gemaakt, maar nog niet vastgesteld). Als de nieuwe landelijke milieunormen gedurende de procedure van dit project vastgesteld worden (voordat de vergunningaanvragen worden ingediend), dan zullen we die meenemen in dit project. Indien de afstandsnormen vastgesteld worden nadat de aanvragen zijn ingediend, dan toetsen we toetsen we het project aan de dan geldende wet- en regelgeving.</p>	
	<p><i>Ten aanzien van uw opmerkingen over de onderwerpen geluid, gezondheid en landschap, verwijzen we u naar de beantwoording onder punt 5. De beantwoording met betrekking tot deze onderwerpen staat daarmee bij elkaar.</i></p>		
	<p><i>5.Beoordeling milieueffecten</i></p> <p><u>Gezondheid</u> U wijst ons op het voorzorgsprincipe en vindt dat er meer onderzoek nodig is dan de twee aangehaalde onderzoeken. Mede ook gezien het feit dat het onderzoek dat heeft plaatsgevonden gaat over lagere windturbines dan die in De Lutte gebouwd zullen gaan worden.</p>	<p>We nemen het advies van Commissie m.e.r. over en brengen gezondheid in brede zin in beeld in het MER. Onder andere door de laatste stand van zaken over gezondheidseffecten en belevingsonderzoek bij windparken te beschrijven en te betrekken (RIVM, WHO, etc.).</p> <p>Er wordt daarnaast gebruik gemaakt van meer dan de aangehaalde onderzoeken. Deze onderzoeken zijn namelijk gebaseerd op meerdere onderliggende onderzoeken. Een aantal malen is namelijk door het RIVM een systematisch overzicht gemaakt van de stand van de kennis op het gebied van windturbines en gezondheid. In 2020 is in opdracht van het Zwitserse Milieubureau Bundesamt für Umwelt een systematisch literatuuronderzoek uitgevoerd over de mogelijke effecten van geluid van windturbines op de gezondheid van omwonenden. Het doel was om een actueel overzicht te verschaffen van de conclusies van internationale wetenschappelijke onderzoeken naar gezondheidseffecten van windturbines. Ook kwamen andere zaken die van belang zijn bij windturbines aan bod, zoals visuele aspecten en</p>	<p>Ja, in het MER wordt gezondheid in brede zin in beeld gebracht.</p>

		<p>contextuele, situationele en persoonlijke factoren. Met dergelijke systematische overzichten is een breed en actueel beeld geschetst op het gebied van windturbines en gezondheid. Toekomstige onderzoeksresultaten aangaande dit thema worden nauwlettend in de gaten gehouden.</p>	
	<p><u>Afstand / geluid</u> Ten aanzien van Laagfrequent geluid geeft u aan dat er naast de 2 aangehaalde onderzoeken, er ook diverse onderzoeken, publicaties, studies voorliggen, die op een veel lagere waarde uitkomen als veilige grens om overlast en gezondheidseffecten te voorkomen. Dat geldt ook voor de wijze van meten. De onderbouwing vindt u daarom onvoldoende om te kunnen concluderen dat de door ons gestelde normen voldoende bescherming bieden tegen hinder als gevolg van laagfrequent geluid. U stelt daarom voor om strengere normen te hanteren zoals bijvoorbeeld de normen van Denemarken die uitgaan van belasting binnenshuis. Dit voorkomt volgens onderzoek 'maximale piek awakenings' (je wordt uit diepe slaap gehaald, maar veelal niet volledig wakker), die van invloed zijn op de gezondheid.</p> <p>Ten aanzien van de meetmethode geluidsoverlast algemeen vindt u de gehanteerde methode niet de juiste. Deze methode heeft volgens u geen goed beeld van de werkelijke geluidsbelasting en de gevolgen daarvan. U stelt voor om een minimale afstand tussen woonkernen en windturbines aan te houden en de grens te verscherpen tot de normen van 10 maal de ashoogte.</p>	<p>Het klopt dat in Denemarken sinds januari 2012 een aparte geluidsnorm van 20dB(A) voor laag frequent geluid (binnenhuis) geldt. In enkele projecten in Nederland (o.a. Windpark de Veenwieken en windpark Drentse Monden – Oostermoer) is getoetst aan deze Deense norm en hieruit bleek dat toepassing van een Lden = 47 dB norm (de tot voor kort geldende landelijke norm voor windturbinegeluid) ook afdoende bescherming biedt tegen laagfrequent geluid (binnenshuis). In het MER wordt de norm van Lden = 47 dB meegenomen in de berekeningen. Daarnaast is besloten om ook de norm van 45 dB mee te nemen.</p> <p>Op dit moment gelden er nog geen wettelijke vastgestelde afstandsnormen voor windturbines. Om die reden toetsen we daar nu niet aan. Indien er in de tussentijd van dit project wel afstandsnormen vastgesteld gaan worden, dan worden die meegenomen in het MER voor dit project.</p> <p>Wij vragen ons echter af of het werken met enkel afstandsnormen voldoende is. In het onderzoek 'Onderzoek afstandsnormen windturbines' (Arcadis, 2022) wordt geconcludeerd dat een afstandsnorm, net als in andere Europese landen, vooral kan worden gericht op het beperken van de visuele impact en een basisbescherming voor geluid en slagschaduw bieden. De specifieke bescherming voor geluid en slagschaduw kan dan met geluid- en slagschaduwnormen worden</p>	<p>Ja, we nemen in de onderzoeken ook de norm van 45 dB mee.</p>

		geregeld. Om deze reden toetsen wij ook aan verschillende geluidsnormen.	
	<u>Natura 2000-gebieden / Natuurnetwerk Nederland</u> In de NRD wordt verwezen naar quickscans. U zou deze graag willen ontvangen.	Wij zullen u deze quickscans toesturen. Er worden voor het op te stellen MER ook natuuronderzoeken uitgevoerd. Die zullen te zijner tijd als bijlage bij het MER worden toegevoegd.	Nee De quickscans worden wel aan u toegezonden.
	<u>Bodem en Water</u> U vraagt bij dit onderdeel ook om aandacht voor de grote hoeveelheid beton die in de grond gestort wordt en daar na sloop ook achterblijft. U ziet graag dat dit aspect en de gevolgen ook onderzocht worden.	Voor de realisatie van windturbines is inderdaad een fundering noodzakelijk. Bij het onderdeel bodem en water in het MER worden onderdelen zoals grondverzet, bodemsanering en hydrologische effecten (opstuwning en beperking doorstroming grondwater) beoordeeld. Gelet op het beperkte oppervlak en omvang van de fundering ten opzichte van andere milieueffecten op natuur, landschap, en dergelijke is de impact van fundering beperkt. We nemen dit daarom niet mee in het MER. Dit neemt niet weg dat bij einde levensduur van het windturbinepark, en dit niet opnieuw wordt ingericht als windturbinepark, nagedacht moet worden over de toekomstige inrichting en aanwezige obstakels boven- en ondergronds. In de vergunning zullen hierover voorwaarden worden opgenomen.	Nee
	<u>Landschap</u> U geeft aan dat in uw ogen door de realisatie van een 'windbos' met bomen die maximaal 5 meter hoog worden, er nooit sprake zal zijn van een goede landschappelijke inpassing en contrastvermindering (één van de argumenten). Met een tiphoogte van rond de 240 meter veroorzaken windturbines volgens u altijd 'landschapspijn'/horizonvervuiling, zoals ook vermeld in het rapport van de Rijksadviseurs. U ziet dan ook niet hoe hier nieuwe kwaliteiten kunnen worden toegevoegd. U vraagt daarom wat concreet de compensatie van het project is in relatie tot de KGO (kwaliteitsimpuls Groene Omgeving) en om dit beter te omschrijven in de NRD.	De KGO-verplichting dient ertoe om de 'balans' in het gebied te herstellen. Een gebiedsvreemde ontwikkeling zoals windturbines kan ervaren worden als een verminderen van de kwaliteit van het gebied. Daarom moet er tegelijkertijd middels de KGO een kwaliteitsimpuls plaatsvinden. Dat betekent niet dat de KGO per se ingevuld moet worden met bomen die het zicht onttrekken op de turbines, hoewel dat wel degelijk kan helpen. Volledigheidshalve merken wij op dat bomen in de meeste gevallen hoger dan 5 meter worden. De precieze invulling van de KGO verplichting vindt plaats in overleg met het bevoegd gezag voor dat	Nee

		element (de provincie) en moet mede volgen uit het nog te volgen participatieproces.	
	<p><u>Energieopbrengst en vermeden emissies</u> In de NRD staat geschreven dat wanneer windturbines elektriciteit produceren, er op dat moment minder 'grijze stroom' door kolen- en gascentrale geproduceerd wordt. U geeft hierbij aan dat bij een combinatie van grootschalige zon en- windenergie er wel altijd een back-up voorhanden moet zijn voor het geval deze combinatie op bepaalde momenten geen energie oplevert waarin dan wel voor 100% in moet kunnen worden voorzien.</p>	<p>Het Nederlands energiesysteem maakt onderdeel uit van een veel groter Europees leveringssysteem dat is verbonden met Duitsland, Engeland, Frankrijk en Noorwegen. Daarnaast is er in Nederland meer dan voldoende productievermogen aanwezig. Daarmee is er voldoende sprake van leveringszekerheid. Verder vullen opgewekte energie door zon en wind elkaar goed aan. Zonnepanelen produceren overdag energie, terwijl windturbines in ons land 's nachts vaak meer opleveren. Ook in de seizoenen vullen beide elkaar aan: windturbines leveren in de winter de meeste elektriciteit, terwijl zonnepanelen dit juist in de zomer doen. Om vraag en aanbod van duurzame energie beter op elkaar te kunnen afstemmen, zijn er ontwikkelingen gaande met opslag en/of conversie.</p>	Nee
	<p><u>SF6 (zwavelhexafluoride)</u> U geeft aan dat een nader onderzoek voor SF6 wel op zijn plaats is vanwege het voorzorgsprincipe. Dit gas kan namelijk wel, zoals gesteld, sporadisch weglekken.</p>	<p>De huidige informatie geeft geen aanleiding voor verder onderzoek. Op basis van die huidige informatie zijn wij van mening dat er als gevolg van het zeer beperkt weglekken van SF6 geen ernstige of onomkeerbare schade is te verwachten aan de samenleving of het milieu. Dit is ook zo opgenomen in de NRD. De commissie m.e.r. heeft hier in hun advies ook niet om gevraagd.</p>	Nee
	<p><u>Trillingen</u> Volgens u zijn er wel onderzoeken waarbij vastgesteld is dat er wel degelijk effecten te meten zijn wat betreft trillingen. Dat is volgens u namelijk afhankelijk van soort turbine, locatie, ondergrond, omgeving. U vraagt daarom om een nader onderzoek met betrekking tot dit onderwerp.</p>	<p>Zoals ook in de NRD is beschreven en op grond van onderzoek en ervaringen blijkt dat fundaties van windturbines op land geen hinderlijke trillingen doorgeven aan de ondergrond en de omgeving. De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu heeft daarnaast laten weten dat "de bewering in enkele literatuurbronnen dat ook overdracht door de grond plaats vindt ongegrond is, hetgeen blijkt uit nauwkeurige metingen van trillingsniveaus in de bodem rondom</p>	Nee

		<i>windturbines"</i> (2013/14, 33612 nr. 22). Hierom vinden wij het niet noodzakelijk om een nader onderzoek uit te voeren.	
	<p><u>Monitoring en leemten in kennis</u></p> <p>U geeft aan dat u graag een opsomming van die leemten ziet en wijst u op de grote hoeveelheid onderzoek, publicaties en wetenschappelijke studies die naar de effecten van windturbines zijn gedaan in binnen- en buitenland en waarin ook duidelijk is geworden dat er wel degelijk sprake is van nadelige effecten op de gezondheid. Daarbij komt dat windturbines steeds hoger worden (zoals bij het windpark De Lutte) en vaak nog gewerkt wordt met 'oude(re)' gegevens van lagere windturbines.</p>	<p>De leemten in kennis relevant voor het MER, worden in het MER geduid. Daarbij zal worden aangegeven voor welke milieuaspecten er onvoldoende informatie is en hoe dit in de toekomst zal worden gemonitord.</p> <p>Verder worden in het MER de effecten van nieuwe en hogere windturbines op haar omgeving in beeld gebracht. Dit is mogelijk, ook als deze nog niet gebouwd zijn. Dit wordt gedaan door de specifieke parameters van dat nieuwe type in te brengen in de daarvoor bedoelde rekenmodellen. Het feit dat in de planningsfase soms gewerkt wordt met een windturbintype dat nog niet gebouwd is, hoeft niet bij te dragen aan de leemten in kennis. Indien dat wel het geval is, dan wordt dit vermeld bij de leemten in kennis in het MER.</p>	Nee
N2	<p>Stichting Tegenwind Noordoost-Twente</p> <p>In het voorwoord van uw zienswijze geeft u aan dat aan dat u deze zienswijze indient omdat u oprecht denkt dat u een positieve bijdrage kan leveren aan de energie transitie. U heeft echter tot nu toe het gevoel dat uw zienswijzen niet serieus genomen worden en aanbevelingen en oproepen zijn genegeerd.</p> <p>U geeft aan niet tegen de energietransitie te zijn. Wel verzet u zich tegen Industriële Windturbines (IWT's) in en nabij het Nationaal Landschap NOT. Natuur en landschap zijn volgens u al lang genoeg geslachtofferd en uitgebuit om problemen op te lossen van de mens. U bent er van overtuigd dat, op basis van de vele informatie die u verzameld heeft, en de expertise die er is binnen de stichting en uw netwerk, de plaatsing van IWT's heel zorgvuldig afgewogen dienen te worden. Tijdsdruk is daarbij beslist niet helpend en zal zeker contraproductieve effecten</p>	<p>Wij danken u voor uw zienswijze. Wij zijn het met u eens dat ook (of misschien wel juist) kritische personen een goede bijdrage kunnen leveren aan dit plan. Wij vinden het vervelend dat u zich niet serieus genomen voelt. Wij nemen uw zienswijze zeker serieus, zoals u hopelijk kunt zien aan de beantwoording van uw zienswijze(n) in deze Nota van Antwoord.</p> <p>U geeft aan dat u het belangrijk vindt dat bij de plaatsing van IWT's er sprake is van een zorgvuldige, democratische en integere besluitvorming. Zoals u ook in onze antwoorden kunt lezen zijn wij van mening dat wij er alles aan doen om dit ook te bereiken. We doorlopen de benodigde juridische en planologische procedures, en doorlopen daarbij een uitgebreid</p>	Nee

	<p>hebben. Voor u is het van belang dat de energietransitie slaagt op grond van een democratische en integere besluitvorming.</p>	<p>participatieproces zodat de mensen in het gebied (voor- en tegenstanders) de ruimte krijgen om inbreng te leveren en/of zeggenschap te verkrijgen met betrekking tot dit project voor het Windpark De Lutte.</p>	
	<p><i>U noemt in uw voorwoord een aantal argumenten die ook terugkomen verder op in uw zienswijze. Wij hebben deze argumenten beantwoord verder op in deze Nota van Antwoord, zodat de antwoorden bij elkaar staan.</i></p>		
	<p><u>1.1. Belangenverstrengeling in het gehele proces</u> In uw zienswijze geeft u aan dat u van mening bent dat er sprake is van belangenverstrengeling, en dat de intensieve samenwerking tussen de driehoek 'van initiatiefnemer Prowind B.V., adviesbureau Bosch en van Rijn en gedeeltelijk de gemeente Losser en de Provincie Overijssel als Bevoegd Gezag' u zorgen baart. Dat komt met name doordat Prowind B.V. een raamovereenkomst heeft gesloten met adviesbureau Bosch en van Rijn, en omdat de provincie voor een ander project ook gebruik maakt van datzelfde adviesbureau.</p> <p>Volgens u is er sprake van belangenverstrengeling of belangenvermenging als in een situatie waarbij iemand (of partij) meerdere belangen dient die een zodanige invloed op elkaar kunnen uitoefenen dat de integriteit ten aanzien van het ene of het andere belang in het geding komt. Zelfs als hiervoor geen bewijs is van daadwerkelijke beïnvloeding van het ene belang door het andere kan er wel belangenverstrengeling bestaan, zolang beide conflicterende belangen aanwezig zijn. Met andere woorden, ook de schijn van belangenverstrengeling wordt gezien als zodanig, zelfs als de betreffende persoon (partij) beide belangen (bijvoorbeeld uit ethische overwegingen) kan onderscheiden.</p> <p>U vindt dat er bij dit project hiervan sprake is. U hanteert hierbij een voorbeeld van 'Echt voor Barendrecht (EVB)' waarbij een adviesbureau zowel voor de initiatiefnemer als voor de gemeente werk uitvoerde voor hetzelfde project.</p> <p><u>Vraag 1.1.a.:</u> Hoe gaan provincie Overijssel, adviesbureau Bosch en van Rijn en Prowind B.V. om met dit gegeven van mogelijke belangenverstrengeling?</p>	<p><u>Vraag 1.1.a</u> Wij vinden het aangehaalde voorbeeld m.b.t. EVB hier niet van toepassing. Uit uw zienswijze maken we op dat daar sprake was dat zowel de initiatiefnemer als het bevoegd gezag gebruik maakte van hetzelfde adviesbureau bij één project. Dat is bij dit project niet het geval.</p> <p>Prowind B.V. heeft Bosch en van Rijn ingeschakeld als adviesbureau voor dit project. Dat dat gebeurd is door middel van een contract maakt daarbij onzes inziens niet uit. Prowind B.V. is daarnaast vrij om meerdere keren gebruik te maken bij projecten van hetzelfde adviesbureau.</p> <p>De provincie als bevoegd gezag staat los van de samenwerking tussen Bosch en van Rijn en Prowind B.V. Wij als provincie toetsen de NRD, het MER en de onderzoeken zelf, dus niet met hulp van het adviesbureau Bosch en van Rijn. Wij gebruiken hiervoor onze eigen specialisten en die van de omgevingsdienst. Verder laten we de Commissie m.e.r. als onafhankelijk instituut de NRD en het MER beoordelen.</p> <p>Het klopt dat we als provincie wel gebruik maken van de diensten van het adviesbureau Bosch en van Rijn voor een ander windproject. Dat project en dit project voor windpark De Lutte hebben geen relatie met elkaar, hierdoor zien wij niet dat hier sprake kan zijn van belangenverstrengeling of schijn van belangenverstrengeling.</p>	<p>Nee</p>

<p>U geeft in uw zienswijze aan dat in de NRD geen aandacht is besteed (of enige vorm van reflectie) aan de diverse specifieke punten met betrekking tot de eerder ingebrachte zienswijzen. Deze zienswijzen heeft u ingediend bij de gemeente Losser en de provincie Overijssel. Daarnaast heeft u een zienswijze ingediend naar aanleiding van de oproep van Prowind B.V. om input aan te dragen met betrekking tot de op te stellen NRD en op welke wijze het MER zijn beloop moet krijgen. U heeft aan dat u tot op het moment van schrijven geen enkele schriftelijke reactie heeft ontvangen op alle ingediende zienswijzen.</p> <p><u>Vraag 1.1.b.:</u> Hoe vallen al deze Bosch en van Rijn activiteiten te rijmen met het huidige concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau en Participatieplan, gelet op de vele ingebrachte zienswijzen door derden (burgers en organisaties)?</p> <p><u>Stelling 1.1.a.:</u> Als Stichting Tegenwind NOT stellen wij ons op het standpunt dat de indieningstermijn, nu 17 juli 2023, uitgesteld dient te worden, met als reden dat de gemeente Losser, de Provincie Overijssel, adviesbureau Bosch en van Rijn, maar ook Prowind B.V. verwijtbaar gedrag verweten kan worden door het niet inhoudelijk beantwoorden van eerdere zienswijzen en het verstrekken van alle benodigde informatie.</p> <p><u>Stelling 1.1.b.:</u> Wij tekenen bezwaar aan tegen het feit dat bestuurders als bevoegd gezag, noch Prowind B.V. als initiatiefnemer de afhandeling van de gevraagde en daarop ingediende zienswijzen niet inhoudelijk behandeld en toegelicht hebben.</p>	<p><u>Vraag 1.1.b</u> U geeft in uw zienswijze aan dat u eerder zienswijzen heeft ingediend en dat hierop niet wordt ingegaan in de NRD. Voor dit project is er niet eerder een mogelijkheid geboden om zienswijzen in te dienen, het is daarom ook niet mogelijk om die eerdere zienswijzen te betrekken. We vermoeden dat u het heeft over uw zienswijze op de NRD van het RES. De procedure van de RES staat los van deze procedure. In het voorjaar van 2023 heeft de NRD van de RES 2.0 ter inzage gelegen waarop zienswijzen ingediend konden worden. U heeft inmiddels een reactie gekregen op uw ingediende zienswijze op de NRD van de RES 2.0.</p> <p>Ook heeft u een zienswijze ingediend op het concept windbeleid van de gemeente Losser. Ook dat proces staat los van deze procedure. Het concept windbeleid is door de gemeente ingetrokken. Daarmee hebben de zienswijzen formeel geen status meer en zullen deze ook niet inhoudelijk worden behandeld door de gemeente. Aangezien het gemeentelijk beleid en een gemeentelijke procedure betrof, hebben wij als provincie hier geen rol in.</p> <p>Verder geeft u aan dat u een zienswijze heeft ingediend naar aanleiding van de oproep van Prowind B.V. om onderwerpen aan te leveren voor de nog op te stellen NRD. U geeft aan dat u die ook heeft ingediend bij de gemeente en de provincie en dat hiermee niks is gedaan. Dit klopt ten dele. U heeft inderdaad, naar aanleiding van een oproep van Prowind B.V. om onderwerpen aan te leveren voor het op te stellen participatieplan en NRD, reacties gestuurd aan zowel Prowind B.V., de gemeente Losser en ons. Prowind B.V. heeft die oproep gedaan om bij het opstellen van het participatieplan en de NRD al input te vragen van de omgeving van het beoogde</p>	
---	---	--

		<p>windpark. Omdat het een oproep was van Prowind B.V. als initiatiefnemer (en niet vanuit ons als bevoegd gezag) hebben wij uw reacties niet beschouwd als een formele zienswijze. Dat was ook niet mogelijk, omdat wij destijds geen besluit hebben genomen waarop zienswijzen konden worden ingediend. We hebben uw reacties daarom aan Prowind B.V. doorgezonden als een reactie op hun oproep. Het was vervolgens aan Prowind B.V. om een reactie terug te geven aan de indieners van een reactie op hun oproep. U geeft aan dat op één persoon na, er geen inhoudelijke schriftelijke reactie gekomen is op alle ingediende onderwerpen. Niet door Prowind B.V., noch door Bosch en van Rijn. Wij hebben bij Prowind B.V. nagevraagd of alle indieners van een reactie een reactie terug hebben ontvangen. Zij gaven aan dat inmiddels iedereen een reactie heeft ontvangen.</p> <p>Inmiddels hebben wij als bevoegd gezag wel een formeel besluit genomen waarop zienswijzen konden worden ingediend, en daar heeft u gebruik van gemaakt. Deze Nota van Antwoord geeft een reactie op uw ingediende zienswijze (en op de door anderen ingediende zienswijze).</p> <p>U vraagt via ons aan Bosch en van Rijn en aan Prowind B.V. om de overeenkomst die ze onderling gesloten hebben, in te trekken. Vanuit onze rol als bevoegd gezag kunnen wij hierin geen rol spelen, wij gaan niet over de opdrachtverlening tussen twee bedrijven. Wij vragen u daarom om zelf uw verzoek in te dienen bij Prowind B.V. en bij Bosch en van Rijn.</p> <p><u>Stelling 1.1.a. en stelling 1.1.b.</u> Wij zijn het niet eens met uw stellingen. Zoals hierboven aangegeven was uw ingediende reactie niet te beschouwen als een formele zienswijze. Dit geldt ook voor uw reacties die u naar de</p>	
--	--	--	--

		<p>gemeente Losser heeft gestuurd. U stelt in uw tweede stelling dat zowel bestuurders als bevoegd gezag als Prowind B.V. een oproep hebben gedaan om een zienswijze in te dienen. Dat was niet het geval. Enkel Prowind B.V. heeft als initiatiefnemer de omgeving gevraagd om input te geven voor de op te stellen NRD en het op te stellen participatieplan. Prowind B.V. heeft door middel van brieven een inhoudelijke reactie gegeven aan indieners van de reacties op hun oproep. Wij hebben als bevoegd gezag, toen we een formeel besluit hebben genomen op de NRD, een formele ter inzage periode van zes weken aangeboden, waarbinnen u de mogelijkheid had om wel een formele zienswijze in te dienen. U heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Wij zien daarom geen reden om de indieningstermijn uit te stellen. Uw ingediende zienswijze hebben wij in deze Nota van Antwoord van beantwoording voorzien. Om deze reden is het ook niet mogelijk om bezwaar aan te tekenen op het niet inhoudelijk beantwoorden van uw zienswijze.</p>	
	<p><i>1.1.2 WOO Verzoek / informatieverzoek</i> Tijdens de ter inzage periode heeft u om informatie verzocht bij zowel de Provincie, de gemeente Losser als Prowind B.V. Bij de eerste twee genoemde organisaties heeft u dat eerst als WOO verzoek ingediend, wat later gewijzigd is in een informatieverzoek. U vroeg in uw verzoek om alle vermelde specifieke quickscans, rapporten en onderzoeken die vermeld worden in de concept NRD en Participatieplan. U geeft aan dat niet alle informatie ontvangen is. U verbaast zich erover dat bepaalde informatie niet voorhanden is, terwijl in het concept NRD hier duidelijk naar verwezen wordt.</p> <p><u>Vraag 1.2.a.:</u> Welk spel wordt hier gespeeld?</p> <p><u>Vraag 1.2.b.:</u> Hoe kan het zijn dat Bosch en van Rijn deze onderliggende informatie meeneemt in hun concept NRD?</p>	<p><u>Vragen 1.2. a, b en c</u> U verwijst in uw zienswijze naar een mail waarin is aangegeven dat niet alle informatie aan te leveren is op dat moment. We hebben dit nagevraagd bij de gemeente Losser en zij gaven aan dat de door u opgenomen e-mail niet de laatste was en dat inmiddels wel alle door u gevraagde quickscans, rapporten en onderzoeken aan u toegezonden zijn (mail van 11 juli 2023).</p> <p>Bosch en van Rijn heeft deze informatie ook in hun bezit en hebben dit betrokken bij het opstellen van de NRD en zullen deze onderzoeken ook betrekken bij het opstellen van het MER. Dit zal gebeuren door alle tot op heden beschikbare informatie en ook niet informatie door nieuwe onderzoeken te bundelen in een natuurtoets voor</p>	<p>Nee</p>

	<p><u>Vraag 1.2.c.:</u> Heeft er geen verificatie plaatsgevonden van deze documenten / quickscans tussen Prowind B.V. en adviesbureau Bosch en van Rijn?</p>	<p>het project. Dat rapport zal dan als bijlage worden toegevoegd aan het MER.</p>	
	<p><i>1.2.1. De rol van de RES Twente</i> U stelt in uw zienswijze dat de RES geen formele rechtsgrond heeft en enkel een adviesorgaan is. U noemt de RES onwettig. U bent van mening dat de RES door veel druk van bestuurders tot stand is gekomen. Bij het proces om te komen tot gemeentelijk windbeleid vindt u dat er sprake is van politieke manipulatie, anders gezegd doorzettingsmacht. U merkt naar aanleiding van dit het volgende op:</p> <p><u>Stelling 1.2.c.:</u> het proces over maatschappelijk draagvlak is niet correct. Het is onzorgvuldig en onvolledig geweest.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Feitelijk is het verplichte en wettelijk vastgestelde maatschappelijke draagvlak (NOVI) niet onderzocht. Er zijn voldoende aanwijzingen dat er geen maatschappelijk draagvlak is voor dit plan. • In het verlengde van het vorige punt, stellen we vast dat er niet sprake is van een democratisch proces. Er is niet sprake van inspraak door en medezeggenschap van de lokale bevolking. Zeggenschap is uitsluitend voor diegenen die meebetalen aan het windproject. • Er is alleen gestuurd (via RES) op grootschalige inzet zon en wind. De opgave is om de CO2-uitstoot te verlagen ten gunste van het klimaat. De manier waarop dit wordt behaald is niet vastgelegd, dat is een RES plan, op onwettige gronden gecreëerd en daardoor o.i. niet bindend. • De opgave tot 2030 is bovendien al behaald, blijkt uit diverse uitspraken. Het windpark is helemaal niet nodig. En zeker niet als men uitgaat van 2050. Nu al zijn betere alternatieven beschikbaar die de opgave van 2050 mogelijk maken. We hebben ze in onze eerdere zienswijze ook benoemd. • En uiteraard de essentie voor ons als Stichting Tegenwind NOT is dat er op die locatie geen industriële windturbines in het landschap horen. <p>Kortom er is niet sprake van een democratisch en integer proces</p>	<p>U geeft in uw zienswijze aan dat de RES onwettig is en geen democratische legitimiteit heeft. Het klopt dat de RES geen formeel bestuursorgaan is, maar enkel een adviesorgaan. De uitkomsten van het RES (de RES 1.0) zijn daarentegen vastgesteld door de gemeenteraden (op één gemeenteraad na, die van Rijssen-Holten) en Provinciale Staten. Hiermee heeft de RES 1.0 wel een democratische status gekregen, het is tenslotte hiermee formeel vastgesteld door de bevoegde bestuursorganen.</p> <p>Wij als provincie staan samen met de gemeenten aan de lat om de vastgestelde ambities voor het opwekken van duurzame energie te halen. U stelt dat de opgave tot 2030 al is behaald volgens uitspraken. Wij zijn van mening dat de afgesproken ambitie (zowel voor 2030 als voor 2050) nog lang niet zijn gehaald. In de twee RESsen in Overijssel is een totale windenergieambitie afgesproken van 2TWh. Concreet betekent dit dat er nog ongeveer 90 turbines van 6MW bijgeplaatst moeten worden voor 2030. Voor vrijwel geen van deze 90 turbines is momenteel een vergunning verleend. Om de ambities te kunnen halen, hebben wij (mede op verzoek van drie gemeenten in NOT – Dinkelland, Tubbergen, Losser) in 2022 ons provinciale beleid voor windenergie aangepast in onze provinciale Omgevingsvisie- en verordening (Actualisatie 2022). Voor de locatie De Lutte geldt dat het verbod op het realiseren van windturbines niet meer geldt, en dat onder voorwaarden binnen deze locatie windturbines gerealiseerd mogen worden. De Actualisatie 2022 heeft de formele procedure doorlopen, waarbij er mogelijkheid was voor het indienen van zienswijzen.</p>	<p>Nee</p>

		<p>Wij vinden het vervelend te horen dat u het niet eens bent met het participatieproces van het RES, maar dat proces staat los van deze procedure. Wij hebben door aan de start van dit project een participatieplan vast te stellen, vroegtijdig duidelijkheid geboden over het te doorlopen participatieproces. En u heeft de mogelijkheid gekregen om uw mening en adviezen mee te geven om dit participatieproces te verbeteren. Daarvan heeft u gebruik gemaakt door een zienswijze in te dienen op het participatieplan voor Windpark De Lutte.</p> <p>Op grond van onze provinciale Omgevingsverordening heeft Prowind B.V. een verzoek bij ons ingediend voor medewerking bij de realisatie van de windturbines in de Lutte. Op grond van de geldende (Elektriciteitswet en Wet ruimtelijke ordening) en toekomstige (Energiewet en de Omgevingswet die op 1 januari 2024 in werking treden) wetgeving zijn wij als provincie bevoegd gezag voor windprojecten tussen de 5 en 100 MW. Het project van Prowind B.V. voldoet hieraan. Om die reden hebben wij in september 2022 besloten om de procedure hiervoor te starten. Tijdens deze procedure wordt onderzocht of het plan haalbaar is op grond van de geldende wet- en regelgeving, bijvoorbeeld de milieu- en natuurwetgeving. Ook wordt de landschappelijke impact van het plan onderzocht.</p> <p>Tijdens de procedure en het bijbehorende participatieproces wordt de omgeving betrokken. Dan wordt er een beeld verkregen van het maatschappelijk draagvlak voor dit plan. Er wordt de mogelijkheden geboden aan mensen om mee te praten en te adviseren in een klankbordgroep. Daarnaast kunnen mensen deelnemen in de nog op te richten coöperatie, waarmee er ook ruimte is voor zeggenschap en de opbrengsten voor de</p>	
--	--	---	--

		<p>helft ook naar het gebied gaan (50% lokaal eigendom). En tot slot vinden er formele momenten plaats waar mensen zienswijzen en beroep kunnen indienen. Op deze manier wordt een democratisch proces doorlopen.</p>	
	<p><i>1.2.2. Nut en noodzaak Windpark De Lutte</i> U geeft aan dat de energietransitie beslist nut heeft, echter de vraag is of de realisatie van windturbines nuttig is. U stelt dat voor u bij de realisatie van windturbines maatschappelijk draagvlak een absolute voorwaarde is. U stelt dat er voor het windproject De Lutte volgens u onvoldoende draagvlak is. U stelt voor om dit wel te onderzoeken via een zorgvuldig, objectief en neutraal grootschalig draagvlakonderzoek.</p> <p>U geeft aan dat in de RES 1.0 nergens wettelijk vastgelegd is hoe we tot het halen van de opgave moeten komen. Volgens u zijn er meer mogelijkheden om de opgave te halen dan alleen met zonen windenergie. Daarnaast geeft u aan dat de doelen voor 2030 al gehaald zijn. Er is dus geen noodzaak voor het realiseren van windturbines in de Lutte.</p>	<p>U vraagt in uw zienswijze of wij een zorgvuldig, objectief en neutraal grootschalig draagvlakonderzoek willen uitvoeren naar het windplan De Lutte. Wij zijn van mening dat dit niet nodig is. Tijdens de procedure komt onzes inziens een duidelijk beeld naar voren naar het draagvlak in het gebied. U stelt verder in uw zienswijze dat maatschappelijk draagvlak een absolute voorwaarde is voor de doorgang van het plan. Wij vinden ook dat het hebben van draagvlak en het doorlopen van een goed participatieproces van groot belang is. Dit betekent niet dat als er weerstand is in het gebied tegen de komst van windturbines het plan bij voorbaat niet door kan gaan. Alle belangen worden in deze procedure tegen elkaar afgewogen (zowel maatschappelijke belangen, als bijvoorbeeld belangen voor de energietransitie). Daarnaast wordt getoetst aan de geldende wet- en regelgeving. Uiteindelijk wordt er een besluit genomen om de realisatie van het windpark De Lutte wel of niet mogelijk te maken. Dit hangt dus niet enkel af van de vraag of er weerstand of draagvlak is voor het project.</p> <p>U geeft aan dat er meer mogelijkheden zijn om de doelen voor de energietransitie te halen dan alleen met zon- en windenergie. Dat klopt. Wij bieden in ons beleid (o.a. de provinciale Omgevingsvisie en -verordening) daar ook ruimte voor. Dat er meer opties mogelijk zijn, betekent niet dat we bij voorbaat bepaalde opties uitsluiten. Ons provinciale beleid maakt het mogelijk om de doelen van de energietransitie mede te halen met windenergie. Prowind B.V.</p>	<p>Nee</p>

		heeft daarom een verzoek ingediend voor medewerking aan hun windplan. Wij kunnen dat verzoek, dat past binnen ons provinciale beleid, niet afwijzen enkel op de grond dat er andere alternatieven mogelijk zijn. Daarnaast zijn wij van mening dat de ambities en opgaven voor 2030 nog niet zijn gehaald. Windpark De Lutte zal daarom bijdragen bij het behalen van die ambities en opgaven.	
	<p><i>1.2.3. Plan aan de andere kant van de grens</i> In de NRD wordt ingegaan op de samenhang (cumulatie) tussen het Windpark De Lutte en de plannen voor de realisatie en vervanging van windturbines in Duitsland.</p> <p>U stelt hierover de volgende vragen:</p> <p><u>Vraag 1.2.a.:</u> Op basis waarvan verondersteld Prowind B.V. samenhang met de voorgenomen plannen aan de Duitse zijde?</p> <p><u>Vraag 1.2.b.:</u> Op welke aspecten beoordeelt Prowind de hiervoor aangehaalde samenhang?</p>	Onder andere naar aanleiding van het advies van de Commissie m.e.r. (zie de bijlage van deze Nota van Antwoord) hebben we besloten om de twee nieuwe windturbines in Duitsland en de beoogde nieuwe windturbines in dit plangebied als één project te beschouwen in het kader van het MER. Bij de beoordeling van de milieueffecten worden dus ook de milieueffecten van de Duitse windturbines meegenomen.	Ja, in de NRD wordt opgenomen dat de twee Duitse windturbines en de beoogde windturbines binnen dit gebied als één project in het kader van het MER worden beschouwd.
	<p><i>1.3.Voorgeschiedenis</i> U stelt dat tijdens de informatieavond op 8 december een toezegging is gedaan dat de 44 zienswijzen die bij de gemeente Losser zijn ingediend tegen het concept windbeleid van de gemeente, naar de provincie zouden worden doorgezonden. De provincie zou deze zienswijzen dan als bevoegd gezag in behandeling nemen. Volgens u is tot op dit moment geen enkele reactie en/of bevestiging binnengekomen dat men deze in behandeling heeft genomen.</p> <p><u>Vraag 1.3.a.:</u> bestaat er een interne overzichtslijst of GGD (grootse gemene deler) met betrekking tot alle onderwerpen die in die zienswijzen zijn behandeld en ingediend bij de provincie Overijssel, respectievelijk de 4 NOT gemeenten?</p>	<p>U heeft in het verleden, samen met anderen, zienswijzen ingediend op het concept windbeleid van de gemeente Losser. De gemeente Losser heeft inmiddels besloten dit concept windbeleid in te trekken, waardoor de ingediende zienswijzen geen formele status meer hebben (deze zijn als het ware komen te vervallen). De gemeente zal deze zienswijzen dan ook niet meer beantwoorden.</p> <p>Wij hebben als provincie geen formele rol in het gemeentelijke proces met betrekking tot het concept windbeleid. Wij kunnen daarom ook niet de ingediende zienswijzen die op het</p>	Nee, Wel wordt de lijst met ingediende zienswijzen op het gemeentelijke windbeleid is opgenomen als bijlage bij deze Nota van Antwoord.

<p><u>Vraag 1.3.b.:</u> In dit verband, hoe moeten we bijvoorbeeld de volgende opmerking beoordelen, die bij de terinzagelegging van het concept was te lezen: `uw reactie wordt betrokken bij de verdere uitwerking van het project, meegenomen bij de inventarisatie van mogelijke oplossingen en/of de verdere uitwerking en invulling van de participatie`?”</p> <p>U geeft verder aan dat u op 20 maart 2023 een uitgebreide zienswijze heeft ingediend tegen de concept NRD RES 2.0. U heeft tot op heden nog geen enkele inhoudelijke reactie ontvangen.</p> <p><u>Vraag 1.3.c.:</u> Wat heeft de provincie en adviesbureau Bosch en van Rijn met deze en eerder ingediende zienswijzen gedaan?</p> <p><u>Vraag 1.3.d.:</u> Is dit proces alleen voor de Bühne vragen wij ons af, zodat de `to do list` afgevinkt kan worden? Waarom ontvangen we geen reactie/antwoord.</p> <p><u>Vraag 1.3.e.:</u> Waarom willen de Provincie en Prowind B.V. geforceerd de NRD procedure doorlopen, terwijl er nog zo weinig essentiële zaken bekend zijn?</p>	<p>gemeentelijke concept windbeleid zijn ingediend overnemen en beantwoorden en zullen dat daarom ook niet doen.</p> <p>Wel kunt u een zienswijze indienen op dit specifieke project (waar u ook gebruik van heeft gemaakt). Uw zienswijze wordt beantwoord door middel van deze Nota van Antwoord. Bij volgende stappen in de procedure wordt u, maar ook anderen, weer in de gelegenheid gesteld om een zienswijze in te dienen op de stukken die dan ter inzage liggen. U kunt dan ook uw punten indienen, indien relevant voor dit project, die u in uw zienswijze op het concept windbeleid van de gemeente heeft ingediend. Indien die punten relevant zijn voor dit project, ontvangt u van ons daar een antwoord op.</p> <p><u>Vraag 1.3.a.</u> Ja er is een lijst met betrekking tot de ingediende zienswijzen per thema op het concept windbeleid. Wij hebben deze bij de gemeente opgevraagd. In de bijlage van deze Nota van Antwoord is deze lijst opgenomen.</p> <p><u>Vraag 1.3.b.</u> Een deel van uw vraag is in bovenstaande antwoord al beantwoord. Uw zienswijze op dit project wordt beantwoord en meegenomen in de verdere procedure van dit project.</p> <p><u>Vragen 1.3.c en 1.3.d:</u> De procedure van de NRD van de RES 2.0 staat los van deze procedure voor het Windpark De Lutte. Het zijn twee verschillende procedures.</p> <p>In het voorjaar van 2023 heeft de NRD van de RES 2.0 ter inzage gelegen waarop zienswijzen ingediend konden worden. U heeft inmiddels een reactie gekregen op uw ingediende zienswijze op de NRD van de RES 2.0.</p>	
--	--	--

		<p>U vraagt of deze procedurestap voor windpark De Lutte (NRD en participatieplan) een proces voor de Bühne. Dat is zeker niet het geval. Dit is een formele stap in de procedure. Met deze Nota van Antwoord ontvangt u antwoord op uw zienswijze die u op dit plan (dus windpark De Lutte, niet de RES 2.0) heeft ingediend.</p> <p><u>Vraag 1.3.e:</u> De NRD procedure is één van de eerste stappen in de procedure. Deze stap is juist bedoeld als basis voor het vervolgproces, waarin de essentiële zaken (zoals u die noemt) worden onderzocht. Deze stap in de procedure is dus nodig om die essentiële zaken te kunnen onderzoeken.</p> <p>Verder verwijst u in uw zienswijze naar de landelijke milieuregels die er nog niet zijn. Wij kiezen ervoor om niet te wachten totdat de nieuwe landelijke milieuregels (naar verwachting in 2024) zijn vastgesteld, omdat we mogelijk anders onze ambities en opgaven voor 2030 niet gaan halen. We kiezen er daarom voor om de procedure, waaronder het uitvoeren van de onderzoeken en het opstellen van het MER, voor dit windpark gelijktijdig te laten oplopen met het opstellen van het MER voor de nieuwe landelijke milieuregels. Bij het opstellen van het MER voor dit project zullen we het landelijke proces nauwgezet in de gaten houden om te zien of het MER voor dit project passend is bij het MER voor de nieuwe landelijke milieuregels. Waar nodig zullen wij onze normen hierop aanpassen. De nieuwe landelijke milieunormen zullen naar verwachting vastgesteld worden in 2024 (het ontwerpbesluit en het bijbehorende MER zijn inmiddels bekend gemaakt, maar nog niet vastgesteld). Als de nieuwe landelijke milieunormen gedurende de procedure van dit project vastgesteld worden (voordat de vergunningaanvragen worden ingediend), dan</p>	
--	--	---	--

		zullen we die meenemen in dit project. Indien de afstandsnormen vastgesteld worden nadat de aanvragen zijn ingediend, dan toetsen we toetsen we het project aan de dan geldende wet- en regelgeving.	
	<p><i>1.4. Ruimtelijke procedure</i> U geeft aan dat in de NRD wel de nieuw in te voeren Omgevingswet wordt genoemd, maar niet de relatie met de hiervoor in te voeren Rijksregels.</p> <p><u>Stelling 1.4.a.:</u> Het weglaten van de afstandsnormen, die zullen gaan komen, is in dit kader een grote omissie in het kader van de ruimtelijke procedure.</p>	<p>In de NRD wordt op meerdere plekken verwezen naar het traject dat momenteel speelt over de nieuwe landelijke milieuregels. In paragraaf 1.4 van de NRD wordt dit inderdaad niet genoemd, omdat hier alleen ingegaan wordt op de benodigde (planologische) toestemmingen (PIP / projectbesluit / vergunningen). Om deze te kunnen verkrijgen moet getoetst worden aan de wet- en regelgeving. Verderop in de NRD wordt ingegaan op die wet- en regelgeving, en daar wordt ook een relatie gelegd met de nieuwe landelijke milieuregels (onder andere in paragraaf 2.2, 3.2, 4.1, 4.2, 4.4, 4.5).</p> <p>Op dit moment zijn er nog geen vastgestelde landelijke afstandsnormen. Als die gedurende de procedure van dit project wel vastgesteld worden (voordat de vergunningaanvragen worden ingediend), dan zullen we die meenemen in dit project. Indien de afstandsnormen vastgesteld worden nadat de aanvragen zijn ingediend, dan moeten we toetsen op de dan geldende wet- en regelgeving. Wij zullen dit toevoegen in de NRD.</p>	<p>Ja,</p> <p>we voegen in de NRD toe hoe we omgaan met de landelijke afstandsnormen als deze gedurende de procedure worden vastgesteld.</p>
	<p><i>1.5. Financiële participatie</i> Prowind B.V. en de provincie hebben een overeenkomst gesloten over de manier dat een nog op te richten coöperatie in financiële zin kan deelnemen en onder welke voorwaarden het aandelen kan verwerven van de al opgerichte vennootschap van het project. De voorwaarden voor financiële participatie tussen beide partijen zijn niet openbaar gemaakt. U vindt dat dit de transparantie en openheid van het proces schaadt.</p>	<p>Zoals eerder aangegeven is er een separate overeenkomst tussen provincie en Prowind B.V. opgesteld en ondertekend (een oplegovereenkomst). Daarmee is gewaarborgd dat ten minste 50% van het project beschikbaar is voor lokaal eigendom. Concreet bevat deze overeenkomst de afspraken over hoe een toekomstige coöperatie en Prowind B.V. gaan samenwerken. Dat is opgenomen in een bijlage behorende bij de overeenkomst, die bijlage</p>	<p>Nee</p>

	<p><u>Stelling 1.5.a.:</u> Wij zijn, als STNOT, derhalve niet in staat om dit onderdeel in onze zienswijze te betrekken en maken daar bezwaar tegen.</p>	<p>betreft een zogenaamde concept samenwerkingsovereenkomst.</p> <p>De oplegovereenkomst, incl. samenwerkingsovereenkomst, maakte geen onderdeel uit van de ter inzage legging, omdat deze besluiten niet openstaan voor bezwaar en beroep. Ter informatie sturen wij deze stukken wel aan u toe.</p>	
	<p><i>1.6.Participatiestappen NRD en MER</i> In de NRD is in paragraaf 1.7 aangegeven dat er een zestal verschillende personen en/of stichtingen een reactie hebben ingediend op een eerder concept NRD. Tevens staat geschreven dat 'alle indieners van de reacties van Prowind B.V. hierover bericht zullen krijgen'. U geeft aan dat dit niet klopt, omdat er zeker één persoon is die alleen een ontvangstbevestiging heeft ontvangen.</p> <p><u>Stelling 1.6.b.:</u> Wij, als STNOT, vinden dit een kwalijke voorstelling van zaken en het doet geen recht aan de organisaties of personen die uitgebreid gereageerd hebben op het verzoek van Prowind om een zienswijze in te dienen.</p> <p>In de NRD staat in paragraaf 1.7 niet beschreven wie de zienswijzen zal samenvatten en van antwoord zal voorzien.</p> <p><u>Stelling 1.6.c.:</u> Het kan niet zo zijn dat adviesbureau Bosch en van Rijn deze activiteit onder zijn verantwoordelijkheid neemt.</p> <p><u>Vraag 1.6.a.:</u> Bent u van plan de zienswijzen te laten beoordelen door adviesbureau Bosch en van Rijn? Welke garantie heeft u dat dit objectief, onafhankelijk en neutraal plaatsvindt?</p> <p><u>Vraag 1.6.b.:</u> Bent u van plan de Nota van Antwoord te laten opstellen door adviesbureau Bosch en van Rijn? Zo ja, wat is uw commentaar op onze stelling 1.5.c?</p> <p>U geeft aan dat u ervan uit gaat dat de uiteindelijke stukken voor het projectbesluit (de ER, etc.) de provincie – waar nodig met ondersteuning van de omgevingsdienst – zelfstandig zal</p>	<p>Bij uw vraag 1.1.b. hebben wij hier u al antwoord op gegeven. We hebben daar aangegeven dat Prowind B.V. een verzoek heeft gedaan aan de omgeving om tijdens het opstellen van de NRD alvast onderwerpen mee te geven die meegenomen zouden kunnen worden in de NRD. Een zestal personen en/of organisaties hebben hieraan gehoor gegeven. Dit waren reacties richting Prowind B.V. en geen zienswijzen.</p> <p>Bij vraag 1.1.b. geeft u aan dat er maar 1 persoon een reactie heeft ontvangen. Bij dit deel van uw zienswijze geeft u aan dat 1 persoon geen reactie heeft ontvangen. Om duidelijkheid hierover te krijgen hebben wij aan Prowind B.V. gevraagd om na te gaan of iedere reactie-indiener een reactie terug heeft ontvangen. Zij gaven aan dat inmiddels iedereen een reactie heeft ontvangen.</p> <p><u>Stelling 1.6.c. en vraag 1.6.a en 1.6.b</u> Het opstellen van de Nota van antwoord (waaronder het samenvatten en beantwoorden van de zienswijzen) is een verantwoordelijkheid van de provincie als bevoegd gezag en wordt dus ook door de provincie gedaan. Voor de beantwoording van de zienswijzen zal Bosch en van Rijn wel waar nodig om input voor de beantwoording worden gevraagd. De input die Bosch en van Rijn levert zal worden gecontroleerd door de specialisten van de provincie of de omgevingsdienst, alvorens deze wordt</p>	<p>Nee</p>

	<p>beoordelen. Ook kunnen de onderzoeken worden gecheckt door de commissie m.e.r.</p> <p><u>Stelling 1.6.d.:</u> Wij behouden ons als STNOT het recht voor een alternatief voor energieopwekking conform de kaders van de NRD aan te dragen en dit alternatief te laten toetsen door een onafhankelijk adviesbureau.</p>	<p>opgenomen in de definitieve Nota van Antwoord. Die definitieve Nota van Antwoord wordt vervolgens ter besluitvorming voorgelegd aan Gedeputeerde Staten.</p> <p>(u verwijst in uw zienswijze naar de stelling 1.5.c. Wij gaan ervan uit dat u uw stelling onder 1.6.c bedoeld, in uw zienswijze staat namelijk geen stelling 1.5.c).</p> <p><u>Stelling 1.6.d (en de inleidende tekst).</u> Wij als provincie toetsen inderdaad zelfstandig (met onze eigen specialisten en eventueel specialisten van de omgevingsdienst) de door Prowind B.V. en de door Bosch en van Rijn ingediende stukken. Dit geldt zowel voor het projectbesluit, de MER en de bijbehorende onderzoeken. Ook vragen we de Commissie m.e.r. om als onafhankelijk instituut het MER (met bijbehorende onderzoeken) te beoordelen. Over het aanbieden van een alternatief hebben wij mailcontact met u gehad. Het is inderdaad mogelijk dat u een alternatief aanbiedt binnen de kaders van de NRD. Dat alternatief zal worden beoordeeld door een onafhankelijk adviesbureau (met instemming en goedkeuring door de provincie en op kosten van de provincie). We hebben u aangegeven dat u voor 1 augustus een alternatief kon indienen. U heeft hiervan geen gebruik van gemaakt.</p>	
	<p><i>2.1.Europese wetgeving voorzorgsbeginsel</i> U gaat in uw zienswijze bij dit punt op het voorzorgsbeginsel. U stelt dat de Europese Richtlijnen voor de MER daarop berusten. U geeft aan dat het voorzorgsbeginsel voor het Windpark De Lutte betekent dat het plaatsen van windturbines niet is toegestaan als niet wetenschappelijk is aangetoond dat het gebruik veilig is voor mens en dier. Prowind B.V. en/of wij als provincie dienen te bewijzen dat de effecten van deze windturbines geen ernstige of onomkeerbare schade veroorzaken.</p>	<p>Het klopt dat de Europese Richtlijnen voor het MER van toepassing zijn. Deze Europese Richtlijnen zijn vertaald in de nationale Wet milieubeheer en het Besluit m.e.r. Deze worden ook aangehaald in de NRD. Door het uitvoeren van onderzoeken en het opstellen van het MER wordt door initiatiefnemer Prowind B.V. en de provincie als bevoegd gezag voldaan aan de vereiste om aan te tonen of het project leidt tot ernstige of onomkeerbare schade.</p>	<p>Nee</p>

<p>U omschrijft 3 verplichtingen, waarvan u stelt dat wij ons niet aan de eerste twee gehouden hebben (<u>stelling 2.1.a.</u>: de verplichtingen 1 en 2 zijn niet nagekomen, waarmee strijd is met de betreffende Europese Richtlijn is gehandeld). Kort samengevat houden deze twee verplichtingen het volgende in:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De juiste volgorde van de MER stappen wordt niet doorlopen. U vindt dat er eerst een plan-MER doorlopen moet worden en daarna een project MER, en niet meteen een gecombineerd plan-project-MER. U vindt dat u hierdoor niet de mogelijkheid heeft om tijdig en gedetailleerd te reageren. • Het publiek wordt niet tijdig geïnformeerd en betrokken. Volgens een door u aangehaald citaat is het verplicht dat het publiek in de loop van de beoordeling van de plannen en programma's wordt geraadpleegd en dat er passende tijdschema's worden geraadpleegd met voldoende tijd voor raadpleging en het uiten van meningen. <p>U stelt dat hierdoor de inwoners van De Lutte, aanwonenden en andere belanghebbenden hierdoor zijn benadeeld en veel eerder duidelijkheid hadden kunnen / moeten hebben en nu al geruime tijd in onzekerheid leven en zich zorgen maken. Vanuit de zorgplicht van het bevoegde gezag (eerst de gemeente, later de provincie) is dit zeer zorgvuldig en waarschijnlijk in strijd met het de beginselen van behoorlijk bestuur.</p> <p>Ook geeft u aan dat er tijd verstreken is waardoor wijzigingen van wet- en regelgeving hebben plaatsgevonden, zoals het wijzigen van het uitsluitingsgebied Nationaal Landschap NOT. De plicht om het publiek tijdig te betrekken is hierbij volledig genegeerd.</p> <p>Verder geldt en blijkt ook uit de richtlijn dat de voorwaarden niet bij grenzen ophouden. Dat brengt u op de volgende vragen:</p> <p><u>Vraag 2.1.a.</u>: Bent u het eens met onze benadering van de verplichtingen die voortvloeien uit deze Richtlijn? Zo ja, waarom heeft u niet overeenkomstig gehandeld? Zo nee, op grond van welke argumenten niet?</p> <p><u>Vraag 2.1.b.</u>: Bent u het met de stelling eens dat aanwonenden van het windproject en andere belanghebbenden zijn benadeeld</p>	<p><u>Stelling 2.1.a. en vragen 2.1.a en 2.1.b</u> U geeft aan dat er eerst een plan-MER opgesteld had moeten worden, en pas daarna een project-MER. Wij zijn van mening dat dit niet nodig is. De huidige Elektriciteitswet en ook de nieuwe Energiewet stellen dat het ruimtelijke besluit en de vergunningen (en daarbij inbegrepen het MER) gecoördineerd tot stand moeten komen, dit houdt in dat de procedures gelijktijdig moeten verlopen.</p> <p>Zoals uitgelegd in het NRD moet er onder de huidige wetgeving een plan-MER worden opgesteld voor het PIP en een m.e.r.-beoordeling voor de vergunningen. Onder de nieuwe wetgeving moet er een plan- of project-MER worden opgesteld voor het projectbesluit (dat is afhankelijk of in het projectbesluit wordt opgenomen dat het gemeentelijke omgevingsplan moet worden aangepast) en een m.e.r.-beoordeling voor de vergunningen. Omdat er voor het projectbesluit een plan- of project-MER opgesteld moet worden, kiezen we ervoor om dit ook te doen voor de vergunning. Ook omdat we inschatten dat uit de m.e.r.-beoordeling voor de vergunning naar voren zal komen dat er effecten zijn die nader onderzocht moeten worden in een project-MER. Vanwege efficiëntie, maar ook om duidelijkheid te bieden aan de betrokkenen (inwoners, omwonenden andere belanghebbenden) kiezen we ervoor om een gecombineerd plan- en project-MER op te stellen. Hierdoor worden alle milieueffectbeoordelingen in één document ondergebracht. Dit komt volgens ons de leesbaarheid en overzichtelijkheid ten goede. Deze werkwijze wordt geregeld toegepast en past binnen de geldende nationale wetgeving voor MER-ren.</p> <p>Artikel 6 van de SMB-richtlijn (2001/42/EG) stelt dat een ontwerpplan en milieurapport voor het publiek beschikbaar worden gesteld (lid 1) en dat</p>	
--	---	--

	<p>door ze niet tijdig bij de plannen te betrekken (zoals beschreven in de bedoelde Richtlijn)? Zo nee, waarom niet?</p>	<p>het publiek 'tijdig, daadwerkelijk en binnen een passend tijdschema' de gelegenheid wordt geboden om vóór de vaststelling van het plan haar mening te geven over het ontwerpplan en het bijbehorende milieurapport (lid 2). Artikel 8 van de richtlijn stelt dat bij de voorbereiding en vóór de vaststelling van het plan rekening moet worden gehouden met het milieurapport en de ingekomen meningen. Dit is ook zo verwerkt in onze nationale wetgeving, namelijk de Wet milieubeheer. Artikel 7.11 lid 2 Wm is van toepassing op de wijze van ter inzage leggen van het MER. Dat artikel bepaalt dat als het milieueffectrapport (in dit geval dus het MER) niet opgenomen is in het ontwerp van het plan, dat rapport tegelijkertijd ter inzage gelegd moet worden.</p> <p>Op dit moment heeft de NRD ter inzage gelegen waarop u een zienswijze kon indienen (uw mening kon geven). Zodra het MER gereed is zal deze, samen met de ontwerpbesluiten, ook ter inzage gelegd worden, zodat u de mogelijkheid heeft om uw mening te geven in de vorm van een zienswijze. Uw zienswijze wordt vervolgens beantwoord en waar nodig verwerkt in het MER en de definitieve besluiten. Dan pas worden het MER en de besluiten definitief vastgesteld. Dit is dus in overeenstemming met de nationale wetgeving. Er is ook geen jurisprudentie die reden zou vormen om te twijfelen aan een juiste doorvertaling van de SMB-richtlijn in de huidige nationale wetgeving. Als er al jurisprudentie zou zijn, zou dat verwerkt zijn in de Omgevingswet. Dat is niet het geval. Artikel 16.40 van de geconsolideerde Omgevingswet kent qua strekking dezelfde voorbereidingsprocedure als de Wet milieubeheer.</p> <p>Tot slot verwijst u naar wijzigingen van wet- en regelgeving en specifiek naar de actualisatie van de provinciale Omgevingsverordening (Actualisatie</p>	
--	--	--	--

		<p>2022). Bij die wijziging is dezelfde procedure gehanteerd. Wij delen uw mening niet dat het publiek hierbij volledig is genegeerd. Er was ruimte voor het indienen van zienswijzen en om in te spreken tijdens de vergadering van Provinciale Staten.</p> <p>Wij zijn het dus niet eens met uw vraag 2.1.b. Wij zijn van mening dat we voldoen aan de eisen uit de Europese Richtlijn en de nationale wetgeving (en daarmee indirect het voorzorgsbeginsel). Daarnaast organiseren we voor dit project ook extra momenten om het gebied (inwoners, aanwonenden en andere belanghebbenden) tussentijds te betrekken bij het op te stellen MER. Denk hierbij aan de startbijeenkomst, informatiebijeenkomsten (NRD en MER), eventuele bijeenkomst(en) over specifieke onderwerpen, nieuwsbrieven, informatie op een website. Zie hiervoor ook het participatieplan. En natuurlijk is er altijd de mogelijkheid om met elkaar in gesprek te gaan, waarvan u ook al gebruik maakt.</p>	
	<p><i>2.2. Nationale wetgeving</i></p> <p><u>Grondwet</u> U verwijst bij dit punt in uw zienswijze naar de Grondwet. U geeft aan dat op basis van de Grondwet de persoonlijke levenssfeer niet gehinderd en/of beïnvloed mag worden door externe factoren. Dat kan de persoon zelf zijn, de innerlijke rust, maar bijvoorbeeld ook zijn woning. De beoogde windturbines (die u IWT's noemt: industriële windturbines) kunnen wel hinder geven aan de persoonlijke levenssfeer. Daarnaast geeft u aan dat de grondwet ook de onaantastbaarheid van het lichaam beschermt, en dat hiervoor hetzelfde geldt. Niemand mag zonder toestemming of zonder goede reden aan iemands lichaam komen. Dat geldt ook voor effecten die op afstand ontstaan en negatieve effecten hebben op de gezondheid van een persoon vallen volgens u daaronder. Volgens u zorgen de effecten van de</p>	<p><u>Grondwet</u> Uit de nog uit te voeren (milieukundige) onderzoeken moet blijken in welke mate het windpark hinder oplevert voor omwonenden. Op dit moment kan niet vastgesteld worden of de windturbines leiden tot een inbreuk op de grondrechten waaraan u refereert. Voor zover die grondrechten in het geding komen door het aangevraagde Projectbesluit, wijzen wij erop dat de Grondwet beperkingen op deze rechten toelaat. De beperkingen moeten zijn toegestaan op grond van wet of een wettelijke regeling. Het aangevraagde Projectbesluit wordt gebaseerd op de Omgevingswet die per 1 januari 2024 in werking treedt. De Omgevingswet bevat regels die waarborgen dat activiteiten die gebaseerd zijn op het Projectbesluit niet leiden tot</p>	<p>Nee</p>

<p>windturbines ervoor dat hiervan sprake is zodra er één persoon gezondheidsklachten door de windmolens zal ervaren.</p> <p><u>Vraag 2.2.1.a.:</u> Bent u het ermee eens dat de grondrechten bedoeld in de artikelen 10 en 11 van toepassing zijn op het Windproject De Lutte? Zo niet, waarom niet?</p> <p><u>Vraag 2.2.1.b.:</u> Bent u van mening dat IWT's effect kunnen hebben op de persoonlijke levenssfeer van omwonenden en/of IWT's voor gezondheidsklachten van omwonenden kunnen leiden?</p> <p><u>Nationale Omgevingsvisie (NOVI)</u> In de NOVI wordt de voorwaarde van maatschappelijk draagvlak herhaaldelijk gesteld bij ruimtelijke opgaven. U verwijst verder naar uw zienswijze op het participatieplan.</p>	<p>onaanvaardbare hinder voor omwonenden noch tot onaanvaardbare gezondheidsklachten. Indien wij medewerking verlenen aan het windpark, leidt dit niet tot inbreuk op rechten die zijn beschermd in artikel 10 en 11 van de Grondwet.</p> <p><u>Nationale Omgevingsvisie (NOVI)</u> De Nationale Omgevingsvisie is geen nationale wetgeving, maar een beleidsstuk. Een Omgevingsvisie is zelfbindend, dit betekent dat het alleen het bestuursorgaan bindt (in dit geval dus de Rijksoverheid) dat het document heeft vastgesteld. De nationale Omgevingsvisie heeft pas doorwerking naar lagere overheden, als dat geregeld is in algemene regels of beschikkingen, zoals wetgeving. Hierboven hebben wij beschreven waarom wij van mening zijn dat wij voldoen aan de nationale wetgeving.</p> <p>Wij zijn het met u eens dat het tijdens een procedure voor bijvoorbeeld dit windproject het belangrijk is om te werken aan draagvlak. Dit betekent niet dat er sprake moet zijn van 100% draagvlak. Daarnaast heeft elke procedure zijn eigen participatieproces. U verwijst naar het RES proces, dat is een eigenstandig proces met een eigen participatieproces. Voor dit project is er een participatieplan opgesteld. Door het uitvoeren van het participatieplan, met daarin onder andere de oprichting van een lokale coöperatie en een klankbordgroep, denken wij het draagvlak te kunnen vergroten.</p> <p>Tijdens de procedure en het bijbehorende participatieproces wordt de omgeving betrokken. Dan wordt er een beeld verkregen van het maatschappelijk draagvlak voor dit plan. Er wordt de mogelijkheden geboden aan mensen om mee te praten en te adviseren in een klankbordgroep. Daarnaast kunnen mensen deelnemen in de nog op te richten coöperatie, waarmee er ook ruimte</p>	
---	--	--

		<p>is voor zeggenschap en de opbrengsten voor de helft ook naar het gebied gaan (50% lokaal eigendom). En tot slot vinden er formele momenten plaats waar mensen zienswijzen en beroep kunnen indienen. Op deze manier wordt er een democratisch proces doorlopen met een goed participatieproces.</p>	
	<p><i>2.2.3. Afwegingsprincipes</i> De NOVI hanteert drie afwegingsprincipes die helpen bij het afwegen en prioriteren van de verschillende belangen en opgaven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Combinatie van functies gaan voor enkelvoudige functies • Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal • Afwentelen wordt voorkomen. <p>In de toelichting van de NOVI staat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Streef naar zuinig en (zoveel mogelijk) meervoudig ruimtegebruik; • Breng vraag naar en aanbod van hernieuwbare opgewekte elektriciteit zoveel mogelijk dicht bij elkaar; • Combineer opgaven en ga als het nodig is over tot uitruilen en herbestemmen; • Sluit zo goed mogelijk aan bij de gebiedsspecifieke ruimtelijke kwaliteit. <p>Citaat Handreiking RES, blz. 19: 'Toepassing van de ruimtelijke afwegingsprincipes uit de NOVI kan bijdragen aan een duurzame leefomgeving.....dit om conversie verliezen te voorkomen'.</p> <p>U stelt in uw zienswijze dat hieraan bij dit project niet wordt voldaan. Het windproject heeft een enkelvoudige functie, namelijk uitsluitend het opwekken van 'duurzame windenergie'. Bekend is dat gedacht wordt aan een windbos om zo tot een combinatie van functies te komen. Dit windbos zal echter niet zorgen voor een goede landschappelijke inpassing. De windturbines zijn ook niet passend in het natuurlijke gebied Volgens u gaat men te simpel voorbij aan de beschermde omgeving en meent kennelijk dat een 'vrij' stuk gebied ook 'vogelvrij' verklaard kan worden. Flora en Fauna houden hier geen rekening mee. Er is ook geen sprake van het bij elkaar brengen van vraag en aanbod van elektriciteit. Bij het windproject De Lutte is er grote afstand tussen vraag en</p>	<p>In uw zienswijze gaat u bij dit punt in op de afwegingsprincipes voor de locatiekeuze van het Windpark De Lutte. Het verbod om windturbines te realiseren op de beoogde locatie voor dit windpark De Lutte is door middel van de Actualisatie 2022 in de provinciale Omgevingsverordening opgeheven. Dit is gedaan op verzoek van de Noordoost Twente gemeenten. Zij hebben ten behoeve van de RES-ambities onderzoek laten doen door HNS Landschapsarchitecten naar de ruimtelijke mogelijkheden om windturbines te plaatsen in hun gemeenten.</p> <p>Voor deze locatie is opgenomen dat er ruimte wordt geboden voor het realiseren van clusters van minimaal drie windturbines, als:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dit noodzakelijk is voor de opgave van duurzame energieopwekking met wind; en mits • De landschappelijke inpassing volgens de aanwezige gebiedskenmerken is verzekerd. <p>Voor dit tweede punt wordt verwezen naar de Catalogus Gebiedskenmerken (bijlage van de provinciale Omgevingsverordening). Verder is ook de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving van toepassing.</p> <p>Wij zijn het met u eens dat er bij de verdere uitwerking van dit plan een onderbouwing opgesteld moet worden over de landschappelijke inpasbaarheid. Tevens moet onderbouwd worden of het plan past binnen het beleid uit de NOVI. Deze onderbouwing zal opgenomen worden in het</p>	<p>Ja, we voegen het HNS onderzoek als bijlage toe aan deze Nota van Antwoord.</p>

<p>aanbod, waardoor infrastructureel verhoudingsgewijs grote ingrepen nodig zijn. Verder is hierbij het Ontwerpbesluit van de Autoriteit Consument en Markt (ACM) van belang. In dat ontwerpbesluit is een prioriteitskader opgenomen conform het Landelijk Actieprogramma Netcongestie voor de behandeling van transportverzoeken. Windprojecten vallen in categorie 4. Het windpark De Lutte valt buiten het prioriteitskader, vanwege de afstand tussen vraag en aanbod.</p> <p><u>Vraag:</u> bent u het eens met onze interpretatie van de afwegingsprincipes? Zo nee, op grond waarvan niet?</p> <p><u>Vraag:</u> Bent u het er mee een dat o.b.v. de hiervoor genoemde afwegingsprincipes met onze onderbouwing de afweging dient te worden gemaakt dat de belangen en opgaven niet gerealiseerd kunnen worden? Zo ja, wat zijn dan de consequenties van die constatering en welke vervolgstappen betekent dat? Zo nee, waarom niet?</p> <p>U bent van mening dat er geen afweging heeft plaatsgevonden met betrekking tot de locatie van het plangebied. U bent er van overtuigd dat er locaties in de gemeente Losser bestaan die beter voldoen aan de afwegingsprincipes. Denk hierbij aan bedrijventerreinen.</p> <p><u>Vraag 2.2.3.a.:</u> Waarom is niet onderzocht wat de beste locatie is om de IWT's te plaatsen? Kunt u toelichten op grond van welke criteria voor deze locatie is gekozen?</p> <p><u>Vraag 2.2.3.b.:</u> Bent u van mening dat dit project voldoet aan de afwegingsprincipes zoals hiervoor weergegeven? Kunt u dat toelichten?</p>	<p>MER en/of in het projectbesluit. Om de onderbouwing voor de landschappelijke inpasbaarheid te kunnen opstellen wordt een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Dat staat beschreven in de NRD. Wij kunnen nu nog niet beoordelen of wij het eens zijn met uw interpretaties van de afwegingsprincipes. Dit kunnen wij pas nadat Prowind B.V. de onderbouwing hiervoor heeft aangeleverd (dus bij het MER en/of het projectbesluit).</p>	
<p><i>2.2.4.Rijksregels</i> In de NRD wordt ingegaan op het traject dat nu loopt bij het Rijk met betrekking tot de nieuwe landelijke milieuregels en het bijbehorende MER. U vindt het kwalijk dat in de NRD niks genoemd wordt over de afstandsregels die gaan komen. Deze zijn volgens u van belang voor het bepalen van de reikwijdte, de hele scope en detail van de MER.</p>	<p>In de NRD wordt op meerdere plekken verwezen naar het traject dat momenteel speelt over de nieuwe landelijke milieuregels. In paragraaf 1.4 van de NRD wordt dit inderdaad niet genoemd, omdat hier alleen ingegaan wordt op de benodigde (planologische) toestemmingen (PIP / projectbesluit / vergunningen). Om deze te</p>	<p>Ja, we voegen in de NRD toe hoe we omgaan met de landelijke</p>

	<p>Ook vraagt u waarom de NRD pas op 8 juni is gepubliceerd, terwijl deze al op 15 maart gereed was. En waarom deze niet is geactualiseerd. U geeft aan dat dit een voorbeeld is van steeds opschuivende data, waardoor je zou kunnen veronderstellen dat dit ook gaat gebeuren met het tot stand komen van de nieuwe Rijksregels.</p>	<p>kunnen verkrijgen moet getoetst worden aan de wet- en regelgeving. Verderop in de NRD wordt ingegaan op die wet- en regelgeving, en daar wordt ook een relatie gelegd met de nieuwe landelijke milieuregels (onder andere in paragraaf 2.2, 3.2, 4.1, 4.2, 4.4, 4.5).</p> <p>Op dit moment zijn er nog geen landelijke vastgestelde afstandsnormen. Als die gedurende de procedure van dit project wel vastgesteld worden (voordat de vergunningaanvragen worden ingediend), dan zullen we die meenemen in dit project. Indien de afstandsnormen vastgesteld worden nadat de aanvragen zijn ingediend, dan moeten we toetsen op de dan geldende wet- en regelgeving. Wij zullen dit toevoegen in de NRD.</p> <p>Het klopt dat de NRD al op 15 maart gereed was en pas op 8 juni is gepubliceerd. Dit had te maken met de provinciale verkiezingen waardoor het tijdelijk lastig was om deze NRD te laten vaststellen door Gedeputeerde Staten. We vonden het belangrijk dat zowel het 'oude college' als de beoogde nieuwe coalitiepartijen (die inmiddels definitief het nieuwe college hebben gevormd) naar de NRD konden kijken. Uiteindelijk heeft de besluitvorming door Gedeputeerde Staten op 23 mei 2023 een besluit genomen, waarna de NRD gepubliceerd kon worden.</p> <p>Zoals al eerdere in antwoord van uw zienswijze is toegelicht, lopen we parallel op met het traject met betrekking tot de nieuwe landelijke milieuregels. Mocht de planning van de nieuwe landelijke milieuregels opschuiven, dan beoordelen we te zijner tijd wat dat betekent voor dit project.</p>	<p>afstands-normen als deze gedurende de procedure worden vastgesteld.</p>
--	--	---	--

<p><u>2.3. Provinciaal beleid</u> U stelt in uw zienwijze bij dit punt dat de intentieverklaring met het recht van opstal niet op de juiste gronden is toegekend. In de brief van GS naar PS (17-05-2022) staat beschreven dat het verzoek van Prowind B.V. voldoet aan het beleidskader van de provincie. Dat is volgens u niet het geval. Het provinciale beleidskader bestaat onder meer uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Provinciaal omgevingsbeleid (ruimtelijke passendheid); • Ecologische kaders • Marktconformiteit van de vergoeding voor het recht van opstal • Beschikbaarheid van het perceel • Passendheid binnen de kaders van het RES <p>Volgens u wordt niet voldaan aan de ecologische kaders, omdat uit het SOVON (kaarten Twente) blijkt dat het gebied een hoog risico gebied is voor plaatsing van IWT's vanwege de vogeltrek. De in opdracht van Prowind B.V. uitgevoerde quickscans bevestigen dat.</p> <p><u>Stelling 2.3.a.:</u> Op grond van deze onzorgvuldige procedure dient de intentieverklaring met het recht van opstal vernietigd te worden.</p> <p><u>Vraag 2.3.a.:</u> Bent u bekend met het bedoelde SOVON onderzoek? Zo ja, waarom is dit niet betrokken bij de aanvraag van Prowind B.V. voor intentieverklaring?</p> <p><u>Vraag 2.3.b.:</u> Bent u op de hoogte dat het plangebied is gelegen in een hoog risico gebied om windturbines te plaatsen vanwege trekvogels? Zo ja, waarom speelt deze omstandigheid geen rol bij het toetsen of de aanvraag van Prowind voldeed aan het provinciale beleidskader?</p> <p><u>Vraag 2.3.c.:</u> Waarom heeft de provincie Overijssel de uitkomsten van de quickscans niet betrokken bij de procedure rond de intentieverklaring?</p> <p><u>Vraag 2.3.d.:</u> De provincie is het bevoegde gezag voor de Natuurbeschermingswet. Waarom ontloopt de provincie haar verantwoordelijkheid door mee te werken aan het plaatsen van industriële windturbines in een vogeltrekgebied?</p>	<p><u>Stelling 2.3.a. en vragen 2.3.a. tot en met 2.3.d.</u> Een intentieovereenkomst waarin het recht van opstal wordt geregeld, staat los van de ruimtelijke besluiten die genomen moeten worden voor de realisatie van de windturbines. De toetsing aan de ecologische kaders vindt plaats bij die ruimtelijke besluiten en niet bij het sluiten van de intentieovereenkomst. Bij de toetsing bij de ruimtelijke besluiten zullen we de uitkomsten van het SOVON onderzoek, de quickscans, de toekomstige natuuronderzoeken (waar onder andere de vogeltrek in wordt meegenomen) beoordelen.</p> <p><u>Vraag 2.3.e.</u> De provincie kan verschillende rollen vervullen, zowel als grondeigenaar als bevoegd gezag. Wij hebben deze rollen intern van elkaar gescheiden. Voor de verschillende rollen zijn verschillende ambtenaren en eenheden betrokken. Bij de besluitvorming in het college Gedeputeerde Staten zijn deze rollen belegd bij verschillende gedeputeerden.</p>	<p>Nee</p>
--	---	------------

	<p>Tot slot constateert u dat de provincie bij het ondertekenen van de intentieverklaring een rol krijgt, analoog aan die van de boeren die grond beschikbaar hebben gesteld, waarmee ze feitelijk een partij met een economisch belang is geworden.</p> <p><u>Vraag 2.3.e.:</u> De vraag dient zich aan of de rol van partij met economisch belang die de Provincie heeft ingenomen zich wel verhoudt tot hun rol als bevoegd gezag en regisseur? Hoe ziet de provincie Overijssel dat?</p>		
	<p><i>3.1. Inleiding (voorgenomen activiteit)</i></p> <p><u>Stelling 3.1.a.:</u> De vaststelling dat gestreefd wordt om de milieueffecten van die energieopwekking tot een aanvaardbaar minimum worden beperkt, is absoluut niet te verdedigen. Alleen de uitkomst van de MER-procedure zou kunnen betekenen dat hier een uitspraak over gedaan kan worden.</p> <p><u>Vraag 3.1.a.:</u> Wat verstaat u onder een aanvaardbaar minimum? Welke criteria hanteert u hierbij?</p>	<p>Ons streven is inderdaad dat de milieueffecten tot een aanvaardbaar minimum worden beperkt. In het MER worden de milieueffecten in beeld gebracht zodat duidelijk wordt op welke manier en tot welke hoogte de effecten verminderd kunnen worden.</p> <p>Een MER is een hulpmiddel bij het nemen van besluiten. Door in een MER de milieueffecten in beeld te brengen, krijgt het milieubelang een volwaardige plaats in de besluitvorming. Dat betekent niet dat het milieubelang het enige belang is dat meespeelt bij de besluitvorming. Andere belangen (zoals bijvoorbeeld de energietransitie) spelen hierbij ook een rol. Daarnaast wordt er ook getoetst aan de geldende wet- en regelgeving, zoals bijvoorbeeld de natuurwetgeving.</p> <p>Voor ons betekent een aanvaardbaar minimum dat er minimaal voldaan moet worden aan de geldende wet- en regelgeving op het gebied van milieu. Waar mogelijk sturen we op het verder beperken van de milieueffecten.</p>	Nee
	<p><i>3.2. Randvoorwaarden voor alternatieven</i></p> <p>In de NRD staan een aantal randvoorwaarden. 'Zo geldt dat de windpark opstelling moet voldoen aan wettelijke en/of door het bevoegd gezag gestelde (of te stellen) normen, bijvoorbeeld t.a.v. geluid'.</p>	<p><u>Stelling 3.2.a.</u></p> <p>Het onderwerp geluid is enkel als bijvoorbeeld genoemd. We zullen de windturbineopstelling ook beoordelen aan de hand van de andere aspecten zoals beschreven in de NRD. Wij vinden het</p>	Nee

<p><u>Stelling 3.2.a.:</u> Wij stellen dat het niet alleen gaat om geluid, ook om bijvoorbeeld chemische belasting, neerslag, lekkage olie en vetten, fijnstof, slagschaduw, trillingen, omgevingsveiligheid, circulariteit van materialen. Wij vinden dat dit onderdeel uitgebreid dient te worden met de hierboven aangedragen onderdelen.</p> <p><u>Stelling 3.2.b.:</u> De windturbines moeten ook op voldoende onderlinge afstand staan in verband met garanties van windturbinefabrikanten en vanwege afvang en verstoring van de wind.</p> <p><u>Stelling 3.2.c.:</u> Nog meer aspecten die het ontwerp van realistische alternatieven in het projectgebied beïnvloeden zijn de nabijheid van woningen en die van kantoor- en bedrijfsgebouwen, die dagelijks bevolkt worden door honderden personen alsmede de aanwezigheid van naburige campings.</p> <p><u>Stelling 3.2.d.:</u> Boerderijen die een obstakel vormen in de besluitvorming (binnen een cirkel van 200 meter) een nadere naam geven, zoals bijvoorbeeld 'molenaarshuis'. Dit is laakbaar gedrag en onaanvaardbaar. Wij zien het als een ongewenst geitenpaadje.</p> <p><u>Vraag 3.2.d.:</u> Bent u van plan alle voorgenoemde aspecten te betrekken bij het MER onderzoek? Zo nee, waarom niet?</p>	<p>daarom niet nodig om een uitputtende lijst op te nemen zoals u voorstelt.</p> <p><u>Stelling 3.2.b.</u> Wij zijn het met u eens en dit staat ook beschreven in de NRD op pagina 24, eerste alinea.</p> <p><u>Stelling 3.2.c.</u> Op pagina 24, eerste alinea, 1^e opsommingsteken ('nabijheid van woningen') en 4^e opsommingsteken ('de afstand.....(beperkt) kwetsbare objecten') is dit al benoemd. Onder (beperkt) kwetsbare objecten kunnen kantoor- en bedrijfsgebouwen en campings vallen. Afhankelijk van functie, oppervlakte en aantal aanwezigen.</p> <p><u>Stelling 3.2.d.</u> Wij kunnen deze stelling van u niet plaatsen. In de NRD wordt er niet gesproken over een molenaarshuis.</p> <p><u>Vraag 3.2.d.</u> De milieuaspecten die onderzocht en beoordeeld gaan worden in het MER, evenals de wijze waarop deze onderzocht en beoordeeld worden, staan beschreven in tabel 17 van de NRD.</p>	
<p><i>3.3.Eigenschappen van de opstellingsalternatieven</i> In de NRD staat 'de windturbineklasse met tiphoogte 270 m wordt in de planvorming voor windturbineparken vandaag de dag vaak gebruikt als maximale afmeting voor moderne windturbines'. Volgens u beroept de NRD zich op een wereld waarin sprake is van turbines die nog nooit gebouwd zijn op land.</p> <p><u>Stelling 3.3.a.:</u> Het is niet reëel om te doen alsof de voorgestelde moderne industriële windturbines reeds vaak toegepast worden. Het tegendeel is echter het geval. Ze zijn nog nooit toegepast.</p> <p><u>Stelling 3.3.b.:</u> Op dit moment is er te weinig ervaring opgedaan en onvoldoende gevalideerde technische informatie voorhanden</p>	<p><u>Stelling 3.3.a.</u> Het is gebruikelijk in de windsector om in een vroege fase van een project (planvorming) als aanneme te werken met een windturbine waarvan bekend is dat deze op termijn op de markt gaat komen en waarvan alle specificaties bekend zijn om deze mee te kunnen nemen in de berekeningen. Op deze manier wordt er in de onderzoeksfase al voorgesorteerd op toekomstige mogelijkheden. De zinsnede in de NRD betekent dus niet dat er voor deze windturbintypes gekozen wordt, omdat ze al gebouwd zijn. Maar dat deze windturbintypes in de planvorming</p>	<p>Ja, in de NRD wordt de zinsnede over de windturbine-klasse met een tiphoogte van 270 meter verduidelijkt.</p>

	<p>m.b.t. de algehele veiligheid van deze voorgestelde industriële windturbines met tiphoogte 250-280 meter binnen de NRD en derhalve niet geïnstalleerd kan / mag worden binnen het voorgestelde Windpark De Lutte.</p> <p>In de NRD wordt in de inleiding melding gedaan van 3 tot 4 windturbines. Dit ongewisse aantal wordt verder niet toegelicht,</p> <p><u>Vraag 3.3.b.:</u> Betreft het een cluster van 3 of van 4 windturbines? Kunt u toelichten waarom er van '3 tot 4 windmolens' wordt gesproken? Waar is dat afhankelijk van en welke criteria gelden hierbij?</p> <p><u>Vraag 3.3.c.:</u> Leidt het recent vastgestelde genomen besluit door de nieuwe provinciale coalitie om alleen 4 of meer windturbines toe te staan tot het verdwijnen van het initiatief voor het windpark de Lutte wanneer er slechts 3 windturbines mogelijk blijken te zijn?</p>	<p>(onderzoeksfase) al vaak gebruikt worden. We zullen dit verduidelijken in de NRD.</p> <p><u>Stelling 3.3.b.</u> Voordat een bepaald type windturbine gebouwd mag worden, moet deze een veiligheidscertificaat hebben. Als dat veiligheidscertificaat er niet is, dan kan dit type windturbine dus niet gebouwd worden. Zoals hierboven aangegeven worden deze windturbintypes in de onderzoeksfase al wel meegenomen zodat er voorgesorteerd kan worden op de toekomst.</p> <p><u>Vraag 3.3.b.</u> Op dit moment is nog niet definitief aan te geven of er drie of vier windturbines gebouwd gaan worden. Dat is afhankelijk van de uitkomsten van de onderzoeken en de beoordeling van de opstellingsalternatieven in het MER. We zullen dit toelichten in de NRD.</p> <p><u>Vraag 3.3.c.</u> Het besluit van onze nieuwe coalitie om alleen turbines in opstellingen van minimaal 4 toe te staan leidt er niet toe dat windpark de Lutte niet door zou kunnen gaan als deze bestaat uit 3 turbines. Bij dat besluit is expliciet aangegeven dat dit niet geldt voor projecten waarvoor de procedure al is opgestart (waaronder dus dit project). Daarnaast geldt voor dit project met de beoogde 2 turbines aan de Duitse zijde alsnog aan het minimum van 4 wordt voldaan. De minimumeis van 4 betreft een ruimtelijke eis waarbij het gaat om de samenhang van turbines, ongedacht eigenaarschap en mogelijk grenzen die er tussendoor lopen. Op basis van het advies van de commissie m.e.r. beschouwen we de beoogde Nederlandse en Duitse turbines als 1 project in het MER, waardoor het in dit project zal gaan om 5 of 6 windturbines.</p>	<p>In de NRD wordt toegelicht waarom er nu nog geen keuze wordt gemaakt tussen drie of vier windturbines.</p>
--	---	---	---

	<p><u>3.4. Combi-MER</u> In de NRD staat: 'De uitkomsten van de onderzoeken in het Combi-MER bieden feitelijke informatie voor de uiteindelijke keuze voor een 'voorkeursalternatief'. Dit hoeft niet één op één overeen te komen met één van de onderzochte opstellingsalternatieven. De keuze voor het voorkeursalternatief wordt niet alleen ingegeven door milieueffecten, maar ook door economische, politieke en sociaal-maatschappelijke elementen'.</p> <p><u>Stelling 3.4.a.:</u> De vrijheid in de NRD over het voorkeursalternatief (VKA) mer de opmerking 'dit hoeft niet één op één overeen te komen met één van de onderzochte opstellingsalternatieven' is ons inziens onacceptabel.</p> <p><u>Vraag 3.4.a.:</u> Wat is hiervan de achterliggende gedachte? Wie bepaalt welk onderdeel en in welke mate als belangrijk wordt ervaren m.b.t. milieueffecten, economische haalbaarheid, de politieke aanvaardbaarheid en sociaal-maatschappelijke elementen? En welke zijn deze?</p> <p><u>Vraag 3.3.b.:</u> Bestaat er een rekenmodel of tool? En is deze beschikbaar? Zo ja, dan willen wij hiervan graag inzage.</p>	<p><u>Stelling 3.4.a.:</u> Met deze zin wordt het volgende bedoeld: Het kan voorkomen dat het uiteindelijke VKA een andere wordt dan de onderzochte opstellingsalternatieven. De opstellingsalternatieven worden gebruikt om de verschillende alternatieven tegen elkaar af te kunnen wegen. Daarbij worden alleen de onderscheidende milieuaspecten meegenomen (dus milieuonderwerpen die een duidelijk verschil tussen de alternatieven kunnen aantonen). Het uiteindelijke VKA wordt getoetst aan alle milieuaspecten (dus meer dan de opstellingsalternatieven, ook niet-onderscheidende milieuaspecten worden beoordeeld), zodat er een beeld gegeven kan worden van de milieueffecten van het VKA. Dit staat ook zo beschreven op pagina 25 van het NRD.</p> <p><u>Vraag 3.4.a. en vraag 3.3.b.:</u> De milieueffecten, economische haalbaarheid, de politieke aanvaardbaarheid en de sociaal-maatschappelijke elementen komen in het projectbesluit te staan. In dat projectbesluit wordt onderbouwd hoe met deze onderwerpen is omgegaan en hoe ze gewogen zijn. Hiervoor bestaat geen rekenmodel of tool. Uiteindelijk is het aan Gedeputeerde Staten om hierover een besluit te nemen.</p>	Nee
	<p><u>4.1. Algemeen (Reikwijdte en Detailniveau MER)</u> Het proces vraagt om het extra zorgvuldig vaststellen van normen voor de verschillende effecten van steeds hogere windturbines. Met onverwachte effecten moet steeds rekening gehouden worden. U stelt dat dit nooit kan door het simpel doortrekken van eerder ontwikkelde modellen. Het is bij technologische ontwikkelingen vereist dat men bij opschaling met proefmodellen niet alleen zorgvuldig onderzoek doet naar de functionele aspecten, maar ook naar de uitwerking van de nieuwe</p>	<p><u>Vraag 4.1.a.</u> In de NRD is aangegeven dat er verschillende types windturbines worden meegenomen in de beoordeling bij de alternatieven. Hierbij wordt niet enkel gewerkt met het doortrekken van eerder ontwikkelende modellen. In het MER worden de milieueffecten, onder andere op basis van veiligheid, gezondheid en de invloed op natuur en milieu, onderzocht en verantwoord.</p>	Ja, we voegen in de NRD toe hoe we omgaan met de landelijke afstandsnormen als deze

<p>technologie. Het gaat daarbij om veiligheid, gezondheid en de invloed op natuur en milieu.</p> <p><u>Vraag 4.1.a.:</u> Waarom wordt dit in de NRD nergens vermeld?</p> <p>In de NRD wordt meermaals gesuggereerd dat er via computermodellen effecten te voorspellen zijn en dat er daarom voldoende bekend is.</p> <p><u>Stelling 4.1.a.:</u> Wij vinden een dergelijke houding ver onder de maat. Dit is niet te verdedigen.</p> <p>Landelijk werkt men aan de nieuwe normen voor een nieuw activiteitenbesluit, u geeft aan dat u heeft gezien dat de NRD hier op ingaat. U geeft aan dat hier de nieuwe afstandsnormen niet genoemd worden. Deze horen volgens u zeker genoemd te worden. Volgens u zijn voor het uitvoeren van het MER deze normen beslist noodzakelijk. Waartegen moeten de metingen en waarnemingen anders worden afgezet?</p> <p>Het achteraf vaststellen van normen is laakbaar en onwetenschappelijk en roept twijfel op over de zuiverheid van het MER-onderzoek. U maakt bezwaar tegen een MER-onderzoek zonder vooraf vastgestelde normen, die actueel en deugdelijk moeten zijn en afgestemd op de lokale situatie. U vindt het onacceptabel dat in de NRD geen normen worden genoemd voor al de beoordelingscriteria, inclusief afstandsnormen.</p> <p><u>Vraag 4.1.b.:</u> Worden in de definitieve NRD voor alle beoordelingscriteria normen vastgesteld en vermeld, inclusief afstandsnormen? Zo nee, waarom niet?</p> <p><u>Vraag 4.1.c.:</u> Worden bij de in vraag 4.1.b. bedoelde normen, tevens vermeld op grond waarvan die normen zijn vastgesteld? Zo nee, waarom niet?</p>	<p><u>Stelling 4.1.a.</u> Berekeningen vinden plaats met gevalideerde rekenmodellen. Dit is de gebruikelijke gang van zaken bij windturbineontwikkelingen (en bij velen andere ruimtelijke ontwikkelingen). U onderbouwd in uw zienswijze verder niet waarom u van mening bent dat dit ver onder de maat is.</p> <p><u>Vraag 4.1.b. en 4.1.c.:</u> In de NRD is beschreven op basis van welke wet- en regelgeving de verschillende aspecten worden beschreven en beoordeeld.</p> <p>Het is mogelijk om voor windplannen lokale normen op te stellen. Dit is ook bevestigd in een recente uitspraak van de Raad van State (Uitspraak 202003882/3/R3 – Raad van State). Een bevoegd gezag is namelijk niet verplicht om bij het verlenen van omgevingsvergunningen of een projectbesluit aansluiting te zoeken bij de Activiteitenbesluit regels (zie ook Europees recht dwingt tot milieubeoordeling voor windturbijnen – Raad van State). Het is ook toegestaan om als bevoegd gezag een eigen beoordeling te doen en het daarop gebaseerde besluit (de omgevingsvergunning en/of het projectbesluit) van een actuele, deugdelijke, op zichzelf staande en op de aan de orde zijnde situatie zijnde toegesneden motivering. Dit zal plaatsvinden in het nog op te stellen MER voor dit windplan.</p> <p>In de NRD wordt op meerdere plekken verwezen naar het traject dat momenteel speelt over de nieuwe landelijke milieuregels. Op dit moment zijn er nog geen landelijke vastgestelde afstandsnormen. Als die gedurende de procedure van dit project wel vastgesteld worden (voordat de vergunningaanvragen worden ingediend), dan zullen we die meenemen in dit project. Indien de afstandsnormen vastgesteld worden nadat de</p>	<p>gedurende de procedure worden vastgesteld</p>
--	--	--

		aanvragen zijn ingediend, dan moeten we toetsen op de dan geldende wet- en regelgeving. Wij zullen dit toevoegen in de NRD.	
	<p><i>4.2. Voorzorgsbeginsel en MER aspecten</i></p> <p>De NRD maakt een aantal keer melding dat een bepaald milieuaspect niet wordt meegenomen in het MER. Dat geldt met name voor trillingen, SF6 gas en Bisfenol A. In dit verband verwijst u naar uw eerdere opmerking over het voorzorgsbeginsel uit de Europese wetgeving. Naar uw overtuiging is dit beginsel van toepassing op de keuze van alle te betrekken milieuaspecten, inclusief het aspect afstand tot de bebouwde omgeving. Duidelijk is dat er voldoende aanwijzingen zijn dat effecten van deze aspecten aanwezig zijn. Deze effecten, indien bewezen, zijn dusdanig ernstig, dat de aanwijzingen niet kunnen worden genegeerd. Als deze effecten zich daadwerkelijk manifesteren, is er beslist sprake van ernstige of onomkeerbare schade aan de samenleving of het milieu. Dit houdt volgens u in dat Prowind B.V. of u als provincie niet kan bepalen dat de genoemde aspecten niet worden betrokken bij de MER. Integendeel, Prowind B.V./Provincie zijn verplicht om te bewijzen dat deze aspecten geen effect hebben op de gezondheid van mens en dier en op het milieu. Men zal wetenschappelijk moeten onderzoeken welke effecten de genoemde aspecten hebben en daarmee aantonen dat het veilig is op die aspecten, overeenkomstig de uitgangspunten van het Voorzorgsbeginsel. Dat betekent dat het MER onderzoek ook de aspecten trillingen, SF6 gas en Bisfenol A, moet betrekken en onderzoeken. Als niet wordt bewezen dat de genoemde aspecten veilig zijn, wordt aangenomen dat er sprake is van onveiligheid. Dat geldt ook voor de afstand van de bebouwde omgeving. Bewezen zal moeten worden dat de gekozen afstandsnorm veilig is voor de gezondheid van bewoners.</p> <p><u>Vraag 4.2.a.:</u> Bent u het met ons eens dat het Voorzorgsbeginsel van toepassing is op de te onderzoeken MER aspecten? Zo nee, waarom niet?</p> <p><u>Vraag 4.2.b.:</u> Bent u het ermee eens dat Prowind als initiatiefnemer en de Provincie als bevoegd gezag de veiligheid van het relevante milieuaspect wetenschappelijk moet bewijzen? Zo nee, waarom niet?</p>	Het klopt dat de Europese Richtlijnen voor het MER van toepassing zijn. Deze Europese Richtlijnen zijn vertaald in de nationale Wet milieubeheer en het Besluit m.e.r. Deze worden ook aangehaald in de NRD. Door het uitvoeren van onderzoeken en het opstellen van het MER wordt door initiatiefnemer Prowind B.V. en de provincie als bevoegd gezag voldaan aan de vereiste om aan te tonen of het project leidt tot ernstige of onomkeerbare schade. Voor sommige onderwerpen, zoals verwoord in de NRD, zijn wij van mening dat nu al vaststaat dat er geen sprake is van ernstige of onomkeerbare schade. Daarom vinden wij het niet nodig om daarnaar verder onderzoek te laten doen.	Nee

	<p><u>Vraag 4.2.c.:</u> Bent u van plan overeenkomstig dit Voorzorgsbeginsel te handelen? Zo nee, waarom niet?</p>		
	<p><i>4.3. Algemene en specifieke zorgplicht</i> Nu er geen rijksregels over de normering en geen lokale normering aan de orde is, gelden volgens u de beide zorgplichten ter bescherming van de fysieke leefomgeving.</p> <p><u>Vraag 4.3.a.:</u> Welke borging wordt gegeven om de zorgplichten na te komen?</p>	<p>In uw zienswijze maakt u niet duidelijk welke algemene en specifieke zorgplicht u bedoelt. In de Wet ruimtelijke ordening is geen artikel opgenomen over de zorgplicht. Wij verwachten daarom dat u de algemene en specifieke zorgplicht uit de Omgevingswet bedoelt.</p> <p>Deze zorgplichten houden in dat iedereen bij zijn activiteiten voldoende zorg voor de fysieke leefomgeving in acht neemt. Nadelige gevolgen moeten worden voorkomen. Of als dat niet kan, zoveel mogelijk worden beperkt of ongedaan worden gemaakt. Aan de verplichtingen van de algemene zorgplicht wordt voldaan, voor zover bij wettelijk voorschrift of besluit specifieke regels zijn gesteld met het oog op de doelen van de wet (1.8. Omgevingswet). In het projectbesluit, het MER en/of in vergunningen worden de effecten op de leefomgeving gereguleerd. Daarmee is voldaan aan de algemene zorgplicht. De specifieke zorgplichten blijven naast de wettelijke regels en vergunningsvoorschriften op de exploitant rusten. Tijdens de gebruiksfase is de exploitant verplicht te blijven nadenken over maatregelen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevegd om nadelige gevolgen die kunnen voortvloeien uit de vergunde activiteiten te voorkomen of te beperken.</p>	Nee
	<p><i>4.4. Commentaar op hoofdstuk 4 en 5 van de NRD</i> U geeft in uw zienswijze onder dit punt aan dat u het onderscheid tussen hoofdstuk 4 en 5 in de NRD verwarrend vindt. In hoofdstuk 4 worden de kaders beschreven (waarvan de normen die buiten werking zijn gesteld het belangrijkste onderdeel vormen). En in hoofdstuk 5 gaat het over de beoordeling van de milieueffecten. Die missen volgens u vergaande onderbouwing vanwege het feit dat de rijksoverheid nog steeds geen goede plan-MER heeft gemaakt. In uw zienswijze per onderwerp uw</p>	<p>Wij vinden het vervelend dat u de opbouw van de NRD verwarrend vindt. Er is in de NRD geprobeerd om in hoofdstuk 4 eerst de verschillende milieuaspecten in algemene zin toe te lichten (inclusief eventueel relevante wettelijke kaders) en vervolgens in hoofdstuk 5 toe te lichten hoe deze milieuaspecten beoordeeld zullen gaan worden in het MER. Dit had ook samengevoegd kunnen worden, maar hiervoor is</p>	Nee

	<p>reactie, deze heeft dan betrekking op de paragrafen over dat onderwerp in zowel hoofdstuk 4 als 5.</p> <p>U geeft verder aan dat de NRD niet actueel is. In de NRD staat beschreven dat de landelijke plan-MER en de concept nieuwe normen in maart 2023 worden verwacht, waarna begin 2024 de definitieve nieuwe normen worden verwacht. Het is inmiddels (ten tijde van schrijven van de zienswijze) half juli, en de landelijke plan-MER is er nog niet. U vraagt zich daarom af of de uitspraak 'in theorie (??) kunnen aansluiten bij de concept nieuwe normen die volgens de NRD in maart 2023 bekend zouden zijn' nog mogelijk is. Een project-MER onderzoek, waar de NRD de aanzet toe is, kan niet worden uitgevoerd volgens u als er geen algemeen geldende nationale normen zijn. Het beginnen aan deze MER betekent misleiding voor 99% van de mensen die op één of andere wijze betrokken worden in de procedures voor als die diverse windturbine-initiatieven.</p>	<p>niet voor gekozen. Wij zijn van mening dat de NRD hierdoor niet dusdanig verwarrend is, dat men hierop geen zienswijze kon indienen.</p> <p>Wij zullen bij het beantwoorden van uw reactie op de verschillende onderwerpen in het licht bezien van zowel hoofdstuk 4 en 5.</p> <p>Wat betreft de actualiteit van de NRD. Het klopt dat er in maart 2023 geen plan-MER en concept nieuwe landelijke normen beschikbaar zijn gesteld. Inmiddels is het ontwerp besluit en bijbehorende MER wel vastgesteld. Zoals al eerder beantwoord in de beantwoording van uw zienswijzen, lopen wij parallel op met dit traject. Bij het opstellen van het MER voor dit project zullen we het landelijke proces nauwgezet in de gaten houden om te zien of het MER voor dit project passend is bij het MER voor de nieuwe landelijke milieuregels. Waar nodig zullen wij onze normen hierop aanpassen. De nieuwe landelijke milieunormen zullen naar verwachting vastgesteld worden in 2024 (het ontwerpbesluit en het bijbehorende MER zijn inmiddels bekend gemaakt, maar nog niet vastgesteld). Als de nieuwe landelijke milieunormen gedurende de procedure van dit project vastgesteld worden (voordat de vergunningaanvragen worden ingediend), dan zullen we die meenemen in dit project. Indien de afstandsnormen vastgesteld worden nadat de aanvragen zijn ingediend, dan toetsen we toetsen we het project aan de dan geldende wet- en regelgeving.</p>	
	<p><i>4.5. Geluid en andere materiële trillingen</i> Volgens u schiet de NRD onder 4.2. in de weergave ernstig tekort als het gaat om normeringen die te maken hebben met materiële trillingen die veroorzaakt worden in en rondom de draaiende windturbine. Naast die materiële trillingen kennen we ook elektromagnetische trillingen in de vorm van slagschaduw, zie daarvoor 4.4. Door trillingen ontstaan golven die zich op</p>	<p><u>Stelling 4.2.a. en vraag 4.2.a.</u> In de NRD wordt ingegaan op laag frequent geluid dat zich bevindt in het grensgebied tussen normaal hoorbaar en onhoorbaar geluid in de laagste frequenties. We nemen dit dus wel mee in het MER.</p>	<p>Ja, in de NRD wordt opgenomen dat we in het MER ook de</p>

<p>meerdere wijzen kunnen voortplanten. Te stellen dat het zou gaan om enkel geluid dat waargenomen kan worden, geeft volgens u blijk van een grote beperking in inzicht in de natuurkundige en biologische processen rondom de trillingen en golven die veroorzaakt worden door het draaien van de wieken.</p> <p><u>Stelling 4.2.a.:</u> Door te stellen dat de trillingen die windturbines tijdens het draaien veroorzaken alleen geluid betreffen, en daarmee te framen dat alleen deze waarneembaar zouden zijn, brengt de NRD de problemen op dit vlak terug tot een onaanvaardbare versimpeling en het weglaten van zeer relevante aspecten.</p> <p><u>Vraag 4.2.a.:</u> Waarom wordt er tot op heden in dit kader alleen maar gesproken over het (gewone) geluid alsof dit het enige is dat door mens en dier waargenomen kan worden?</p> <p>U verwijst naar de indeling die het RIVM hierover maakt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trillingen onder 20 Hz worden het niet hoorbare infrageluid genoemd; • Laaf Frequent Geluid (LFG) is geluid met zeer lage tonen. Hier gaat het om frequenties tussen 20 Hz – 100/125 Hz. • Geluid boven deze 100/125 Hz is gewoon geluid. <p>Infrageluid en LFG geluid zijn dus twee verschillende verschijnselen.</p> <p>U merkt ook op dat er bij de lagere frequenties normaal gesproken een veel grotere amplitude optreedt dan bij gewoon geluid. Er is dan veel meer energie in de afzonderlijke trillingen aanwezig. Daardoor planten deze trillingen zich meestal veel verder voort dan de gewone geluidstrillingen. Ook is het zo dat bij lagere frequenties obstakels, die hogere tonen tegenhouden, makkelijker gepasseerd kunnen worden. Muren en ramen kunnen daardoor ook beter gepasseerd worden. Bovendien kan er binnen in een ruimte resonantie optreden en weerkaatsing met als resultaat dan heen en weer gaande golven elkaar versterken of verzwakken afhankelijk van de afstand tot het oppervlak. Meten aan de gevels van huizen is dus lang zo relevant niet als meten in pandig in slaapkamers.</p>	<p><u>Stelling 4.2.b tot en met 4.2.d.</u> In het op te stellen MER wordt inzichtelijk gemaakt hoeveel geluid woningen in de omgeving van de windturbines zullen ondervinden. Hiervoor wordt aangesloten bij het "Reken- en meetvoorschrift windturbines". In de fase van het MER worden berekeningen uitgevoerd, er wordt in dat stadium niet gemeten.</p> <p>Zoals eerder aangegeven wordt er in Denemarken sinds januari 2012 gewerkt met een aparte geluidsnorm van 20dB(A) voor laag frequent geluid (binnenhuis). In enkele projecten in Nederland (o.a. Windpark de Veenwieken en windpark Drentse Monden – Oostermoer) is getoetst aan deze Deense norm en hieruit bleek dat toepassing van een Lden = 47 dB norm (de tot voor kort geldende landelijke norm voor windturbinegeluid) ook afdoende bescherming biedt tegen laagfrequent geluid (binnenshuis). In het MER wordt de vorm van Lden = 47 dB meegenomen in de berekeningen. Wij vinden het daarom niet nodig om nog aparte metingen te verrichten voor de Deense norm van 20 dB (binnenshuis). Wel nemen we ook de norm van 45 dB mee in de onderzoeken (o.a. vanwege het advies van de commissie m.e.r.).</p> <p><u>Stelling 4.2.e en 4.2.f</u> Wij zullen in het MER ook de meest recente inzichten inzake infrason geluid en LFG van windturbines meenemen.</p> <p><u>Stelling 4.2.g.</u> De norm voor windturbinegeluid is een jaargemiddelde, waarbij geluid dat in de avond en nacht geproduceerd wordt een straffactor krijgt van respectievelijk 5 en 10 dB. Dit heet de Lden-methodiek. Een woning die 47 dB Lden op de gevel krijgt als gevolg van een windpark ondervindt in de praktijk gemiddeld ca. 41 dB en</p>	<p>meest recente inzichten inzake infrason geluid en LFG van windturbines meenemen.</p> <p>In de NRD nemen we op dat in de onderzoeken ook de norm van 45 dB worden meegenomen.</p>
---	--	---

<p>Infrageluid treedt op als gevolg van de drukgolven, die ontstaan wanneer een wiek de mast passeert. Dit varieert enigszins met de draaisnelheid van de wieken, maar zal nooit ver van 1 Hz afliggen. LFG treedt meestal op als gevolg van het draaien van de generator.</p> <p>Tot 2 jaar geleden hanteerde men bij geluid ten onrechte een normering die uitgaat van een geluidsniveau in dB(A). Dit is op basis van A-filter metingen, die bedoeld zijn voor beoordelingen overdag in relatie tot geluiden van andere bronnen en de mogelijkheid van het ontstaan van gehoorschade. Zowel voor infrageluid als voor LFG moet er op een andere wijze gemeten worden.</p> <p><u>Stelling 4.2.b.:</u> Meten in dB(A) is bij alle van belang zijnde materiële trillingsverschijnselen rondom windturbines lang niet altijd de beste methode. Het hoorbare geluid van windturbines is bijzonder ritmisch en gaat dag en nacht door als het, zoals meestal, enigszins waait.</p> <p><u>Stelling 4.2.c.:</u> Geluidsniveau waarden van IWT's in dB(A) kunnen niet één op één vergeleken worden met waarden vanwege industrie en verkeer, vanwege het ritmische karakter en het gegeven dat het vaak 's nachts doorgaat. Dit vanwege de heel andere uitwerking op mens en dier. In Denemarken geldt een norm van 20 dB(A) binnenskamers. Denemarken heeft een leidende rol in de ontwikkeling van de toepassing van grote industriële windturbines.</p> <p><u>Stelling 4.2.d.:</u> Meten en normeren aan de gevel is veel te beperkt. Inpandig meten in slaapkamers is lastig, maar is noodzakelijk voor het opstellen van redelijke normen.</p> <p><u>Stelling 4.2.e.:</u> Infrageluid kan een heel belangrijk verschijnsel zijn en moet daarom op correcte wijze gemeten en op de mogelijke effecten onderzocht worden.</p> <p><u>Stelling 4.2.f.:</u> Laagfrequent geluid draagt net als infrageluid veel verder dan gewoon geluid. Deze moet ook op een eigen geschikte wijze gemeten en gewogen worden.</p>	<p>maximaal ca. 45 dB. De Lden-methode wordt ook toegepast voor (bijvoorbeeld) wegen, spoorwegen en vliegverkeer. De (tot voorkort geldende landelijke) norm voor windturbines is strenger dan die voor bijvoorbeeld wegen, omdat windturbinegeluid als hinderlijker wordt beschouwd.</p> <p><u>Vraag 4.2.b.</u> Ja, wij zijn van plan zorgvuldig rekening te houden met uw stellingen. Zie ook onze beantwoording op uw stellingen.</p> <p><u>Vraag 4.2.c.</u> Het softwarepakket waarmee de geluidsberekening worden uitgevoerd is Geomilieu. Dit is in Nederland een veelgebruikt en bewezen softwarepakket voor onder andere het berekenen van omgevingslawaai. Geluidsberekeningen voor windturbinegeluid met behulp van de Geomilieu software zijn veelvuldige getoetst en akkoord bevonden. Wij zijn daarom van mening dat berekeningen met Geomilieu afdoende zijn.</p> <p><u>Vraag 4.2.d.</u> Deze vraag kunnen wij als provincie niet beantwoorden, omdat wij hierbij geen formele rol hadden. Wij sluiten aan bij de beschikbare informatie over windturbinegeluid en gezondheid die onder andere het RIVM ter beschikking stelt.</p> <p><u>Vraag 4.2.e.</u> Dit is mogelijk als een bureau werkt aan de hand van een gecertificeerde standaard.</p> <p><u>Stelling 4.2.h.</u> Wij zijn het niet eens met uw stelling, zoals wij ook beantwoord hebben bij uw vragen 4.2.c en 4.2.e.</p>	
---	---	--

<p><u>Stelling 4.2.g.:</u> Een normering op basis van een jaargemiddelde zegt heel weinig over ervaren hinder of het ontstaan van slapeloosheid en erger. Dit vanwege het regelmatig optreden van langdurige windrijke periodes, afgewisseld door windluwe periodes.</p> <p><u>Vraag 4.2.b.:</u> Bent u van plan om zorgvuldig rekening te gaan houden met bovenstaande stellingen (4.2.b – 4.2.g)? Zo nee, waarom niet?</p> <p>Er staat in de NRD: 1) "In het kader van het MER en het projectbesluit en de omgevingsvergunning aanvragen worden geluidniveaus van windturbines uitsluitend berekend" en daarnaast 2) "De berekeningen vinden plaats met een gevalideerd rekenmodel aan de hand van een bronvermogen van windturbines dat met behulp van geluidsmetingen door een gecertificeerd bureau tot stand is gekomen."</p> <p><u>Vraag 4.2.c.:</u> Hoe kan een model voor trillings-effecten die volgens het RIVM nog niet goed onderzocht zijn toch gevalideerd zijn? Wilt u dit goed onderbouwd toelichten?</p> <p><u>Vraag 4.2.d.:</u> Waarom zijn de effecten van het geluid op omwonenden in de periode 2011 – 2021 nooit in de praktijk onderzocht?</p> <p><u>Vraag 4.2.e.:</u> Hoe kan een bureau voor het meten van geluidseffecten rondom windturbines toch gecertificeerd zijn?</p> <p>U veronderstelt dat er belangrijke inzichten zijn die niet vermeld worden. Wat volgens u wel vermeld wordt is de volgende zin in de NRD: 3) "Het meten van het geluidniveau op locatie is niet nauwkeurig te bepalen vanwege het aanwezige voorgrond- en achtergrondgeluid".</p> <p><u>Stelling 4.2.h.:</u> Wij kunnen op basis van het voorgaande met de drie citaten uit de NRD stellen dat de uitspraken 'gevalideerd' model en 'gecertificeerd' bureau onzin zijn. Het is ofwel bewuste misleiding ofwel het, zonder nader onderzoek, volgen van mensen of rapporten, die om eigen redenen deze onzin als waarheid naar buiten brengen.</p>	<p><u>Stelling 4.2.i.</u> Wij nemen deze stelling van u ter kennis name aan.</p> <p><u>Stelling 4.2.j.</u> Wij nemen uw stelling ter kennis name aan. Verder verwijzen wij u naar onze beantwoording onder uw stelling 4.2.e en stelling 4.2.f</p> <p><u>Stelling 4.2.k.</u> De door u aangedragen redenen overtuigen ons niet van het feit dat voor een windturbinepark op deze locatie een nieuwe trillingsonderzoek noodzakelijk is. In het genoemde onderzoek wordt al uitgegaan van vrij grote windturbines. Doordat in Fugro onderzoek wordt geconcludeerd dat de effecten heel beperkt zijn, verwachten wij niet dat dit bij andere type grond veel anders zou zijn.</p> <p><u>Stelling 4.2.l.</u> Wij zijn van mening dat de beoordelingstabel uit de concept NRD volstaat voor het doel van het MER; namelijk een gedegen alternatievenvergelijking, een toetsing van het voorkeursalternatief en het milieubelang een plek geven in de besluitvorming.</p>	
---	--	--

<p>Geluidbelasting op mensen is al moeilijk via goede metingen te bepalen, maar het is rondom windturbines ook afhankelijk van een groot aantal factoren. U noemt: windrichting, draaisnelheid van de wieken, lengte van de wieken, vorm van de wieken (shape), oppervlaktegesteldheid van de wieken, vochtigheid van de lucht, objecten in de omgeving, achtergrondlawaai etc. Het RIVM geeft aan dat de conclusies in veel onderzoeken naar het verband tussen LFG en slaapverstoring niet eenduidig genoeg zijn om te spreken van een wetenschappelijk onderbouwde conclusie. U maakt hierbij de kanttekening dat er dus op zijn minst wel sterke vermoedens zijn uit zeer veel publicaties van onderzoeken en dat wetenschappelijk bewijs in dit stadium niet noodzakelijk is.</p> <p>U wijst op het grote aantal omwonenden van de huidige op land geplaatste windturbines die klagen over hinder en slaapverstoring. Volgens het RIVM is er te weinig bekend over de effecten van infrageluid. En dat terwijl er toch al heel wat publicaties over verschenen zijn. De gebruikelijke apparatuur voor geluid is er ook niet geschikt voor.</p> <p>U valt op dat in recente overzichten geen literatuur opgenomen is die van windwiki afkomstig is. Een goed geïnformeerde bron, waarin vooral artsen melding maken van gezondheidseffecten van de IWT's. Maar toch deed men al die tijd nog geen praktijkonderzoek bij de industriële windturbines en gebruikt men geen meetapparatuur die geschikt is voor het genoemde frequentiebereik. Gezien de snelheid waarmee de windturbines groter aan het worden zijn en de mogelijkheid dat waarnemingsdrempels van mensen en dieren overschreden worden, is dit een zeer ernstige omissie.</p> <p><u>Stelling 4.2.i.:</u> De overheid heeft door geen praktijkonderzoek te doen aan de steeds groter wordende IWT's, met zijn effecten op de omgeving, meer dan een decennium lang gefaald in het beleid rondom de toepassing van IWT's. Zij is daardoor verantwoordelijk voor de commotie en strijd die op dit gebied ontstaan is.</p> <p>U heeft infrageluid als belangrijk onderwerp tevoren bij Prowind/Bosch en van Rijn ingebracht als een belangrijk onderwerp wat binnen de reikwijdte valt. U kreeg enkel als antwoord "niet onderscheidend".</p>		
--	--	--

<p><u>Stelling 4.2.i.</u>: Adviesbureau Bosch en van Rijn geeft een zeer merkwaardige en zeer beperkte reactie. Korter kan niet. Het doet ons ernstig twifelen aan hun competenties!</p> <p>Een heldere afstandsnorm in combinatie met de genoemde factoren kan veel onrust wegnemen. De afstandsnorm is tenminste eenvoudig controleerbaar en dat kan niet direct gezegd worden van normen met gewogen gemiddelden en met specialistisch apparatuur toegepast door niet onafhankelijke bureaus. De weergave onder 5.2.1 in de NRD bevat meerdere stellige uitspraken op basis van eerdere overtuigingen in relatie tot geluidsnormen van windturbines. Onder andere een brief van de toenmalige staatssecretaris in 2014. Het gaat om een geluidsnorm van 47 dB Lden. U heeft hiervoor op verschillende manieren aangegeven waarom een dergelijke norm weinig zegt over de impact van (geluids)trillingen. Er is in de tussentijd ook veel gebeurd wat maakt dat een dergelijke uitspraak in vergaande mate onjuist en achterhaald is en dat het misplaatst is om aan te geven dat er voldoende onderbouwing voor de stelling dat er bij 47 dB Lden geen belangrijke negatieve effecten optreden als gevolg van LFG. De NRD geeft immers zelf ook aan dat de Rijksregels op 30 juni 2021 buiten werking gesteld zijn en de informatie op dit gebied slecht voor de volledigheid zijn opgenomen.</p> <p>In de bij Prowind B.V. binnengekomen reacties op de vraag naar de te onderzoeken onderwerpen voor de NRD is door u verzocht onderzoek te doen naar trillingen van windturbines. Het draaien van de rotorbladen van de windturbine en trillingen in de constructies tijdens de gebruiksfase resulteren in trillingen in de lucht en in de ondergrond. Trillingen die door de windturbine in de bodem worden veroorzaakt zijn niet meetbaar op afstanden groter dan enkele meters van de windturbine wordt als antwoord gegeven. Er wordt verwezen naar een onderzoek van ingenieursbureau Fugro in 2016, de brieffrapportage, gepubliceerd met de bevindingen van verscheidene trillingsmetingen, waaronder trillingsmetingen rondom een windturbine (6MW) nabij de Eemshaven. Uit de metingen kon geconcludeerd worden dat op een afstand van ca. 15 meter tot 20 meter aan zowel maaiveld als op diepte nagenoeg geen verhoging meer was waar te nemen</p>		
---	--	--

	<p>ten opzichte van de achtergrond trillingen. Binnen de afstand van ca. 15 – 20 meter zijn vanwege veiligheidswetgeving (in de regel) geen trillingsgevoelige bouwwerken toegestaan. Op basis van de bevindingen opgenomen in de brieffrapportage van Fugro zou er geen aanleiding zijn om nader onderzoek te doen naar trillingen. Met de conclusie: "dit aspect wordt derhalve niet meegenomen in het op te stellen MER." Bent u het helemaal niet eens.</p> <p><u>Stelling 4.2.k.:</u> Wij bestrijden de conclusie van Bosch & van Rijn op basis van de brieffrapportage van Fugro om de volgende redenen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het onderzoek van Fugro is niet te controleren; er zijn te weinig gegevens over bekend. • Het onderzoek was in 2016, 7 jaar geleden, sindsdien zijn er alweer 2 grotere generaties van turbines met meer impact en de volgende is alweer aangekondigd. • De grond rondom de Eemshaven is totaal niet vergelijkbaar met die in de omgeving van De Lutte. Het absorptievermogen voor trillingen zal in de natte kleigrond rondom de Eemshaven, veel groter zijn dan in De Lutte. • Behalve voortplanting door de grond is er in elk geval ook voortplanting door de lucht. Dit moet zeker betrokken worden in de te onderzoeken relevante mogelijkheden. <p><u>Stelling 4.2.l.:</u> Gezien het voorgaande is het duidelijk dat wij stellen dat Tabel 5 in 5.2 volledig de plank mislaat als het gaat om beoordelingscriteria voor geluid of beter materiële trillingen!</p>		
	<p><i>4.5.1. Rare Earth Materials</i> In dit onderdeel van uw zienswijze geeft u aan dat u van mening bent dat windmolens niet duurzaam zijn. U haalt hiervoor een artikel in dagblad Trouw aan ('Zo duurzaam zijn die windmolens niet'). De aanleiding voor dit artikel van de verschijning van een rapport van onderzoeksbureau Stichting Onderzoekorganisatie Multinationale Ondernemingen (SOMO) in opdracht van ngo ActionAid over de keten van windmolens. U geeft in uw zienswijze een uitgebreide uiteenzetting over verschillende zaken waarom windmolens niet duurzaam zijn, onder andere over de wijze van delfstoffenwinning, het productieproces van verschillende onderdelen van de windmolens, de afvalberg die ontstaat, de</p>	<p>In de NRD is opgenomen dat in het MER in het kader van circulariteit, mede op verzoek van uw reactie naar Prowind B.V., een Life Cycle Assessment wordt opgesteld waarin we op dit onderwerp in het MER zullen ingaan.</p> <p>U vraagt zich af hoe we met alle onzekerheden in staat zijn een gedegen en onderbouwd rapport samen te stellen wanneer het alleen betrekking heeft op literatuuronderzoek. Wij zijn van mening dat het mogelijk is om op basis van zowel onderzoeken als een kwalitatieve beoordeling op</p>	<p>Nee</p>

<p>hoeveelheid energie die dat vraagt en de impact die dit heeft op de natuur en het milieu.</p> <p>U geeft aan dat hierover ook Kamervragen zijn gesteld en dat u de minister adviseert om niet te komen met een bagatelliserend antwoord dat er ook windmolens zijn zonder de schadelijke stoffen / productie of aan te geven dat dit op Europees niveau moet worden aangepakt. U vindt dit afschuiven niet verantwoord. U geeft aan ook te blijven strijden totdat de landelijke politiek hierin zijn verantwoordelijkheid neemt.</p> <p>Met betrekking tot SF6 en de gemaakte opmerking in de NRD dat er na de bevindingen en conclusies van het televisieprogramma Radar, november 2019, er geen aanleiding is om een nader onderzoek te doen naar de impact op het milieu is uws inziens erg discutabel en onjuist. Ook het SF6 gas valt in de categorie types A&B, een zeer sterk broeikasgas (> 22,800 maal sterker broeikasgas dan CO2). Geschat verlies (2,6% p/j, IPCC), per windturbine ca. 7 kg. Voor de turbine, kleinere switchgear, relatief laag voltage, ~6 kg SF6 – Alternatief is mogelijk. Substation groter voltage, groter volume, ~>100 kg SF6 – Alternatief moeilijker.</p> <p>Er moet volgens u in ieder geval vastgelegd worden dat er voor controle doeleinden een monitoring (banking systeem) plaatsvindt m.b.t. deze nieuwe generatie industriële windturbines. Voor nieuwe turbines: voorkom gebruik SF6 – voor industriële windturbines veel ontwikkeling alternatieven SF6, dus verplichten milieuvriendelijke alternatieve gassen in te zetten.</p> <p><u>Vraag:</u> STNOT vraagt zich af hoe men met alle onzekerheden in staat is een gedegen en onderbouwd rapport samen te stellen, of heeft het weer betrekking op alleen literatuuronderzoek?</p> <p>De quickscan geeft al aan in te zetten voor vervolgonderzoek multi-use scenario's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mogelijk scenario inschatting emissies; • Gebied: wateroppervlakte 'onder' het windpark • Emissie: coatings en bladen – 'badkuip model'? <p>Meten is weten en zeker bij de nieuwe generatie industriële windturbines met een heel ander technisch design is het moeilijk</p>	<p>basis van literatuuronderzoek het mogelijk is een goed onderbouwd MER op te stellen.</p> <p>Verder vraagt u waarom alleen het voorkeursalternatief op bepaalde aspecten wordt beoordeeld en deze aspecten niet meegenomen worden bij de alternatievenafweging. Wij doen dit om te voorkomen dat er veel dezelfde beschrijvingen bij de alternatieven opgenomen worden in het MER. Daarnaast is het beschrijven van alle milieuaspecten bij de alternatieven niet nodig om een goede keuze te kunnen maken tussen de alternatieven. Het is voor die keuze van belang om de verschillen in beeld te brengen en niet de overeenkomsten. Het uiteindelijke voorkeursalternatief wordt wel getoetst aan alle milieuaspecten om zo goed in beeld te kunnen brengen bij dat alternatief wat de milieueffecten zijn.</p>	
---	---	--

	<p>een nauwkeurige analyse te geven hoe groot de emissie verschillen zijn.</p> <p><u>Vraag:</u> Waarom wordt er enkel en alleen het VKA (Voorkeurs Alternatief) op dit criterium beoordeeld?</p>		
	<p><u>4.6. Gezondheid</u> Het is voor u onbegrijpelijk dat het thema gezondheid in de NRD onderdeel is van het bredere thema geluid. Volgens u is het thema gezondheid veel breder: de gezondheid van mensen, gezondheid van dieren, van de natuur en van de planeet. U vindt hiermee het perspectief van de NRD te beperkt en vraagt om nadrukkelijk meer in detail in te gaan op de diverse in dit onderdeel genoemde onderwerpen.</p> <p>U zegt in uw zienswijze dat de "actuele wetenschappelijk beschouwing die opgesteld zal worden" veel belooft, maar niet overtuigend klinkt vanuit het gegeven dat veel gezondheidseffecten moeilijk wetenschappelijk te bewijzen zijn en bronnen als die van windwiki.nl niet eens genoemd worden. Laat een wetenschappelijk verantwoorde visie niet leiden tot het wegpoetsen van de sterke aanwijzingen die er zijn en het omzeilen van het voorzorgsbeginsel.</p> <p><u>Stelling 4.6.a.:</u> Het thema geluid, zoals het in de NRD gehanteerd wordt, is al duidelijk smaller dan het thema gezondheid. In het algemeen geldt dat natuurlijk al helemaal.</p> <p>De omvang van de groei van het vermogen dat de IWT's op land zullen produceren zal afhangen van de wijze waarop de energietransitie zich zal voltrekken. Naast het geluidsniveau in dB en de effecten van materiële trillingen zijn dus niet-akoestische factoren, zoals geluidsgevoeligheid, communicatie, vertrouwen in de autoriteiten en verandering van het landschap, van invloed op de gezondheid. Deze factoren zijn niet allemaal verdisconteerd in berekeningen van de ziektelast, maar dragen daar wel aan bij. In tabel 7 hoofdstuk 5.3.1 van de NRD worden de beoordelingscriteria genoemd. Deze zijn de absolute en relatieve toename van aantal ernstig gehinderden. U vindt deze criteria beslist te beperkt met een onjuiste benadering. U vindt het zelfs</p>	<p><u>Stelling 4.6.a.</u> Onder andere op advies van de commissie m.e.r. zullen wij bij het onderwerp gezondheid ook ingaan op andere aspecten dan geluid. Denk hierbij aan slagschaduw, obstakelverlichting, invloed op het landschap en dergelijke. Wij zullen dit aanpassen in de NRD.</p> <p><u>Vraag 4.6.a.</u> In het akoestisch onderzoek ten behoeve van het op te stellen MER worden geluidsberekeningen uitgevoerd. Er worden in dit stadium geen metingen uitgevoerd. De referentiesituatie wordt inzichtelijk gemaakt met behulp van gegevens van het RIVM. Het RIVM is in bezit van geluidkaarten per geluidsbron en heeft deze kaarten samengevoegd tot één rasterkaart met het cumulatieve geluidsniveau in Lden. Deze openbare kaart wordt gebruikt om het huidige geluidsniveau bij alle geluidsgevoelige objecten in kaart te brengen.</p> <p><u>Vraag 4.6.b.</u> Het softwarepakket waarmee de geluidsberekening worden uitgevoerd is Geomilieu. Dit is in Nederland een veelgebruikt en bewezen softwarepakket voor onder andere het berekenen van omgevingslawaai. Geluidsberekeningen voor windturbinegeluid met behulp van de Geomilieu software zijn veelvuldige getoetst en akkoord bevonden. Wij zijn daarom van mening dat berekeningen met Geomilieu afdoende zijn.</p>	<p>Ja, we vullen het onderwerp gezondheid aan met meer te onderzoeken milieuaspecten .</p> <p>In de NRD wordt opgenomen dat we in het MER ook de meest recente inzichten inzake infrason geluid en LFG van windturbines meenemen.</p>

<p>onbegrijpelijk en onacceptabel dat een aspect als gezondheid zo minimaal wordt benaderd.</p> <p>a. Indien er een toename gemeten wordt, moet er een nulmeting zijn. Daar wordt geen uitspraak over gedaan. Er wordt wel gesproken over 'referentiesituatie', maar niet uitgelegd wordt welke aspecten daarvan worden gemeten.</p> <p><u>Vraag 4.6.a.:</u> Welke elementen/ omstandigheden worden exact bij de nulmeting gemeten en om welke redenen die elementen/ omstandigheden?</p> <p>b. De gevalideerde meetmethode wordt niet vermeld.</p> <p><u>Vraag 4.6.b.:</u> Welke gevalideerde meetmethode wordt hiervoor gebruikt?</p> <p>c. Tabel 6 toont de curve van cumulatieve geluidsniveaus met het niveau van hinder. De criteria vermelden uitsluitend ernstige hinder. Echter ook bij minder dan ernstige hinder kunnen er gezondheidsklachten ontstaan.</p> <p><u>Vraag 4.6.c.:</u> Is dit een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerde grafiek? Zo ja, welk onderzoek? Zo nee, waarop zijn de verschillende niveaus gebaseerd om deze indeling te legitimeren?</p> <p><u>Vraag 4.6.d.:</u> Op welke gronden is er gekozen voor uitsluitend ernstige hinder?</p> <p>d. Zoals in het vorige hoofdstuk 4.2 over geluid is uiteengezet, zijn er veel vormen van hoorbaar en onhoorbaar geluid. Ook bestaan er veel meer aspecten dan geluid, die hinder voor de gezondheid kunnen veroorzaken. Daarbij bedoelt u gezondheid van mens en dier.</p> <p>U bent van mening dat wij op het gebied van gezondheid volledig voorbij gaan aan het Europese Voorzorgsbeginsel. U verwacht daarom dat het beoordelingskader voor gezondheid aanzienlijk wordt uitgebreid. U noemt de volgende niet limitatieve aspecten</p>	<p><u>Vraag 4.6.c.</u> Wij verwijzen hiervoor naar de bronvermelding die boven grafiek is opgenomen (Verheijen, et al., 2009) in de NRD. Ter volledigheid betreft deze bronvermelding de 'Evaluatie nieuwe normstelling windturbinegeluid. Invloed van verschillende grenswaarden op blootstelling, hinder en mogelijkheden ontwikkelingslocaties. RIVM-rapport 680300007/2009'.</p> <p><u>Vraag 4.6.d.</u> Er is hiervoor gekozen omdat dit aansluit bij de methodiek van het RIVM.</p> <p><u>Vraag 4.6.e. en 4.6.f.</u> Bij uw stelling 4.6.a. hebben we aangegeven zullen we bij het onderwerp gezondheid in het MER meer onderwerpen betrekken dan enkel geluid.</p> <p><u>Vraag 4.6.g.</u> Zoals eerder in onze beantwoord is aangegeven nemen we in het MER ook de meest recente inzichten inzake infrason geluid en LFG van windturbines meenemen. Wat betreft het onderwerp trillingen zien wij op basis van de reeds beschikbare informatie geen aanleiding om nader onderzoek te doen.</p> <p><u>Vraag 4.6.h.</u> Er is geen onderzoek bekend waaruit een verband blijkt dat windturbines effect hebben op dierenwelzijn en de gezondheid van dieren. Hierbij is nog van belang dat in de uitspraak ABRvS 4 mei 2016 (nr. 201504506/1) de ABRvS – onder verwijzing naar het deskundigenbericht dat in deze procedure was uitgebracht – verder heeft geoordeeld dat niet aannemelijk is dat geluid van windturbines leidt tot effecten (stress) op bijvoorbeeld paarden.</p>	
--	---	--

<p>naast het in de tabel bedoelde geluid. Infrageluid, infrasoongeluid, trillingen, SF6 gas, BisfenolA.</p> <p><u>Vraag 4.6.e.:</u> Bent u bereid een volledig analyse uit te voeren, welke aspecten m.b.t. de aanleg- en de exploitatiefase van de windturbines, gevolgen voor de gezondheid van mens en dier kunnen hebben? Zo nee, waarom niet?</p> <p><u>Vraag 4.6.f.:</u> Bent u bereid het beoordelingskader voor gezondheid uit te breiden met de aspecten die uit bedoelde analyse blijken? Zo nee waarom niet?</p> <p><u>Vraag 4.6.g.:</u> Bent u bereid, indien u geen analyse, bedoeld in vraag 4.1^e, wilt uitvoeren, om wel infrageluid, infrasoongeluid en trillingen op te nemen in het beoordelingskader? Zo nee, waarom niet?</p> <p><u>Vraag 4.6.h.:</u> Op welke wijze onderzoekt u binnen de plan-MER en project-MER de gezondheidshinder voor dieren?</p> <p><u>Vraag 4.6.i.:</u> Wat is de straal vanaf de windturbines, waar het onderzoek plaatsvindt? Aan Duitse zijde zullen ook gezondheidseffecten kunnen optreden. Op welke wijze worden deze in het MER onderzoek meegenomen?</p>	<p><u>Vraag 4.6.i.</u> Er is geen vooraf bepaalde straal waarbinnen de effecten van het voornemen worden onderzocht. Voor geluid worden berekeningen uitgevoerd en uit deze berekening volgt tot hoever deze effecten reiken. De landsgrens vormt in dat opzicht geen barrière. En zoals eerder aangegeven in onze beantwoording beschouwen we de twee windturbines in Duitsland en de beoogde windturbines in dit plangebied als één project. Op die manier worden ook de gezondheidseffecten van de Duitse windturbines worden meegenomen.</p>	
<p><u>4.7.Slagschaduw</u> In de NRD wordt gesproken over slagschaduw contouren. Naar uw mening worden die contouren te beperkt opgevat als men uitgaat van bewegende schaduwen op woningen. Dit geldt ook voor de directe omgeving en zeker voor de kantooromgeving die er is in de nabijheid van het aangekondigde "windpark De Lutte". <u>Vraag 4.7.a.:</u> Waarom worden de slagschaduwcontouren niet ruimer genomen dan alleen de gebieden of objecten waar de schaduw bij snelle wisseling wel of niet aanwezig is? Wordt het aspect van hinder of, erger, gezondheid aantasting daarmee niet te ver gebagatelliseerd? Wilt u dit met onderbouwing toelichten?</p> <p><u>Stelling 4.7.1.:</u> Slagschaduw moet verder goed onderzocht worden op zijn effecten.</p>	<p>Uit uw zienswijze is het voor ons niet duidelijk waarom u voorstelt om de slagschaduwcontouren ruimer te nemen. Wellicht wordt bedoeld dat niet alleen ter plaatse van woningen de hinderlijkheid van slagschaduw moet worden beoordeeld, maar ook ter plaatse van kantoren. Wij zullen in het MER ook, indien daar aanleiding toe bestaat, ook de slagschaduwbelasting ter plaatse van kantoren inzichtelijk worden gemaakt. Wij zullen dit verduidelijken in de NRD.</p>	<p>Ja, in de NRD verduidelijken we dat bij het onderwerp slagschaduw niet alleen gekeken wordt naar woningen, maar ook naar bijvoorbeeld kantoren.</p>

	<p><u>Stelling 4.7.b.:</u> Daadwerkelijk slagschaduw op plekken waar mensen regelmatig verblijven moet te allen tijde vermeden worden. Turbines moeten direct stilgezet worden wanneer dit optreedt.</p>		
	<p><u>4.8.Externe Veiligheid</u> De aanwezigheid van windturbines kan een verhoogd risico opleveren voor de omgeving. Mogelijke risico's zijn het afbreken van de mast, het afbreken van de gondel en de afwerp van een wiek of een brok ijs vanaf een wiek. De hoogte van het risico is afhankelijk van verschillende factoren zoals onder andere de afstand tot de windturbine, faalkans van de windturbine en aantal mensen aanwezig. Bij de toetsing op veiligheidsaspecten wordt gebruikgemaakt van verschillende (wettelijke) kaders.</p> <p><u>Stelling 4.8.a.:</u> Het plaatsgebonden risico voor een bedrijfsgebouw/kantoor A1 ziet u als een zeer kwetsbaar object en niet, zoals gesteld, als beperkt kwetsbaar object.</p> <p>In de directe nabijheid van de beoogde windturbines is ook een campingterrein ingericht m.b.t. recreatief toerisme. En ook is er een grote parkeerplaats in de buurt van het douanegebouw A1, waar allerlei trucks/opleggers staan met bijvoorbeeld gevaarlijke stoffen. Daar wordt met geen woord over gesproken.</p> <p>Het is volgens u algemeen bekend en aantoonbaar dat ca. 0,5% van alle geïnstalleerde industriële windturbines problemen laten zien zoals: mastbreuk, afbreken composiet rotorbladen, Leading Edge Corrosion, branden, chemische neerslag, fijnstof, vrijkomen van Bisfenol A en PFAS, hydraulische olie lekkages (verneveld of sproeien) en vetten. Zie voor de laatste par 4.11 ZZS. Het bevreemdt u dat wordt gesteld dat onderhoud van windturbines en de wijze waarop dit plaatsvindt geen (onderscheidend) milieueffect betreft en daarom niet wordt meegenomen in de MER.</p> <p>Voor industriële windturbines is het regelmatig testen en inspecteren van windturbine-installaties erg belangrijk. De gevolgen van gebrekkig onderhoud hebben enorme invloed op het milieu. Net als de windturbine hebben de rotorbladen periodiek onderhoud nodig. Preventief onderhoud bespaart veel</p>	<p><u>Stelling 4.8.a.</u> Of een pand of terrein als (zeer) kwetsbaar of beperkt kwetsbaar is te kwalificeren, is o.a. afhankelijk van functie, oppervlakte, het aantal aanwezigen en de zelfredzaamheid van personen. In het externe veiligheidsonderzoek ten behoeve van het MER wordt onderzocht welke (zeer) kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten in de omgeving van de beoogde windturbines aanwezig zijn, en welk risico de windturbines voor personen in deze objecten veroorzaken. Daarbij wordt dus ook gekeken of de camping en de parkeerplaats hierin opgenomen dienen te worden. Deze worden nu in ieder geval niet bij voorbaat al uitgesloten. In het MER en externe veiligheidsonderzoek wordt het effect op omliggende infrastructuur en risicovolle objecten (met gevaarlijke stoffen) beoordeeld.</p> <p><u>Vraag 4.8.a.</u> Inspectieschema's en -protocollen zijn geen vraagstukken op het detailniveau van een MER. Daarom worden deze niet in het MER meegenomen.</p> <p><u>Stelling 4.8.b.</u> Om schade als gevolg van het falen van een windturbine te voorkomen, is in de wet onder meer bepaald dat windturbines minimaal eens per jaar moeten worden beoordeeld op de noodzakelijke beveiligingen, onderhoud en reparaties door een deskundige. Hierover worden afspraken over gemaakt tussen Prowind B.V. en de leverancier van de molens.</p>	<p>Nee</p>

<p>onderhoudskosten, geluidsoverlast en grote gevolgschades. Schade aan rotorbladen komt vaak voor, bijvoorbeeld schade door bliksem, slijtage en erosie. Bij reparatie kunnen eventuele gaten, scheuren, breuken en/of productiefouten verholpen worden. Daarnaast kan schade aan het blad technische deel van de wiek opgelost worden, bijvoorbeeld reparaties aan de tipflens, tipkabels en de afstelling van het tipmechanisme. Ook de installatie, bladoptimalisatie en vervanging van de tip receptoren op het bliksemafleiding systeem kunnen waar nodig onder handen genomen moeten worden.</p> <p>Er komt aantoonbaar fijnstof vrij en de direct daaraan gelieerde microplastics- splinters, maar ook als fijnstof (chemisch belasting) en uitlogen van fenolen, deze dienen volgens u wel meegenomen te worden als een bekend en onderscheidend effect op het milieu en leefomgeving.</p> <p>Het fenomeen van LEC (Leading Edge Corrosion) of het loslaten c.q. slijten van het oppervlak (top- of gelcoat) van alle ingezette composietmaterialen is welbekend. En ook het lekken van hydraulische olie (vernevelen/sproeien door wind gedragen) en vetten moet bijtijds vastgesteld worden. U heeft begrepen dat ook eigen opgeleid en gekwalificeerd technisch personeel visuele inspecties kunnen en mogen uitvoeren middels een vastgelegd service en onderhoud protocol. Deze situatie bevreedt u zeer, het klinkt als de slager die zijn eigen vlees keurt.</p> <p><u>Vraag 4.8.a.:</u> Wij vragen ons af hoe gedetailleerde composiet bladinspecties plaats kunnen en zullen gaan vinden? Wilt u aangeven hoe er het nadelige effect op het milieu door beperkt kan worden?</p> <p><u>Stelling 4.8.b.:</u> Wij kunnen stellen dat onvoldoende en onzorgvuldig onderhoud een enorme impact heeft op het milieu en derhalve in handen gegeven moet worden aan een onafhankelijke partij die op basis van een zorgvuldig protocol te werk zal gaan.</p> <p>Het bevreedt u ook zeer dat er wordt gesteld dat de brandveiligheid en dus ook de gevolgen die bij brand ontstaan m.b.t. de omgeving niet in de MER worden meegenomen.</p>	<p><u>Stelling 4.8.c.</u> Het is voor ons onduidelijk aan welk antwoord u in uw stelling refereert. Wij kunnen u wel aangeven dat bij de verdere uitwerking van het plan voor de windturbines overleg wordt gevoerd door de initiatiefnemer Prowind B.V. met de brandweer en hen gevraagd wordt ter plaatse de veiligheidssituatie te beoordelen als ook de bereikbaarheid.</p> <p>Voor wat betreft de waarborg van de toegankelijkheid. Er gaat een verharde weg naar elke windturbine die aansluit op de openbare weg. Benaderbaarheid van elke turbine is hiermee gegarandeerd.</p> <p>Daarnaast wordt voor de bouwfase een veiligheidsprotocol opgesteld en een HSE-verantwoordelijke aangewezen. Bij onveilige werksituaties dient een HSE-expert in te (kunnen) grijpen.</p> <p>En in de vergunning voor het windpark zal worden opgenomen dat de windturbines moeten voldoen aan ontwerpisen volgens de IEC norm 61400, waarmee het risico op brand zo veel mogelijk wordt voorkomen. Ook gelden rond het onderhoud aan windmolens strikte veiligheidsprocedures waarmee de risico's op brand zo veel mogelijk worden beperkt.</p>	
--	---	--

	<p>Branden zijn geen incidenten, zoals de windindustrie wil doen geloven. De branden als gevolg van bijvoorbeeld blikseminslag, maar ook doordat kogellagers oververhit raken, elektrische kortsluiting of overslag plaatsvindt, leiden tot intense en catastrofale branden, die men momenteel niet kan blussen en een enorme impact hebben op het milieu. De alom gebruikte term van de brandweer is vanwege de grote hoogte: gecontroleerd uit laten branden! De brandweer heeft momenteel geen idee met welke materialen ze van doen hebben, laat staan in relatie tot de chemische emissies die vrijkomen, roet, fijnstof en micro plastics (carbon vezels), die neerduwrelen in de omgeving van een IWT. Afstanden waar de chemisch belastende materialen neerkomen, afhankelijk van de wind op dat moment, kunnen gevonden worden op wel 2 km van de plek van de IWT.</p> <p><u>Stelling 4.8.c.</u>: Het antwoord over brandveiligheid is niet correct. Wij verwachten een zorgvuldig onderbouwd antwoord.</p> <p>De mogelijke gevolgen van branden moeten bekend zijn bij allen die ermee te maken kunnen krijgen. Aan de tabel beoordelingscriteria externe veiligheid wilt u de volgende criteria toevoegen, die in het MER onderzoek betrokken worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De straal van de windturbines waarbinnen mogelijk door weersomstandigheden chemische neerslag kan plaatsvinden. • Het risico van brandgevaar en de effecten daarvan in de directe omgeving. 		
	<p><i>4.9. Ecologie</i></p> <p>In de NRD wordt ingegaan op de wettelijke kaders vanuit de Europese wetgeving, vertaald in de Natuurbeschermingswet (NBW). Daarbij gaat het met name over de gebiedsbescherming van Natura 2000 en NNN gebieden en de bescherming van soorten (dieren).</p> <p>U geeft aan dat Prowind B.V. meerdere quickscans geeft laten uitvoeren tussen 2019 en 2021. En dat daarin uitgegaan wordt van verschillende aantallen windturbines. Helaas heeft u de quickscan uit 2021 niet van Prowind B.V. ontvangen. Uit de quickscans haalt u het volgende:</p>	<p>U geeft aan dat de eerder uitgevoerde quickscans niet meer actueel zijn en aangevuld moeten worden. Dat zijn we het met u eens en dat gebeurt momenteel ook al. Het onderzoek door SOVON wordt hierbij betrokken. Uiteindelijk wordt een natuuronderzoek opgeleverd, die ook in zal gaan op het voorkeursalternatief. Dat rapport zal dan als bijlage worden toegevoegd aan het MER.</p> <p>Het opstellen van de voortoets en zo nodig de passende beoordeling vindt gelijktijdig plaats met het opstellen van het MER. In het MER zal gebruik worden gemaakt van de uitkomsten van de</p>	Nee

<ul style="list-style-type: none"> • Gebiedsbescherming: Significante nadelige gevolgen voor de nabij gelegen N2000 en NNN gebieden zijn niet uit te sluiten. Ook de stikstofdepositie is kennelijk zorgwekkend: de minimale stikstofdepositie leidt tot overbelasting in de beschermde gebieden. • Soortenbescherming: In het plangebied leven beschermde vogels en vleermuizen. Uit de quickscans blijkt dat het Windpark De Lutte aanzienlijke risico's vormt voor de verschillende soorten. <p>U geeft aan dat deze quickscans niet meer actueel zijn gezien de wijzigingen in het aantal turbines en de opstelling ervan. Het geeft volgens u echter wel een beeld van de onaanvaardbare risico's die het windproject tot gevolg heeft voor soorten en natuurwaarden.</p> <p>U bent van mening dat de voortoets en passende beoordeling over stikstof nu al zouden moeten plaatsvinden en niet als onderdeel van de MER.</p> <p>U wijst ons nogmaals op het onderzoek door SOVON, waaruit blijkt dat het plangebied is gelegen in een hoog risicogebied voor windturbines, vanwege de vogeltrek. De quickscans bevestigen volgens u in feite het SOVON onderzoek. U pleit voor toetsing van de MER resultaten Ecologie door SOVON.</p> <p>U verwijst ons tenslotte nadrukkelijk naar het op 12 juli jl. aangenomen amendement (P9_TA(2023)0277) voor een Verordening van het Europese Parlement en de Raad, betreffende natuurherstel, met name het ecosysteem en de biodiversiteit. Deze regels en voorwaarden uit deze Europese Verordening gelden dus ook voor dit Windpark De Lutte in relatie tot de omringde natuurgebieden, zoals de landgoederen. Dat is zeker het geval omdat in dit kader N2000 en NNN een grote rol zullen spelen in dit Europese plan.</p> <p>Het beoordelingskader 10, vermeld in hoofdstuk 5.6.1 de criteria tijdens de aanlegfase en tijdens de exploitatiefase. De criteria zijn: effecten op beschermde gebieden en effecten op beschermde soorten. De Europese Verordening Natuurherstel noemt met name het ecosysteem en de biodiversiteit. Het</p>	<p>voortoets en de eventuele passende beoordeling. U onderbouwt niet waarom u vindt dat de voortoets en de eventuele passende beoordeling eerder opgesteld zouden moeten worden. Noch uit regelgeving noch uit rechtspraak blijkt dat natuurtoetsen al in het kader van de NRD uitgewerkt moeten worden. Het is van belang dat bij de vergunningaanvragen alle informatie beschikbaar is.</p> <p>De natuuronderzoeken worden uiteindelijk beoordeeld door de provinciale specialisten (eventueel met hulp van de Omgevingsdienst) en de commissie m.e.r.. Wij vinden het niet nodig om het natuuronderzoek ook nog te laten beoordelen door SOVON.</p> <p>U verwijst naar het aangenomen amendement voor een Verordening van het Europese Parlement en de Raad. De Verordening Natuurherstel is nog niet definitief, daarover vinden nog onderhandelingen plaats. De definitieve vaststelling moet nog plaatsvinden door het Europese Parlement. Daarom kunnen wij hier nu nog niet aan toetsen.</p> <p>U geeft aan dat er breder gekeken moet worden naar de biodiversiteit, dan alleen naar beschermde dieren en soorten. Wij toetsen dit project op basis van de geldende wetgeving en ons beleid.</p> <p><u>Vraag 4.9.a.</u> In uw zienswijze verwijst u naar de kaart van SOVON aangaande risico's voor vogels. Deze kaart is specifiek opgesteld voor relevante vogelsoorten. Dit zegt niet in algemene zin dat het zoekgebied ecologisch gezien bijzonder kwetsbaar is. Of dit het geval is, kunnen we pas beoordelen als alle onderzoeken gereed zijn.</p>	
---	--	--

<p>beoordelingskader in de NRD is uitsluitend gericht op beschermde gebieden en soorten. Echter voor het ecosysteem en de biodiversiteit zijn daarnaast dieren en planten van belang die niet beschermd zijn maar wel een schakel vormen voor het ecosysteem en de biodiversiteit. Denk aan insecten. U bent van mening dat dit in de criteria vertaald hoort te worden binnen het beoordelingskader.</p> <p><u>Vraag 4.9.a.:</u> Is Prowind het met ons eens dat ecologisch gezien het plangebied bijzonder kwetsbaar is? Zo nee, waarom niet?</p> <p><u>Vraag 4.9.b.:</u> Is Prowind bereid om het beoordelingskader uit te breiden met criteria voor het ecosysteem en de biodiversiteit van dieren en planten die niet zijn beschermd, zoals insecten?</p> <p><u>Vraag 4.9.c.:</u> Het bedoelde SOVON onderzoek is door ons bij diverse gelegenheden en zienswijzen onder de aandacht gebracht van de Provincie. Voor de WNB is de Provincie het bevoegde gezag. Wat is de reden dat de Provincie hierop nooit heeft gereageerd in welke vorm dan ook? En waarom wordt dit SOVON onderzoek, in tegenstelling tot de quickscans, niet in de NRD vermeld met de benadering daarvan door de provincie?</p> <p><u>Vraag 4.9.d.:</u> Bent u bereid om SOVON een wetenschappelijke toets te laten uitvoeren op de resultaten van het MER onderzoek ecologie (soortenbescherming)? Zo nee, waarom niet?</p> <p><u>Vraag 4.9.e.:</u> Worden de hiervoor vermelde quickscans bij het MER onderzoek betrokken? Waarom wel? Waarom niet?</p> <p><u>Vraag 4.9.f.:</u> De stikstofdepositie heeft de grensnorm vrijwel bereikt in de aangrenzende beschermde gebieden. De bouwfase zal overschrijding van de norm betekenen. Hoe gaat Prowind hiermee om en wat betekent dit voor de bouw van de turbines? Welke positie neemt de Provincie hierop in m.b.t. vergunningverlening en handhaving?</p> <p><u>Vraag 4.9.g.:</u> Binnen welke straal van de windturbines bij de verschillende alternatieve opstellingen, vindt het MER onderzoek plaats? En op basis waarvan is die straal bepaald?</p>	<p><u>Vraag 4.9.b.</u> In de NRD wordt het beoordelingskader niet verder uitgebreid met criteria voor het ecosysteem en de biodiversiteit van dieren en planten die niet beschermd zijn, zoals insecten. Wij toetsen dit project aan de geldende wet- en regelgeving. Dat staat ook in de NRD. Het aanpassen van het beoordelingskader is daarom niet nodig.</p> <p><u>Vraag 4.9.c.</u> Het is voor ons onduidelijk op welke momenten u het SOVON onderzoek bij ons onder de aandacht heeft gebracht. En daarmee kunnen wij ook niet achterhalen of er wel of niet op gereageerd is. Als u bedoelt dat u dit kenbaar heeft gemaakt door middel van een zienswijze op het concept windbeleid van de gemeente Losser, de plan-MER voor het RES of de oproep van Prowind B.V. om input te geven op de NRD, dan verwijzen wij u naar onze eerdere beantwoording hierover.</p> <p>We hebben in deze beantwoording aangegeven dat het SOVON onderzoek wordt meegenomen in het natuuronderzoek dat voor dit project wordt opgesteld.</p> <p><u>Vraag 4.9.d.</u> Zoals hierboven aangegeven wordt het natuuronderzoek straks beoordeeld door onze eigen specialisten (en eventueel die van de Omgevingsdienst) en de commissie m.e.r.. Wij vinden het nodig om het onderzoek ook door SOVON te laten beoordelen.</p> <p><u>Vraag 4.9.e.</u> De verschillende ecologische onderzoeken (Quickscan, maar ook vogelonderzoek, vleermuisonderzoek, activiteitenplan en Voortoets (en eventueel Passende Beoordeling) worden momenteel geactualiseerd met data van 2023 én</p>	
---	--	--

		<p>met de meest recente uitgangspunten voor de opstelling scenario's van het windpark. Vervolgens zullen deze als input voor het MER worden gebruikt. Voor de beoordeling in het MER wordt dus gebruik gemaakt van actuele en project specifieke data.</p> <p><u>Vraag 4.9.f.</u> In september 2023 wordt een herberekening op het gebied van stikstof gedaan op basis van de meest recente versie van AERIUS en met de meest recente gegevens over de windparkopstelling en wijze van realisatie.</p> <p>Voorafgaand aan het stikstof depositie onderzoek, dat nog moet worden uitgevoerd, onderzoekt Prowind B.V. in hoeverre tijdens de bouwfase van het windpark de uitstoot kan worden beperkt. Zij doen dit door aannemers te vragen in hoeverre zij bezig zijn met de elektrificatie van hun voertuigen, zoals grote vrachtwagens die gedurende de aanleg van de fundaties beton aanvoeren. Ook andere aspecten van de bouw worden doorgelicht en bekeken of er marktpartijen zijn die de andere bouwaspecten elektrisch kunnen uitvoeren.</p> <p>Vervolgens dient Prowind B.V. een vergunningaanvraag in. De vergunningverleners van het bevoegde gezag zullen die aanvraag toetsen op basis van de geldende wet- en regelgeving op het gebied van stikstof. Indien er niet voldaan wordt aan de geldende wet- en regelgeving, dan kan de vergunning voor de windturbines niet verleend worden.</p> <p><u>Vraag 4.9.g.</u> Het ecologisch onderzoek vindt plaats voor het gehele zoekgebied waarbinnen de verschillende opstellingsalternatieven worden voorzien. Voor de Quicksan is gekeken naar dit gebied en een zone</p>	
--	--	---	--

		<p>van 3 km rond het gebied, om inzicht te krijgen in de (mogelijk aanwezige) natuurwaarden in de ruime omgeving van het windpark. Voor het gericht vogel- en vleermuisonderzoek is het zoekgebied voor het windpark zelf en een bufferzone van ongeveer 500 m hieromheen gekozen. Deze 500 m is gekozen omdat daarmee ook de nabijgelegen bossen, bomenrijen en poelen binnen het onderzoeksgebied vallen. Door deze mee te nemen wordt inzicht verkregen in de populaties die in of direct rond het gebied verblijven/foerageren/overvliegen; dit zijn de populaties die impact kunnen ondervinden van het windpark.</p> <p>Naar aanleiding van het advies van de commissie m.e.r. worden de ecologische onderzoeken uitgebreid en wordt er een onderzoeksgebied gekozen dat past bij de gebiedseigen soorten.</p>	
	<p><i>4.10. Beschouwing over het landschap</i> U bent het niet eens met de wijze waarop er over landschap wordt geschreven in bijvoorbeeld de rapportages van RES en Provincie Overijssel. Waar tot voor kort de overheid zelf met kennis en kunde op pad ging om planologie te bedrijven worden nu op basis van enkele vage studies zoekgebieden aangewezen. Het toeval wil dat dat steeds open gebieden betreft die zogenaamd minder waardevol lijken te zijn.</p> <p>In alle rapportages wordt gesteld dat turbines landschappelijk dienen te worden ingepast. Een landschappelijke inpassing bestond in de jaren '90 en 2000 uit het camoufleren van bijvoorbeeld veestallen en andere grotere bouwwerken in het landschap. Ook werd een inpassing verantwoord door de suggestie te wekken van een ensemble uit vervlogen tijden, bijvoorbeeld, het Twentse erf bestaand uit een hoofdgebouw en enkele gebouwen omgeven door een erfbeplanting. Steeds werd het aspect doorzicht, perspectief, in relatie tot de maatvoering van het landschap als uitgangspunt gekozen. Het doel was om een landschap te ontwerpen, waarin de menselijke maat en beleving van natuur in samenhang met bebouwing een zekere leefbaarheid zouden vestigen. Dit moest appelleren aan een</p>	<p><u>Vraag 4.10.a.</u> Moderne windturbines, waaronder ook die van het beoogde Windpark De Lutte overstijgen het landschap. Het zo goed mogelijk 'inpassen' in het landschap is daarom een belangrijk aspect waar ook op getoetst wordt in het MER. Er wordt geprobeerd om de meest geschikte locatie voor de windturbines en de best mogelijk (lijn)opstelling te vinden. Ook in het licht van de al in de buurt aanwezige windturbines. Dat is één van de alternatieven die zal worden onderzocht in het MER.</p> <p>Desondanks zullen ter plekke de kwaliteiten van het landschap altijd in meer of mindere mate worden aangetast. Ook zal er sprake zijn van visueel hinder door de windturbines wanneer in de richting van de windturbines wordt gekeken. Dit aspect wordt meegenomen in het MER-onderzoek. De impact van deze storende factor en hoe dit wordt ervaren is persoonsgebonden. Maar zal ook beoordeeld worden door specialisten.</p>	<p>Ja, in de NRD wordt opgenomen dat er bij het onderdeel landschap ook getoetst wordt aan de KGO.</p>

<p>nostalgisch beeld van het oude vertrouwde landschap met grazige weiden en wuivende akkers. De enige grotere bouwwerken die er in het landschap waren te vinden, afgezien van kerktorens, waren kastelen van grootgrondbezitters e.d. In veel gevallen waren deze kastelen op een heuvel of berg gebouwd zoals in Bad Bentheim.</p> <p><u>Vraag 4.10.a.:</u> Hoe is het mogelijk > 250 meter hoge industriële turbines in een cluster van 4 of 6 landschappelijk zijn in te passen? Hoe is het mogelijk de belevingswaarde van de omringende landschappen te garanderen?</p> <p>Het rapport van H+N+S gaat van het volgende uit: de landschappelijke kwaliteit wordt uitsluitend bepaald vanuit de ontwikkeling in de tijd van de Twentse landschappen. Er wordt dan gemakshalve met twee globale aspecten van het landschap geschermd. – Besloten/gesloten coulisselandschap – Open landschap, zijnde vaak heide ontginningen. Alle andere aspecten zoals ecologische waarde, toeristische waarde, geomorfologische waarde, en die onderdeel van dat landschap uitmaken worden daarbij over het hoofd gezien of lijken niet belangrijk. Dat deze landschapstypen de dragers zijn van beleving en natuurwaarden doet er kennelijk niet toe. De IWT's, met voorgestelde tiphoogte >250/270m, aan de rand van een Natura 2000 gebied en Nationaal Landschap, domineren met hun gondel de visuele horizon over een afstand van meer dan 50km.</p> <p>U vindt dat horizonvervuiling ook moet worden beoordeeld. Aangevoerd dient te worden wat de inhoudelijke context van de landschapstypen in relatie tot elkaar is.</p> <p>De hoofdstukken 4.8 en 5.8 van de NRD geven informatie over het Landschap. In tabel 12 van hoofdstuk 5.8 worden de beoordelingscriteria landschap vermeld. Deze beperken zich tot:</p> <ol style="list-style-type: none"> effecten op landschappelijke waarden en structuren, o.b.v. de catalogus gebiedskenmerken, ligging t.o.v. cultuurhistorische gebieden en objecten herkenbaarheid van de opstelling visuele interferentie met andere windturbines / hoogspanningstracés. 	<p><u>Vraag 4.10.b.</u> In onze provinciale Omgevingsverordening is opgenomen dat voor windturbines altijd de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving van toepassing is. De eisen daaruit zullen dus ook meegenomen worden bij het onderdeel landschap. Wij zullen dit opnemen in de NRD.</p> <p><u>Vraag 4.10.c. tot en met 4.10.e.</u> Het criterium 'Herkenbaarheid van de opstelling' beoordeelt de vorm van de wind-turbineopstellingen en hoe deze visueel overkomt. Voor dit criterium worden er visualisaties gemaakt om te kunnen beoordelen hoe de opstelling gelegen is in het landschap. Daarnaast wordt er gekeken of de opstellingen herkenbaar in het landschap gelegen zijn.</p> <p><u>Vraag 4.10.f.</u> Het criterium 'Visuele interferentie met andere windturbines/hoogspanningstracés' heeft minder met landschappelijke structuren te maken, maar meer met de (mogelijke) visuele interferentie die een windpark heeft met andere windparken of hoogspanningsmasten. Dit beoordelingscriterium krijgt daarom een opzichzelfstaande beoordeling.</p> <p><u>Vraag 4.10.g.</u> In de NRD wordt een verwijzing opgenomen naar de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving in ons beleid. We zullen het project toetsen aan dit beleid en hiervoor geen concreet objectief meetbare beoordelingscriteria opnemen, omdat die ook niet in ons beleid zijn opgenomen.</p> <p><u>Vraag 4.10.h.</u> Voor het milieuthema 'landschap' wordt geen gebruik gemaakt van gevalideerde meetmethodes. De opstellingsalternatieven worden van een kwalitatieve beoordeling voorzien.</p>	
---	--	--

<p><u>Vraag 4.10.b. ad a:</u> Wij zijn van mening dat de gebiedskenmerken niet de enige basis mogen vormen om de effecten op de landschappelijke waarden en structuren te beoordelen. Het gaat om veel meer dan gebiedskenmerken. De kwaliteitsimpuls Groene Omgeving noemt criteria, die ook gelden en in de tabel ingevoegd horen te worden.</p> <p><u>Vraag 4.10.c. ad c:</u> We vragen ons af wat met herkenbaarheid van de opstelling wordt bedoeld. En waarom dit als criterium is gekozen.</p> <p><u>Vraag 4.10.d ad d:</u> We willen graag weten welke uitgangspunten voor dit criterium worden gehanteerd.</p> <p><u>Vraag 4.10.e:</u> Wat wordt bedoeld met herkenbaarheid van de opstelling? En welke criteria kent u hiervoor toe?</p> <p><u>Vraag 4.10.f:</u> Welke criteria worden gehanteerd voor de visuele interferentie met ander windturbines/ hoogspanningstracés?</p> <p>Voor de kwaliteitsimpuls de Groene Omgeving gelden de volgende ruimtelijke kwaliteitsambities:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een zichtbaar en beleefbaar mooi landschap. • sterke ruimtelijke identiteiten als merken voor Overijssel • natuur als ruggengraat • het contrast tussen dynamische en luwe gebieden versterken <p>Deze ambities ziet u graag vertaald in concrete objectief meetbare beoordelingscriteria (smart), die toegevoegd dienen te worden aan tabel 12.</p> <p>Voor de landschappelijke inpasbaarheid gelden ook voorwaarden. Deze voorwaarden ziet u ook graag vertaald in beoordelingscriteria voor de MER.</p> <p>De landschappelijke inpasbaarheid heeft een relatie met de principes, ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit. Ook deze elementen ziet u graag vertaald in beoordelingscriteria.</p>		
---	--	--

	<p>Het landschap heeft een relatie met de ecologische, de toeristische en de geomorfologische waarde, die van groot belang zijn voor de beleving van het landschap. U bent van mening dat ook voor deze waarden concrete beoordelingscriteria worden opgenomen in tabel 12.</p> <p>Met de aanvullingen in tabel 12, zoals hiervoor bedoeld, wordt het project landschappelijk vanuit diverse kwalitatieve gezichtspunten beoordeeld. Dat is een toegevoegde waarde voor alle belanghebbenden. U roept ons nadrukkelijk op om de beoordelingscriteria voor het landschap van tabel 12, uit te breiden met de door u voorgestelde aspecten. U vraagt deze aspecten te vertalen in concrete objectief meetbare (smart) criteria, die alle worden betrokken bij het MER onderzoek.</p> <p><u>Vraag 4.10.g.:</u> Bent u bereid om de beoordelingscriteria van tabel 12 uit te breiden conform onze hiervoor vermelde oproep? Zo ja, welke concrete criteria worden toegevoegd? Zo nee, waarom niet?</p> <p><u>Vraag 4.10.h.:</u> Kunt u toelichten welke gevalideerde meetmethodes u voor alle onderscheidenlijke beoordelingscriteria hanteert? In het Fundament voor de Nieuwe Omgevingsvisie doet de Provincie de uitspraak dat natuur ons grootste kapitaal is! Met het opvolgen van onze verzoeken en suggesties toont u aan dat u die uitspraak serieus neemt.</p>		
	<p><i>4.11. Kenmerken en functies van het landschap</i> U gaat onder dit onderdeel in eerste instantie in op de afwegingsprincipes. Dit onderdeel is ook opgenomen onder 2.2.3. Afwegingsprincipes. Voor de samenvatting daarvan verwijzen we daarom naar dat onderdeel van deze Nota van Antwoord.</p> <p>U gaat onder dit onderdeel vervolgens in op de keuze van het landschapstype. Dit onderdeel komt ook al naar voren onder 4.10 Beschouwing over het landschap. Voor de samenvatting daarvan verwijzen we daarom naar dat onderdeel van deze Nota van Antwoord.</p>	<p>U gaat in uw zienswijze bij dit onderdeel in op de afwegingsprincipes en u geeft daarbij aan waarom volgens u hieraan niet voldaan wordt. Dit onderwerp is ook al aan bod gekomen onder 2.2.3. Afwegingsprincipes. Wij verwijzen hiervoor daarom naar die beantwoording.</p> <p>Bij dit onderdeel gaat u vervolgens in op de keuze landschapstype. Dit onderwerp is ook al aan bod gekomen onder 4.10. Beschouwing over het landschap. Wij verwijzen hiervoor daarom naar die beantwoording.</p>	Nee

<p><i>4.12. Energieopbrengst en vermeden emissies</i> In de NRD staat beschreven dat in het MER een analyse plaatsvindt van het voorkomen van emissies elders. U geeft aan dat dat alleen kan wanneer ook erkend wordt door de overheid, maar ook door adviesbureaus en initiatiefnemers, dat er chemische stoffen, fenolen, bisfenol A, verzurende stoffen en fijnstof emissies ook direct en aantoonbaar te detecteren zijn. Daarover bestaan op dit moment veel onduidelijkheden, vele van deze onderwerpen worden niet onderkent, of men geeft aan dat er meer gedetailleerd onderzoek voor nodig is. Hoe is men, vraagt u zich af, dan in staat om een gedegen en onderbouwd rapport samen te stellen, of heeft het weer betrekking op alleen literatuuronderzoek? De quickscan geeft al aan voor vervolgonderzoek multi-use scenario's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mogelijk scenario inschatting emissies; • Gebied: wateroppervlakte 'onder' het windpark; • Emissie: coatings en bladen - 'badkuip model'? <p>Metten is weten en zeker bij de nieuwe generatie industriële windturbines met een heel ander technisch design is het volgens u moeilijk een nauwkeurige analyse te geven hoe groot de emissie verschillen zijn. U bent van mening dat voorstaande aspecten toegevoegd dienen te worden als criteria in de beoordeling emissies. Al deze aspecten dienen betrokken te worden in het MER onderzoek.</p>	<p>In de NRD is aangegeven dat in het MER per opstellingsalternatief een inschatting wordt gemaakt van de energieopbrengst. De vermindering van emissies per opgewekte GWh is een direct gevolg van de energieopbrengst. In het MER is gekozen om sec de energieopbrengst als beoordelingscriterium te hanteren, zodat een 'dubbele telling' van positieve effecten wordt voorkomen.</p>	<p>Nee</p>
<p><i>4.13. Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) en 4.14. Circulariteit</i> U heeft in uw zienswijze bij deze onderdelen de teksten uit de NRD over de Zeer Zorgwekkende Stoffen (5.11) en over Circulariteit (5.12) overgenomen. We verwijzen daarom naar de tekst in de NRD en nemen die hier niet over. Daarnaast staat in uw zienswijze onder zowel Zeer Zorgwekkende stoffen en Circulariteit voor delen vrijwel dezelfde tekst. We hebben er daarom voor gekozen om deze onderwerpen in deze Nota van Antwoord samen te beantwoorden.</p> <p>U vindt dit verhaal veel te vrijblijvend met betrekking tot erosie van composiet windturbinebladen. Er kunnen volgens u tijdens de interval checks wel degelijk negatieve milieueffecten vastgesteld worden zoals LEC (Leading Edge Corrosion) of het loslaten c.q. slijten van het oppervlak (top of gelcoat) van alle ingezette</p>	<p>Er zal naar aanleiding van uw zienswijze een kwalitatieve beschrijving worden uitgevoerd op het aspect Leading Edge Corrosion om de relevante informatie hieromtrent een plek te geven in het op te stellen MER. Wij zullen dit benoemen in de NRD.</p> <p>Voor het VKA wordt een kwalitatieve beschrijving uitgevoerd op het aspect circulariteit om de relevante informatie hieromtrent een plek te geven in het op te stellen MER. Wij zien geen toegevoegde waarde in het opnemen van eenzelfde kwalitatieve beschrijving per MER-opstellingsalternatief, omdat de verwachting is dat de bevindingen van deze kwalitatieve beschrijving niet dusdanige inzichten geven die leiden tot een</p>	<p>Ja, in de NRD wordt opgenomen dat er een kwalitatieve beschrijving wordt uitgevoerd voor het aspect Leading Edge Corrosion.</p>

<p>composiet materialen (slijtage van de epoxymatrix (hars en carbon glasvezel) van de composiet rotorwieken, met daarbij ook het vrijkomen van micro- en nanoplastics (o.a. carbonvezels), PFAS en bisfenol A en fenolen in het milieu). Uit diverse recent gepubliceerde onderzoeken blijkt volgens u dat door de steeds grotere windturbinebladen en daardoor hogere tipsnelheden (tot wel 325 km/uur) van de wieken, de slijtage van de oppervlaktelaag door de invloed van wrijving, regen, sneeuw en hagel sterk toeneemt. Ook UV straling zorgt voor oppervlakteslijtage. Dit leidt tot vermindering van de efficiency van de wieken, met tot 5% verlies van de energie opbrengst. Daarnaast vindt er ook uitloging (fenolen) plaats van coatings onder andere op de monopile bij MP coatings. U verwijst ook naar RIVM quickscan presentatie Inzicht in impact stoffen wind op zee / Augustus 2021, opdrachtgever SodM/M/460108/20/IW.</p> <p>U concludeert dat er aantoonbaar fijnstof vrij komt evenals de direct daaraan gelieerde micro plastics (chemisch belasting) en het mogelijk uitlogen van fenolen. Deze dienen wel meegenomen te worden in de beoordelingstabel voor de MER als een bekend en onderscheidend effect op het milieu- en de leefomgeving. Hier dient het Europese voorzorgsbeginsel leidend te zijn, maar ook om emissies te voorkomen bij het onderhouden van de composiet turbinebladen.</p> <p>Er wordt gerefereerd aan het Life Cycle Assessment of electricity production from an onshore V112-3.3 MW Wind Plant. Garrett, P. R., Klaus. (2015). Allereerst, dit type V112-3.3 MW industriële windturbine heeft een hub hoogte van 84 meter en rotor diameter van 112 meter. Tiphogte: 140 meter. Deze LCA en de inhoudelijk technische gegevens komen in de verste verte niet overeen (compatibel) met de door de initiatiefnemer Prowind B.V. voorgestelde industriële windturbines met tiphogtes van 250/270 meter voor het Windpark de Lutte. Verder heeft Prowind B.V. aangegeven de uiteindelijke keuze te maken uit 2 windturbine producenten: Siemens Gamesa of Nordex. Op enig moment, 11-03-2020, verstrekt Prowind B.V. informatie richting Energie Twente m.b.t. de energetische opbrengst per molen: "Inderdaad, we gaan nog steeds uit van 4 windturbines per stuk netto 14.300.000 kWh leveren, gebaseerd op een windturbine van General Electric, type GE 4,8 MW, 158 meter rotordiameter</p>	<p>onderscheidend vermogen van de MER-opstellingsalternatieven. In onze eerdere beantwoording in deze Nota van Antwoord hebben we al toegelicht dat we bij het beoordelen van de opstellingsalternatieven alleen de milieuaspecten meenemen die de verschillen tussen de opstellingsvarianten laten zien, niet de overeenkomsten. Het VKA wordt vervolgens getoetst op alle milieuaspecten.</p>	
--	---	--

<p>op 161 meter ashoogte. Netto betekent dit dat er al rekening is gehouden met de performance verliezen, beschikbaarheidsverlies, netverliezen etc. in totaal zal het windpark ca. 57.000 GWh (gigawatturen). Dat is inderdaad een schatting o.b.v. de situatie nu en de gekozen aannames". Een vergelijking en onderliggende technische informatie kan derhalve niet aan de orde zijn. Alle genoemde technische onderdelen/bevindingen doen geen recht aan de huidige nieuwe generatie industriële windturbines met tiphoogtes van 250 en 270 meter, die de initiatiefnemer wil gaan inzetten op Windpark de Lutte. En op basis waarvan, wordt er maar 1 VKA voorgesteld?</p> <p>Volgens de quickscan RIVM / Inzicht in impact stoffen wind op zee, Augustus 2021 wordt bekendgemaakt hoe de stand van zaken is m.b.t. o.a. circulariteit van industriële windturbines:</p> <ul style="list-style-type: none"> • End of life windturbines onbekend, vooral o.a. de composiet windturbine bladen • Vervolgonderzoek End-of-life onzekerheden, m.n. composiet windturbine bladen • Aandacht transitie circulaire economie; - End-of-life onzekerheden onbekend, vooral bij de composiet windturbine bladen • Risicoprofiel vast te stellen? In kader van multi-use scenario' s (worst-case) Beide bronnen (coating & bladen) meenemen voor schatting. <p>Er is volgens u duidelijk geen betrouwbare informatie m.b.t. maximaal hergebruik van dit composiet materiaal. Hetzelfde gaat op voor de turbine cover, dit deel is opgebouwd uit GRP/GRE composiet materiaal. Maximaal hergebruik was toch topprioriteit voor een milieubewuste energietransitie? Het beoordelingskader voor de mate van circulariteit is volstrekt ontoereikend. U bent van mening dat voorstaande aspecten toegevoegd dienen te worden als criteria in de beoordelingstabel circulariteit. Al deze aspecten dienen betrokken te worden in het MER.</p> <p><u>Vraag 4.14.a.:</u> Hoe gaat men als overheid/bevoegd gezag hiermee om?</p>		
--	--	--

<p><i>4.15.2. Veranderende luchtstromen in de omgeving:</i> U heeft in uw zienswijze bij dit onderdeel de tekst uit de NRD overgenomen (5.13.2. Veranderende luchtstromen in de omgeving). We verwijzen daarom naar de tekst in de NRD en nemen die hier niet over.</p> <p>De omvang van moderne windturbines is volgens u dusdanig dat zij invloed hebben op het weer, klimaat en milieu. De wake achter zeer grote turbines wordt niet ontkend door de windturbine industrie. Je kunt niet kosteloos energie onttrekken aan de wind op grootschalige wijze. Dit verstoort het weersysteem en mogelijk zelfs het klimaat. Een deel van het zog achter de turbine wordt aangevuld vanuit de hogere luchtlagen, een deel vanuit lagere luchtlagen. Door de interactie tussen de hogere en lagere luchtlagen kan de neerslaghoeveelheid toenemen en ontstaan er door condensatie diverse ammoniak verbindingen. Die worden gecreëerd door het mengen door IWT's van "bij de grondse" vervuiling met vochtige hogere luchtlagen, zoals zwaveldioxide (SO₂), stikstofoxiden (NO_x), ammoniak (NH₃) en vluchtige organische stoffen (VOS) die oplossen in de regenwolken, dit leidt tot zure depositie: zwavelzuur (H₂SO₄) en salpeterzuur (HNO₃). Ook (veeteelt) ammoniak vormt samen met zuurstof ook stikstofoxiden, die aanleiding kunnen geven tot vorming van salpeterzuur. Grootschalige energieopwekking met wind, heeft klimaat verstoring tot gevolg. We hebben wel degelijk te maken met grote milieueffecten!</p> <p><u>Vraag 4.15.2:</u> waarop is deze aanname "niet onderscheidend" gebaseerd? Zo nee, waarom niet? Wij zijn van mening dat het vorenstaande behoort als criteria betrokken dienen te worden als beoordelingsaspect voor het MER.</p>	<p>Bij ons is geen wetenschappelijk onderzoek bekend waaruit blijkt dat windturbines door de genoemde interacties in de atmosfeer significante milieueffecten opleveren. Dit blijkt ook niet uit de studie van het KNMI die in de NRD is aangehaald. Om die reden wordt dit onderwerp verder niet meegenomen in het MER.</p>	<p>Nee</p>
<p><i>4.16.3. Defensieradar:</i> U heeft in uw zienswijze bij dit onderdeel de tekst uit de NRD overgenomen (5.13.3. Defensieradar). We verwijzen daarom naar de tekst in de NRD en nemen die hier niet over.</p> <p>Uw standpunt hierover is dat het gebruik van Nederlands grondgebied en het (lage) luchtruim voorwaardelijk is voor een inzetbare krijgsmacht en daarmee het beschermen van vrede en veiligheid. Windturbines hebben direct en indirect impact op de</p>	<p>U vraagt in uw zienswijze waarom er niet verwezen wordt naar de opgelegde radarbeperkingen uit artikel 2.4. van de Regeling algemene regels ruimtelijke ordening (Rarro). In de NRD is de verwijzing inderdaad niet expliciet opgenomen, maar in de NRD wordt wel ingegaan op de radarverstoringgebieden uit het Rarro, namelijk in paragraaf 5.13.3. Wij zullen in de NRD de verwijzing expliciet benoemen.</p>	<p>Ja, in de NRD nemen we een verwijzing naar het Rarro op.</p>

<p>beschikbare ruimte voor Defensie. Windturbines, radars voor (militair) luchtverkeer en luchtruimbewaking, luchthavens en oefengebieden gaan namelijk niet altijd samen. De komst van 'mega' turbines (>250 meter) en overige hoge obstakels (i.e. hoogbouw) creëert daarnaast een toename van veiligheidsrisico's voor het gebruik van het luchtruim. Het is daarom van belang om de impact van windturbines op Defensieactiviteiten, zowel direct als indirect, mee te wegen. Op dit moment is er voor een aantal Defensieactiviteiten nog geen juridische borging om de vliegveiligheid, bruikbaarheid en/of bereikbaarheid van (militaire) luchthavens in de brede omgeving (buiten het LHB) en de (helikopter)oefengebieden te beschermen. Tegelijkertijd verwacht Defensie een structurele toename van het aantal helikopterbewegingen in de laagvlieggebieden van Nederland. Defensie verzoekt te allen tijde te worden meegenomen in planning en ontwikkeling van nieuwe initiatieven en aanpassingen aan bestaande windmolenparken met betrekking tot het plaatsen van windmolens in en rond de (helikopter) oefengebieden en de brede omgeving van luchthavens. Dit in aanvulling op de al bestaande procedures voor het meewegen van nationale veiligheidsbelangen in de openbare ruimte (c.q. Barro/Rarro).</p> <p><u>Vraag 4.16.3:</u> Waarom ontbreekt een verwijzing naar de beperkingen opgelegd ten aanzien van radar: artikel 2.4 van de Regeling algemene regels ruimtelijke ordening wetten.nl - Regeling - Regeling algemene regels ruimtelijke ordening - BWBR0031018 (overheid.nl)</p>		
<p><i>4.17. Monitoring en leemten in kennis:</i> U geeft aan dat er tenslotte in het MER aandacht besteed wordt aan de belangrijkste leemten in kennis en er wordt een beschrijving gegeven van de monitoringsplannen die hieraan zijn gekoppeld. De leemten in kennis zijn rechtstreeks gekoppeld aan de beschrijving van de milieueffecten. Het doet u genoeg vast te stellen dat de initiatiefnemer erkent dat er leemten in kennis aanwezig is. Dit toont realiteitszin van de initiatiefnemer aan, maar dit mag niet betekenen dat dit een nadelig effect heeft op de kwaliteit van het planMER en projectMER onderzoek. Het planMER en projectMER dient zorgvuldig, objectief, neutraal en volledig te zijn.</p>	<p>De leemten in kennis relevant voor het MER, worden in het MER gedeut. Daarbij zal worden aangegeven voor welke milieuaspecten er onvoldoende informatie is en hoe dit in de toekomst zal worden gemonitord.</p>	

5 Beantwoording reacties / zienswijzen adviespartners

Nummer	Inhoud reactie / zienswijze	Reactie	Aanpassing NRD of participatieplan nodig?
A1	<p>Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed</p> <p>U vraagt ons om aandacht voor een zorgvuldige weging van de invloed van het windpark op de landschappelijke kwaliteit van de omgeving van het windpark en om aandacht voor een totstandkoming van een weloverwogen toetsingskader in de NRD. Volgens u kunnen onderstaande punten hieraan een bijdrage leveren:</p>	Wij danken u voor uw advies.	Nee
	<p>Houdt bij de analyse van de gebiedskenmerken en de wijze waarop de landschappelijke inpassing van het windpark plaatsvindt rekening met Dinkeldal (westelijk gelegen van het plangebied). Dit is één van de weinige (semi)natuurlijke beeksystemen in Nederland. De invloedssfeer van het beekdal strekt zich uit tot in het plangebied, inclusief de in het plangebied aanwezige restgeul en rivierenduinen. Op grond hiervan ziet u graag een integrale weging van beide gebiedskenmerken en de visuele impact van het windpark op de ruime omgeving in het algemeen en het Dinkeldal in het bijzonder.</p>	In het MER wordt bij de beoordeling van de opstellingsalternatieven en het VKA bij het milieuthema 'landschap' aandacht besteed aan het Dinkeldal. Wij zullen dit benoemen in de NRD.	Ja, in de NRD zullen we het gebied Dinkeldal benoemen bij het onderwerp landschap.
	<p>Houdt bij de landschappelijke inpassing rekening met de richtinggevende en normerende uitspraken en ambities zoals opgenomen in de Catalogus Gebiedskenmerken (bijlage van de Provinciale Omgevingsverordening). U geeft hierbij ter overweging het volgende mee:</p> <ul style="list-style-type: none"> De Catalogus Gebiedskenmerken beoogt met kwaliteitsambitie 2 verder dat initiatieven voortbouwen op kenmerkende structuren van agrarische cultuurlandschappen. U zou dit initiatief vanwege de ligging op de flank van het Dinkeldal graag beoordeeld zien aan de hand van de kwaliteiten en ambities zoals omschreven voor zowel het jong heide- en 	<p>Voor de beoordeling van de landschappelijke effecten wordt gekeken naar het huidige aanwezige landschap en de bijbehorende gebiedskenmerken, die beschreven staan in het ruimtelijke afwegingskader Catalogus Gebiedskenmerken Overijssel.</p> <p>In het MER zal ook worden ingegaan op eventuele bijdragen aan de accentuering van dragende structuren, samenhang en verschillen tussen voorkomende landschapselementen.</p>	Ja, wij zullen de genoemde aspecten benoemen in de NRD.

	<p>broekontginningslandschap als het oude hoevenlandschap.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Op welke wijze draagt dit initiatief vervolgens bij aan het behoud en de accentuering van de dragende structuren, aan de samenhang en karakteristieke verschillen tussen de voorkomende landschapselementen? • Op welke wijze draagt dit project bij aan de geformuleerde ambitie om het jong heide- en broekontginningslandschap een stevige impuls te geven? 	Een eventuele bijdrage aan de ambitie voor het jong heide- en broekontginningslandschap wordt ook meegenomen in het op te stellen MER.	
A2	<p>Brandweer Twente U heeft, via ons verzoek om advies aan de Veiligheidsregio Twente, een advies gegeven met betrekking tot de NRD. U heeft geen advies gegeven over het participatieplan.</p>	Wij danken u voor uw advies.	Nee
	<p>U adviseert ons om brandveiligheid wel mee te nemen bij de uitwerking en definitieve locatiekeuze voor de windturbines, om zo zeker rekening te houden met de fysieke veiligheid, zodat het voor hulpdiensten mogelijk is om op te treden.</p>	<p>Bij de verdere uitwerking van het plan voor de windturbines wordt overleg gevoerd door de initiatiefnemer Prowind B.V. met de brandweer en hen gevraagd ter plaatse de veiligheidssituatie te beoordelen als ook de bereikbaarheid.</p> <p>Voor wat betreft de waarborg van de toegankelijkheid. Er gaat een verharde weg naar elke windturbine die aansluit op de openbare weg. Benaderbaarheid van elke turbine is hiermee gegarandeerd.</p> <p>Daarnaast wordt voor de bouwfase een veiligheidsprotocol opgesteld en een HSE-verantwoordelijke aangewezen. Bij onveilige werksituaties dient een HSE-expert in te (kunnen) grijpen.</p> <p>En in de vergunning voor het windpark zal worden opgenomen dat de windturbines moeten voldoen aan ontwerpeisen volgens de IEC norm 61400, waarmee het risico op brand zo veel mogelijk wordt voorkomen. Ook gelden rond het onderhoud aan</p>	Nee

		windmolens strikte veiligheidsprocedures waarmee de risico's op brand zo veel mogelijk worden beperkt.	
	U geeft ons ook als aandachtspunt mee dat door de ligging van de windturbines bij een natuurgebied rekening gehouden moet worden met een natuurbrand. Het creëren van voldoende afstand tussen de windturbines en het natuurgebied is een maatregel om domino-effecten te voorkomen.	Zodra voor dit initiatief een vergunning verleend is, gaat de initiatiefnemer Prowind B.V. over tot de selectie van de windturbines. Hiervoor wordt een aanbesteding opgestart. Bij het vaststellen van de kwalitatieve en kwantitatieve aanbestedingseisen zal de initiatiefnemer opnemen dat de leverancier dient aan te tonen dat, in geval van een brand in de gondel, de gevolgen van die brand gemitigeerd moeten kunnen worden, bijvoorbeeld door een automatisch blussysteem.	Nee
A3	ProRail U geeft in uw reactie aan geen aanleiding te zien tot het indienen van een zienswijzen tegen het participatieplan of de NRD m.b.t. het Windpark De Lutte.	Wij danken u voor uw reactie.	Nee
A4	Rijksvastgoedbedrijf U geeft in uw reactie aan dat het plan zich bevindt binnen de radarverstoringszonering. Om te kunnen beoordelen of het plan passend is, zal er naar verwachting een aanvullend TNO onderzoek uitgevoerd moeten worden door de initiatiefnemer waaruit zal blijken of het passend is binnen de bestaande zoneringen.	In paragraaf 5.13.3. van de NRD staat het volgende beschreven: 'Van windenergieprojecten binnen een straal van 75 km rond een radarstation dient getoetst te worden of ze onaanvaardbare radarverstoring veroorzaken. Deze toets moet plaatsvinden voordat de bouw van windturbines mogelijk wordt gemaakt in middels een projectbesluit (of een provinciaal inpassingsplan (PIP)). Het gaat hier niet om een milieueffect en wordt daarom niet in het MER meegenomen. De resultaten van het radaronderzoek worden gerapporteerd aan de provincie, het Rijksvastgoedbedrijf en het ministerie van Defensie. De resultaten worden ook als bijlage bij het projectbesluit en de vergunningaanvraag gevoegd'.	Nee

6 Bijlagen

Bijlage 1: HNS rapport

Bijlage 2: Een overzicht van de ingediende zienswijzen per thema op het gemeentelijke concept windbeleid

Bijlage 3: Advies van de commissie m.e.r. (projectnummer 3725) d.d. 6 september 2023